magazin istoric

Apare din aprilie 1967
IANUARIE 2026

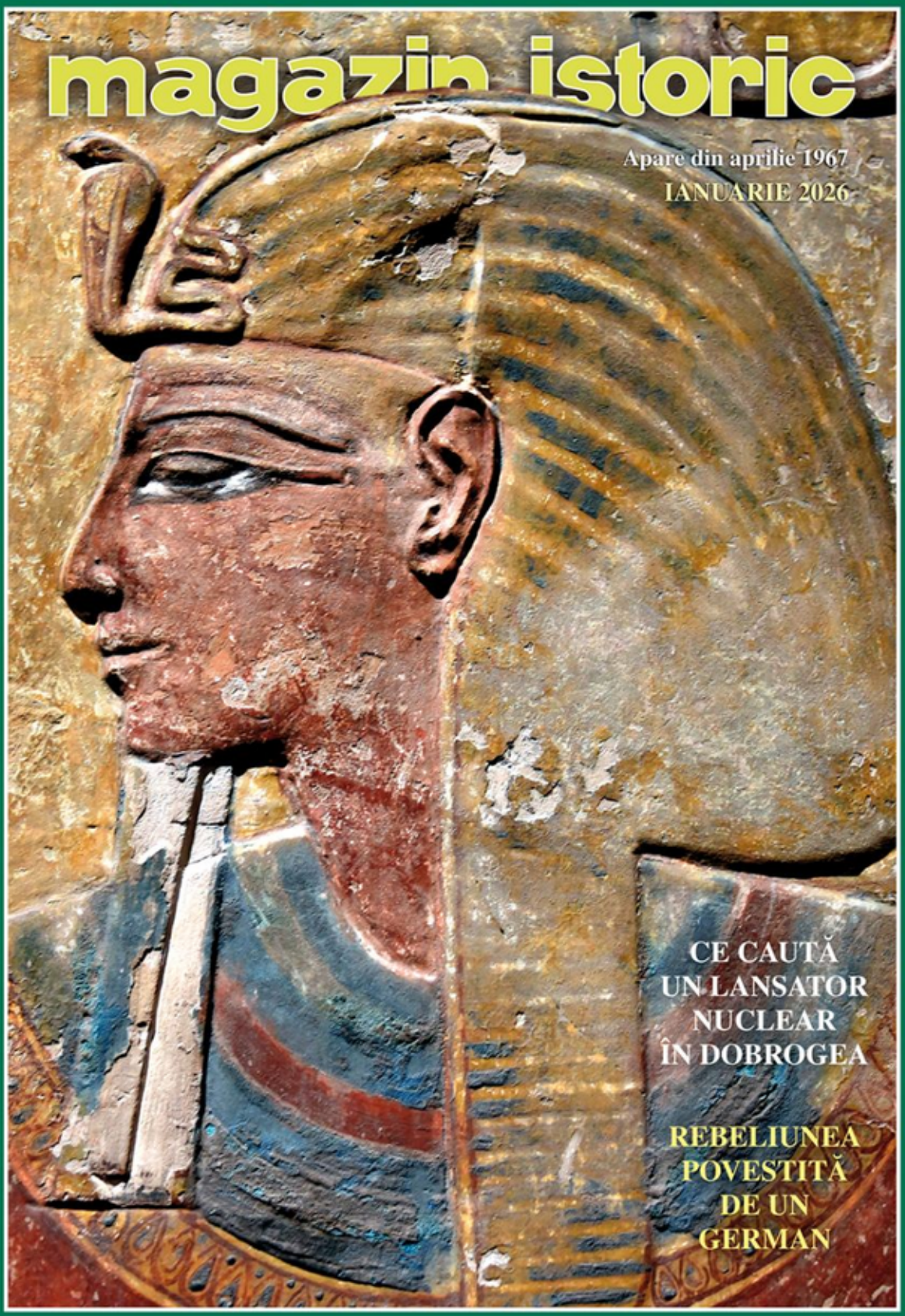

CE CAUTĂ UN LANSATOR NUCLEAR ÎN DOBROGEA

REBELIUNEA POVESTITĂ DE UN GERMAN

magazin istoric

Anul LX – serie nouă – nr. 1 (706)
ianuarie 2026

www.magazinistoric.ro
e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 În Valea Regilor, vreme de 500 de ani, din epoca dinastiei a XVIII-a până la dinastia a XX-a, s-au săpat în stâncă morminte pentru faraoni și marile notabilități ale imperiului. În secțiunea de vest se găsește și mormântul faraonului Seti I, a cărui reprezentare apare pe un stâlp din interior

2 Tabloul pictorului Theodor Aman (1831 – 1891) intitulat „Unirea Principatelor" ne înfățișează aceste două tinere. Cea din dreapta are inscripționată pe centură „Valahia", iar cea din stânga „Moldova". Pictura se păstrează la Complexul Muzeal Național „Moldova", din Iași

3 Iconostasul Schitului Goia (sus) și frescă din interior. Picturile au nevoie de restaurare (sursa foto: Parohia Humele)

4 Prințesa germană Sophia-Charlotte de Mecklenburg-Strelitz (1744 – 1818) l-a cunoscut pe Cavalerul D'Éon înainte de a deveni soția, pentru 57 de ani, a regelui George al III-lea al Marii Britanii, în 1761 (anul când pictorul danezo-german Johann Georg Ziesenis i-a făcut acest portret), și au rămas prieteni, ceea ce a trezit gelozia suveranului

Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI,
IOAN BOLOVAN
membru corespondent al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Mădălina Geambașu

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77, 0755 290 606

CNI CORESI
Tipărita la CNI „CORESI" SA

SUMAR ianuarie 2026

4 De-ar fi să fie o statuie pentru Cuza Vodă...
N. IORGA

5 Între jurământul militar și „binele țării"
Complotiștii militari care l-au detronat pe Cuza
P. OTU

9 Croind istoria pe calapodul zilei
Revizionismul îl atacă pe Winston Churchill
I.E. MIHAIL

13 Cum voiau sovieticii să bombardeze nuclear litoralul românesc
T. PĂCURARU

18 Trandafirul lui Arkan
Crima organizată sârbă
I.G. ANDREI

23 Yvette Cauchois alege pământul Bârsanei
Savanta franceză îngropată în Maramureș
G. DUMITRESCU

27 Soarta tezaurului identitar după revenirea de la Moscova
I. SCHIPOR

31 Schitul cârciumăresei Goia
I. TUE

33 Recurs la istorie, într-o lume în metamorfozare
Școli de gândire în politica externă a României
M.E. IONESCU

38 Cum a ajuns „Hatikva" pe melodia românească „Hăis-Cea"
A. SHAFRIR

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

43 Prusacul Gaiser de pe Calea Griviței
A. MAJURU

45 **În oglinda aliatului**
Rebeliunea legionară
H. NEUBACHER, C.M. FLORIAN

50 **Designer auto în comunism**
N. MACOVEI

53 **De la Copenhaga pe Coasta Boacii**
Soții Holmboe și pasiunea pentru muzica românească
V. CORDUNEANU

EXCLUSIVITATE

57 **Războaiele faraonului Seti I**
A.v. EISENACH PATRICIO

♦

61 **Mulțumirile mareșalului Mannerheim**
Pentru ediția Barbu Brezianu a epopeii „Kalevala“
M.-D. SUCIU

65 **O istorie pe lună**

66 **Decebalus per Scorilo**
Succesiunea la regii daci
C. BORANGIC

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

70 **Raritățile Cabinetului de Muzică**
L.-A. BUNBĂNAC

♦

75 **Extravaganțele unui diplomat travestit**
Cavalerul D'Éon
I. BISTREANU

ISTORIE ȘI FILM

80 **Violette Nozière**
Th. STĂNESCU-STANCIU

HOOVER INSTITUTION

88 **Corespondență din exil**

♦

90 **Munca unui an**
Sumarul sumarelor

RUBRICI

64 **Pentru biblioteca dumneavoastră**

85 **În București, acum 50 de ani**

12; 89; 95
Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

ALEXANDRU IOAN I

NICOLAE IORGA

La 1859, Unirea stătea să se coboare în faptă. Puterile întemeietoare ale viitorului românesc n-o încuviinţaseră, dar se putea trece pe lângă voinţa lor. Moldova avea să aleagă întâi un domn, pe care-l putea alege apoi şi Muntenia. Pentru ca acest din urmă lucru să fie cu putinţă, trebuia un *om nou*, fără trecut şi fără legături, dar ager, energic şi având o putere în mână. Alexandru Cuza, din boierimea moldovenească de a doua treaptă, om cult şi încă tânăr, glumeţ şi original, emigrat de la 1848, apoi colonel din creaţiunea fulgerător de repede a caimacamului antiunionist Vogoridi, ispravnic al aceluiaşi, dar demisionat cu zgomot ca o protestare împotriva ingerinţelor căimăcămeşti, locţiitor al ministrului de Război, părea căzut din cer anume pentru o asemenea alegere. După moldoveni, muntenii îl proclamaseră cu unanimitatea alegătorilor.

Şi el ajunse Alexandru vodă, Alexandru Ioan I (după datina domnilor de până atunci de a pomeni după numele lor de botez pe acela al părintelui). Un principe cavaleresc, impunător în frumoasa-i uniformă cu brandenburguri; un excelent om de salon şi un convorbitor cu vorba strălucitoare şi incisivă, caustică şi crudă, un prieten sigur şi fără pretenţii, îndatoritor şi plin de iertare ca în zilele de sărăcie şi obscuritate, un frate bun cu cei mai umili din neamul său, spre cari se cobora adeseori necunoscut şi vădindu-se deodată prin darul domnesc, împărătesc al dreptăţii şi facerii de bine; un înţelegător al celor mai înalte ideale, în stare să ţie, pentru apărarea lor, pieptul înaintea duşmanilor; un vrednic campion al ţării, a cărei demnitate a exprimat-o în cuvinte de mândrie ce nu se pot uita. Aceasta pentru ceilalţi: prietenii, oropsiţii şi patria, cărora li-a dat – cu ajutorul altora, dar *cu riscul său* – situaţii şi onoruri, mica proprietate rurală, pământurile mănăstireşti, o armată – şi o *conştiinţă de mândrie pe care n-o aveau*. Iar el pentru el a fost rău, fără îngrijire şi cruţare, cam leneş şi terfelindu-se în vicii, de la care pornea exemplul rău pentru alţii, iar pentru dânsul neorânduială, nemulţămire şi bătrâneţă precoce. Într-un cuvânt, un boier moldovean al timpului său, cu însuşirile şi păcatele tipului – cu o loialitate simplă, însă şi o mărinimie fără răbuş, care erau numai ale lui.

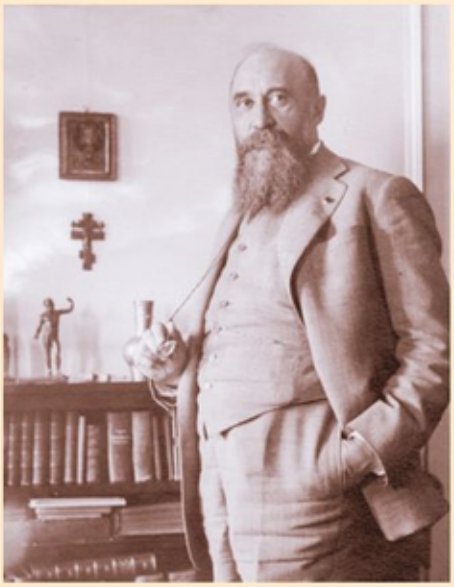

Pentru ce a făcut el, bine şi rău, ţara, cufundată încă în incultură, a rămas nepăsătoare, afară de ţăranul care a primit pământ şi a binecuvântat numele celui ce i-l dăduse cu primejdia tronului său. Partidelor şi individualităţilor nu le convenea: fiindcă era prea original, prea stăpân pe cei întrebuinţaţi de dânsul, prea inculpabil şi prea *jenant*. După o lungă campanie de nepotolită ură, *toţi* oamenii marcanţi ai ţării, cari nu puteau să încapă de dânsul, l-au răsturnat, pe o cale ce a pătat un număr de ofiţeri, cari s-au făcut vinovaţi de trădare.

El s-a dus. [...] A murit repede, poate de greşelile sale, poate de dor. L-au îngropat cu multă pompă într-un colţ de ţară, la Ruginoasa [...]. Apoi l-au uitat. [...]

Cea mai bună statuie, aceea pe care ar fi primit-o *el*, ar fi un pios monument, fără parade pretenţioase, pe singuratecul lui mormânt, păzit de acum înainte de orice profanare, o rugăciune tainică în colţul de umbră unde el a voit să se coboare.

(*Oameni cari au fost*, vol. I, ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Ion Roman, Editura pentru Literatură, 1967; fragmente)

1866

MILITARI PARTICIPANȚI LA „MONSTRUOASA COALIȚIE“

PETRE OTU

În rândul marilor reforme inițiate de Alexandru Ioan Cuza în scurta și fructuoasa sa domnie se înscrie și cea a armatei. Domnul Unirii, el însuși militar, a transformat oștile celor două principate într-o armată națională cu profil occidental, respectiv francez. În acest scop a adus în țară o misiune militară franceză, condusă de frații Lamy, care a avut un rol important în procesul de reconfigurare instituțională a armatei. Concomitent, Vodă Cuza a trimis în Franța la studii și stagii de perfecționare elevi și ofițeri. În scopul familiarizării cu cerințele și realitățile câmpului de luptă, domnitorul a permis participarea unor ofițeri români în campaniile militare desfășurate de corpurile expediționare franceze în Algeria și Mexic din 1862 – 1863 și ca observatori în războiul civil american (1861 – 1865). Prin astfel de măsuri ample corpul ofițeresc și-a ridicat mult pregătirea.

Către sfârșitul anului 1865, un grup de ofițeri s-a alăturat „monstruoasei coaliții“, o alianță între liberalii radicali și conservatori, ce urmărea înlăturarea de pe tron a domnitorului Al.I. Cuza.

Cine erau aceștia, ce motivație a stat la baza acestui gest ce încălca jurământul de credință? Încercăm să răspundem în cele ce urmează.

Complotiștii militari nu erau foarte numeroși și nu aveau toți grade și funcții mari. Colonelul Nicolae Haralambie era comandantul Regimentului de Artilerie din București. Maiorul Dimitrie Lecca era în fruntea Batalionului de Vânători, Dimitrie Crețulescu comanda Regimentul 7 Linie, aflat în Capitală, colonelul C. Călinescu, „eroul“ de la Costangalia (*Magazin istoric*, nr. 5/2021), salvat de domnitor, care, în confruntarea cu polonezii colonelului Milkovski, s-a ascuns într-o claie de fân, în loc să fie în fruntea trupelor, comanda un alt regiment. S-au adăugat căpitanii Constantin Pilat, Alexandru Mălinescu, Grigore Handoca, Anton Berindei, Dimitrie Gheorghiu, Anton Costescu, Alexandru Lipoianu, Alexandru Candiano-Popescu.

Dimitrie Lecca

UN SINGUR REGIMENT NU FĂCEA PARTE DIN COMPLOT

Acesta din urmă a detaliat modul cum a ajuns să facă parte dintre complotiști. „Nu cunoșteam – scria memorialistul – înainte de acest eveniment nici pe frații Brătieni, nici pe Costache Rosetti, nici pe frații Golești, ca să fi fost ademenit de dânșii. Nu am fost dintre ofițerii vârâți în mișcare de capii partidului liberal, ca Lecca, Costescu, Lipoianu și Pilat." În plus, era foarte apropiat de domnitor, care la rândul său îl aprecia mult. El a fost atras în complot de maiorul Lecca, dar a trecut prin mult zbucium sufletesc. „Cu sufletul înecat în amărăciune și în mâhnire – mărturisea, patetic, peste ani –, am intrat în conspirație, împins de cea mai desăvârșită desinteresare și împlinind cea mai grozavă jertfă pe care un om poate să o împlinească. De o parte dragostea și devotamentul meu către domn, de altă parte dragostea și datoria mea către țară. Dumnezeu, care cunoaște curățenia cugetării mele, a văzut că nu am fost un nerecunoscător, ci un patriot. Câte nopți n-am dormit! Ce chin, ce luptă înverșunată s-a petrecut în mine! Trebuia să mă hotărăsc. Am ales țara."

Motivația celorlalți complotiști este diversă. Unii, cum ar fi D. Lecca, sperau să urce în carieră cât mai sus, inclusiv pe plan politic. N. Haralambie s-a aflat sub influența nefastă a unei prea frumoase doamne liberale, iar căpitanul Constantin Pilat era ginerele lui C.A. Rosetti, fiind căsătorit cu fiica acestuia, Libertatea (Liby), născută la 18 iunie 1848.

Cert este că Al.I. Cuza a aflat de zvonurile care dădeau ca sigură o revoluție împotriva sa. Chiar în seara de 10 februarie, după unele opinii, ziaristul Gheorghe I. Dogărescu de la gazeta *Trompeta Carpaților*, condusă de Cezar Bolliac, a reușit să se strecoare până la domnitorul Cuza, anunțându-l că evenimentele se precipită, iar apropiata lovitură de stat va fi marcată prin tragerea clopotelor de la bisericile din Capitală. N-a dat crezare în totalitate, dar a luat unele măsuri, cum ar fi dublarea gărzilor care asigurau paza Palatului, ele fiind însă câștigate deja de complotiști.

Evenimentele din noaptea de 10/11 februarie 1866 au fost foarte bine puse la punct și s-a acționat cu rapiditate și în deplină conspirativitate. Cei însărcinați cu protecția domnului, colonelul Alexandru Zefcari și prefectul Poliției Alexandru Beldiman, au fost neutralizați în noaptea complotului. Totodată, C.A. Rosetti a organizat în acea seară un mare bal, cu multă lume, stratagemă care permitea intrarea și ieșirea multor persoane, membre ale complotului. În casele lui Nicolae Blaremberg s-au tras la sorți cei desemnați să intre în Palat, s-au luat măsuri pentru blocarea (arestarea) altor persoane (Cezar Librecht, generalul I.Em. Florescu, ministrul de Interne, înlocuit la 30 ianuarie 1866, generalul Savel Manu, fost ministru de Război, demisionat la 29 ianuarie și pensionat, și colonelul Alexandru Solomon, ministrul de Război în locul lui Savel Manu ș.a.).

În februarie 1866, în garnizoana București erau trei regimente de infanterie, dintre care două erau comandate de colonei C. Călinescu și Dimitrie Crețulescu, intimi ai lui Ion Ghica,

Alexandru Candiano-Popescu

Venirea lui Alexandru Ioan Cuza în Dealul Mitropoliei, cu ocazia deschiderii Camerei Naționale, în 1860, litografie de Karl Danielis

Regimentul de Artilerie, comandat de colonelul Nicolae Haralambie, un Batalion de Vânători și unul de Geniu. Singurul regiment din afara complotului era comandat de colonelul Alexandru Solomon, numit la 30 ianuarie 1866 ministru de Război.

PRIMA TENTATIVĂ DE ELIBERARE A LUI CUZA

În noaptea de 10/11 februarie 1866 de gardă la palat era Batalionul de Vânători, condus de maiorul Dimitrie Lecca, unul dintre cei mai importanți complotiști. Către orele 04.00, ofițerii desemnați au intrat în Palat, l-au surprins pe domnitor în pat cu Maria Obrenovici – unele opinii converg că ea ar fi făcut parte din complot, lăsând ușa neîncuiată. După un moment în care a avut intenția să se opună, domnitorul a cedat, semnând actul de capitulare, înmânat de căpitanul Lipoianu, pe spatele căpitanului Constantin Pilat.

Al.I. Cuza a fost arestat și închis, inițial, în casa lui Constantin Ciocârlan, un apropiat al lui C.A. Rosetti, și apoi la Cotroceni. De aici a fost trecut peste graniță, nu înainte de a trimite două scrisori către generalul Golescu, membru al Locotenenței Domnești, în care declara că a acționat tot timpul pentru binele țării, inclusiv pentru aducerea unui domnitor străin pe tron, și că nu intenționa să se opună noilor schimbări.

S-a format o Locotenență Domnească din trei persoane: Nicolae Haralambie (din partea armatei); Lascăr Catargiu (conservator și reprezentant al Moldovei) și generalul Nicolae Golescu (liberal și reprezentant al Țării Românești). Guvernul avea în frunte pe Ion Ghica, el cumulând și portofoliul Externelor, ministrul de Război fiind maiorul Dimitrie Lecca. În aceeași zi, Camera și Senatul au proclamat domn sub numele de Filip I pe Filip Eugeniu Ferdinand Maria Clement Balduin Leopold George, comite de Flandra și duce de Saxonia, fratele regelui Belgiei, iar armata a depus jurământul față de noul suveran. La ședința celor două Camere a participat și o delegație militară compusă din maiorii Mavrodin, Cerkez și locotenentul Scheleti. Ei au fost trimiși de colonelul Alexandru Solomon, ministru de Război în ultimul guvern al domnitorului Cuza, condus de Nicolae Crețulescu. O opinie aparte are Alexandru Candiano-Popescu. Viitorul aghiotant al regelui Carol I scria că alegerea lui Filip de Flandra a fost făcută știindu-se că nu va fi primită, intențiile unor complotiști vizând tronul țării. Unul dintre ei era Ion Ghica. La 19 martie Filip de Flandra a refuzat tronul și după multiple tatonări în străinătate a fost desemnat domn prințul Carol de Hohenzollern (*Magazin istoric*, nr. 3-5/2025).

A mai fost un moment greu în care armata a salvat unirea prin înăbușirea mișcării separatiste din Moldova (3/15 aprilie 1866), care i-a avut drept lideri pe Nicolae Rosetti-Roznovanu (poreclit Nunuță, cel care s-ar fi visat domn al Moldovei „eliberate"), Teodor Boldur-Lățescu, frații Moruzi și mitropolitul Calinic Miclescu.

Izvoarele istorice evidențiază două încercări de eliberare a lui Alexandru Ioan Cuza. Prima dintre ele a aparținut generalului Ion Emanoil Florescu. El ar fi vrut să înlăture Locotenența Domnească și Guvernul și să instituie o administrație sub conducerea sa, așteptând decizia puterilor garante.

„Cred că generalul Florescu este prea lipsit de energie

Generalul I.Em. Florescu

Abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza la 11 februarie 1866, xilogravură

pentru a duce la bun sfârșit acest proiect – scria consulul francez Tillos ministrului Afacerilor Străine francez Drouyn de Lhuys –, dar Guvernul provizoriu este în permanență în alertă, trupele sunt consemnate și, pentru a înrăutăți și mai mult situația, îi lipsesc banii; ceea ce nu-l împiedică să se arate fanfaron."

CAROL I REFUZĂ SĂ-I DEMITĂ PE COMPLOTIȘTI

O a doua tentativă a aparținut colonelului Solomon, care l-a consultat pe Tillos în privința intenției sale de a porni cu regimentul împotriva Guvernului. Diplomatul francez a respins propunerea pe considerentul că este prea târziu; în plus, complotiștii puteau să-l asasineze pe fostul domn.

Acțiunea complotiștilor militari a provocat o fractură în interiorul corpului ofițeresc român. O parte din garnizoana palatului a refuzat să depună jurământ Locotenenței Domnești, unii ofițeri au fost arestați sau au demisionat din armată.

La sosirea în țară a domnitorului Carol, Ion Emanoil Florescu i-a înmânat un protest contra păstrării în armată a ofițerilor vinovați de fapta din noaptea de 10/11 februarie 1866. Protestul a fost semnat de el și Savel Manu, ambii generali, de șapte colonei, șapte locotenenți-colonei, 12 maiori, 40 căpitani, 38 locotenenți și 48 sublocotenenți.

Iată textul întâmpinării adresate domnitorului Carol I: „Măria Ta, oricât de dureroasă ar fi datoria pe care subsemnații ofițeri îndrăznesc a o îndeplini față de Alteța Voastră, oricâtă temere ar putea să simtă că fac această pornire hazardată, cu toate acestea, ei nu ezită un singur minut a îndeplini această misiune, căci onoarea militară a vorbit și orice altă considerațiune trebuie să dispară în fața acestei legi supreme. Cu prilejul evenimentelor ce s-au produs la noi la 11 februarie, mai mulți ofițeri au nesocotit onoarea militară și datoriile lor cele mai sfinte. Subsemnații, atât în numele lor propriu, cât și în al acelor care lipsesc din București, roagă cu stăruință și respectuos pe Alteța Voastră de a binevoi să examineze prin ea însăși această gravă chestiune care cuprinde în ea tot viitorul armatei noastre și de a nu tolera ca mișelia câtorva să planeze ca o pată neștearsă pe întreaga noastră armată, care respinge o asemenea solidaritate și protestă de nevinovăția ei. În acea zi solemnă când A.V., pentru fericirea țării noastre, a primit coroana României și când ea a adus în mijlocul nostru o inimă curată și un sentiment adânc al onoarei militare, pe care ea le-a moștenit de la iluștrii săi strămoși, ofițerii subsemnați și cu ei armata întreagă, fericiți și mândri de augustul lor șef pe care îl vor avea de acum înainte în fruntea lor, nu vor putea dovedi mai bine A.V. tot devotamentul cu care sunt gata a susține tronul și persoana prințului lor Carol I-iu, decât conjurându-l de-a inaugura domnia sa printr-un act de dreptate strălucitoare, care singură va putea reabilita armata, ridicând-o în ochii compatrioților săi și ai streinilor."

Adunând ofițerii garnizoanei București la 24 mai 1866, domnitorul Carol le-a arătat că înțelege sentimentele celor care au protestat, dar nu poate îngădui să se facă presiuni asupra sa. În același timp, a promis că toate avansările și numirile în funcție din armată le va face respectând criteriul meritocrației. Concomitent, domnitorul Carol a refuzat demiterea din armată a complotiștilor.

(Va urma)

CHURCHILL ȘI REVIZIONISMUL ISTORIOGRAFIC

I.E. MIHAIL

Istoricii își încrucișează deseori... condeiele în interpretarea trecutului, nu atât în narativul lui cronologic, cât în depistarea semnificației și influenței evenimentelor în impactul a ceea ce s-a numit „forțele profunde" ale evoluției umanității. Mai ales din secolul XX se desenează veritabile „școli" ale „citirii" trecutului în toate proiecțiile lui în prezent, astfel reușind să surprindă dezvoltarea istorică la alte dimensiuni și importanța, până atunci trecute cu vederea sau pur și simplu nedescoperite de acuitatea cunoașterii umane. Așa este cazul formării și evoluției, nici azi încheiate, a „școlii de la Annales" (revista franceză de istorie), care a inițiat încă din anii '30 ai secolului XX o viziune atotcuprinzătoare asupra trecutului, așadar studiul nu doar al unui singur eveniment sau complex evenimențial (război, mișcare ideologică și orientări și structuri politice etc.), ci și o evaluare pe segmente mari de timp („durata lungă") și zone geografico-politice, economice sau civilizaționale de mare gabarit.

Premierul britanic, victorios la sfârșitul războiului

A fost astfel posibil să fie depistate linii de evoluție până atunci neștiute și nici măcar bănuite. Întemeietorii „școlii", Lucien Febvre, Marc Bloch sau generația a doua a lui Fernand Braudel, au publicat lucrări de mare influență în deceniile următoare, cum ar fi *Mediterana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea, Le Rhin. Problèmes d'histoire et d'économie* (Rinul: probleme ale istoriei și economiei), *Les Caractères originaux de l'histoire rurale française* (Caractere originale ale istoriei ruralului francez) etc. În România s-a remarcat în această școală istorică, prin publicarea cercetării multidimensionale pe o lungă perioadă de timp a regiunii Mării Negre, pe nedrept azi uitatul istoric Gheorghe Brătianu.

Pe urmele acestor șefi de școală s-a scris enorm despre evoluția pe „durata lungă" a ideilor, a vieții rurale, religioase, culturale, sexuale etc., pe mari limite temporale sau areale largi geografice (mări, fluvii, oceane, munți, câmpii), interpretând evenimente documentate, aparent disparate,

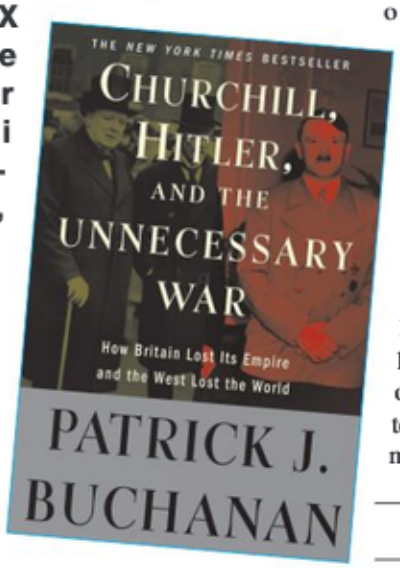

Coperta cărții lui Pat Buchanan...

... aici alături de președintele Ronald Reagan. Buchanan a fost o voce care a afirmat că extinderea NATO va duce la o apropiere a Rusiei de China și unul dintre precursorii lui „America first"

cu aceeași lupă cu mai multe fațete, ale unei comunități restrânse sau lărgite, pe un deceniu, secol sau mai multe („universul" unui sat, de pildă, sau al unei civilizații milenare). „Școala" menționată nu e singura. A urmat-o sau concurat-o ampla varietate a orientărilor post-moderniste, în care narativele pun în lumină „adevărul istoric" în multiplele lui forme.

Aceste „școli" succesive, cu o metodologie științifică solidă și credibilă, nu promovează revizionism istoriografic – de altminteri, apanaj al neprofesioniștilor domeniului sau al amatorilor interesați –, ci practică o îmbogățire a cunoașterii trecutului, printr-o succesivă „revizitare" (revedere) a lui pe temeiuri exclusiv academice.

Altfel se pune însă această chestiune acolo unde interese politice de moment sau de durată, dar voit fondatoare, promovează idei și perimetre ideatice pretins științifice, dotate cu semnificații inventate. În acest ultim cadru, scopurile politice sunt afișate ostentativ și tind să influențeze decisiv și profitabil acestora prezentul, schimbând astfel narative statornicite în cunoașterea trecutului și devenite parte a zestrei culturale și identitare.

Din această perspectivă se cuvine abordată și așa-numita mișcare *woke* din S.U.A., cu tendințe de răspândire globală, care profesează în domeniul istoric – dar acesta nu este singurul – un revizionism al narativelor încetățenite, pentru ca astfel să fundamenteze inovații socio-politice și să instrumenteze orientări ideologice de tip voit transformator. Apariția lor este expresia deopotrivă a intrării masive în arena social-politică, dublată de o circulație intensă, a unor largi categorii și grupuri sociale, cărora evoluția tehnologică le-a permis în ultimele două decenii ubicuitatea utilizării rețelelor de socializare, în general a spațiului *cyber*. A devenit astfel posibilă masificarea, fără precedent ca amploare și influență constrângătoare, a celor mai diverse puncte de vedere, departe de precedenta categorisire ideologico-politică stânga – dreapta și favorizând o relativizare a ei sau îmbrăcând manifestări extrem-radicale. Numai că validarea lor științifică nu este adecvată la realitățile trecutului, dar reclamă luarea în considerare prin numărul celor care îmbrățișează aceste narative, le admit ca fiind adevărate și vor acceptarea lor generalizată. Tot atât de evident este și faptul că acest proces schițat sumar mai sus întâmpină și rezistența de același tip socio-politic, mișcării *woke*, considerată orientare de tip „progresist" (globalist), opunându-i-se varianta tradiționalist-conservatoare foarte puternică MAGA, cu identificări geografice sau altele, prin schimbarea literei secunde a acestui acronim englez. Să mai adaug că manifestările *woke* depășesc evaluarea clasică stânga – dreapta pentru a migra constant, sinuos și contradictoriu de-a lungul acestui spectru politic tradițional, semnalând voita lui dispariție și înlocuire, inclusiv a vehiculelor lui sociale, partidele politice.

Dacă *woke* a încercat o rescriere amplă și generalizată a trecutului, selectând evenimente cărora le-a construit un rol determinant în croirea viitorului – cum a fost cazul existenței sclaviei în viața coloniilor americane care ar fi determinat proclamarea S.U.A. în 1776 (vezi proiectul american „The 1619 Project: A Nation Born in Contradiction, a Democracy Defined by Black Struggle" – Proiectul 1619. O națiune născută în contradicție, o democrație definită prin lupta negrilor) – în ultimul timp referințele sunt cantonate la… receptarea publică a unor personalități istorice. Scopul urmărit, declarat sau nu, este de a stimula o altă perspectivă asupra trecutului (mai ales) recent și a impune respingerea unor narative îndătinate în beneficiul unor schimbări societale de amploare prin mobilizare publică.

Pe măsura avansului tehnologic, precum și a clasamentelor de putere globală mereu în schimbare (recenta ascensiune uluitoare, de pildă, a Chinei și declinul altor actori statali) ori a dinamicii competiției sistemice firești o re-evaluare (*revisiting*) a trecutului recent este binevenită. Parazitarea

acestei „revizitări“ printr-o instrumentare politică și absența fundamentului științific atrag nedumeriri firești, dar determină și polarizări în societate cu consecințe substanțiale. Carența profesionalismului în aceste tentative este cea dintâi trăsătură descalificantă a lor.

În această ultimă categorie intră evaluarea „rolului“ politic al lui Winston Churchill, premierul britanic în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, de altminteri una dintre țintele inițiale ale mișcării *woke* în varianta demolatoare de simboluri. Cu un rol semnificativ în cursul celor două mari conflagrații globale ale secolului XX, Churchill a devenit azi, prin abordare non-tradițională a moștenirii sale istorice, o miză disputată a confruntării politice firești liberalism – conservatorism, progresism – suveranism, dar chiar și în interiorul acestora, adresându-se tinerelor generații dinamizate de alte preocupări și preferințe decât cele precedente epocii ciberneticii și misterului cuanticii. Adică, mai ales celor născuți de la finele mileniului trecut, a căror mobilitate socială și culturală are, comparativ, alți determinanți și motive de polarizare și agregare politică, rejectând sistemul de partide.

Desigur, fenomenul ca atare este relativ izolat și cantonat la câteva voci – care chiar dacă sunt influente nu au portanța necesară unor cotituri de epocă, dar nu se poate nega că deschid un drum neștiut și oricum greșit științific privind adevărul istoric. Churchill a mai fost și în trecut interpretat în registru negativ. Deși a avut, ca lider, un aport major în câștigarea Războiului Mondial în 1945, el a pierdut alegerile și postul de premier. Dar astfel de tentative erau de „nișă“ și aparțineau unor istorici de profesie (vezi P. Buchanan, *Churchill, Hitler, and The Unnecessary War* – Churchill, Hitler și războiul care nu era necesar, 2009). În recente tentative revizioniste însă, el este socotit un „ticălos“ (*villain*). Într-o foarte recentă emisiune TV din S.U.A., cu peste 30 milioane urmăritori, a fost prezentat ca „ticălosul-șef“; un „provocator de războaie“ (a acordat garanții de securitate Poloniei în aprilie 1939, ceea ce e fals, decizia aparținând predecesorului său); lider al unui război inutil („de necâștigat“); inițiator al bombardamentelor asupra

Din ceea ce am văzut la prietenii și aliații noștri ruși în timpul războiului, sunt convins că nu există nimic ce admiră mai mult decât forța și nu există nimic pentru care să aibă mai puțin respect decât slăbiciunea, în special slăbiciunea militară. Din acest motiv, vechea doctrină a echilibrului de putere este nepotrivită. Nu ne putem permite, dacă putem evita, să lucrăm cu o marjă mică, oferind tentații unei încercări de forță. Dacă democrațiile occidentale vor rămâne unite în stricta respectare a principiilor Cartei Națiunilor Unite, influența lor în promovarea acestor principii va fi imensă și este probabil ca nimeni să nu le împiedice.

Totuși, dacă se vor diviza sau vor șovăi în datoria lor și dacă acești ani atât de importanți vor fi lăsați să se piardă, atunci într-adevăr catastrofa ne-ar putea copleși pe toți.

Ultima dată am anticipat ce avea să urmeze și am strigat cât am putut către compatrioți și către lume, dar nimeni nu a acordat atenție. Până în anul 1933 sau chiar 1935, Germania ar fi putut fi salvată de soarta cumplită care s-a abătut asupra ei și am fi putut fi cu toții scutiți de nenorocirile pe care Hitler le-a dezlănțuit asupra omenirii.

Niciodată în istorie nu a existat un război mai ușor de prevenit prin acțiune la timp decât cel care tocmai a pustiit zone atât de întinse ale globului. Cred că ar fi putut fi prevenit fără a trage un singur foc de armă, iar Germania ar fi putut fi puternică, prosperă și onorată astăzi; dar nimeni nu a vrut să asculte și, unul câte unul, am fost cu toții absorbiți în vârtejul teribil. Cu siguranță nu trebuie să permitem ca acest lucru să se mai întâmple.

Winston Churchill
(fragmente din discursul rostit la Westminster College, Fulton, Missouri, S.U.A., la 5 martie 1946)

Statuia lui Winston Churchill din fața Parlamentului britanic, victimă a protestatarilor, a trebuit protejată temporar

populației civile justificate ca o mare strategie pentru victorie; contrapus liderului fascist britanic al epocii, Oswald Mosley, ca fiind incapabil să înțeleagă sensul istoriei, refuzând încheierea păcii cu Hitler în 1940, după retragerea de la Dunkerque (*Magazin istoric*, nr. 9 – 12/1983); susținător al „supremației" rasei albe sau fiind opus „conciliatorismului" profesat de predecesorul său la șefia Guvernului britanic. Unii dintre promotorii unui astfel de trend revizionist nu se feresc nici de subestimarea unor tragedii istorice din timpul războiului, ca Holocaustul, țintind un altfel de narativ integral revizionist al războiului global din 1939 – 1945. Așadar, revizionism pur, departe de „revizitarea" științifică, cu un evident scop politic.

Ne aflăm azi în cursul organizării unei noi ordini globale în locul celei instituite la sfârșitul ultimei conflagrații mondiale, când Churchill a avut un rol major. Înlocuirea vechii ordini motivează și astfel de revizuiri ale semnificației unor evenimente sau rolului unor oameni politici, cazul prezentat aici nefiind unic, ci doar molipsitor. Deopotrivă pentru oamenii politici de atunci și pentru ansamblul evenimentelor consumate. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 februarie 2026, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Care sunt cele două popoare cărora legatul Moesiei, T. Plautius Silvanus Aelianus, le-a luat prizonieri pe fiii regilor lor?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din noiembrie 2025 este:

„Athénée Palace"

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Mircea Levanovici**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2026.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București**

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

SECRETUL DIVIZIONULUI 203

TUDOR PĂCURARU

În primăvara anului 1978, ca proaspăt student la Filologie, eram militar cu termen redus la Batalionul 185 Cercetare din Corbu (Constanța). În urma unui accident, am ajuns la infirmerie – care era comună cu Divizionul 203 Artilerie. Într-o dimineață am fost trezit de un duduit pătrunzător de motor Diesel. Aruncând o privire pe fereastră am văzut, în curtea vecinilor artileriști, o platformă șenilată purtând o rachetă tactică. Eram deja cercetaș instruit, așa că am remarcat imediat generatorul electric montat pe exteriorul carcasei blindate: la acea vreme, focoasele nucleare erau neapărat menținute cu bateriile încărcate și la o temperatură de 20° C, aveau husă încălzită electric. Deși racheta nu avea focos nuclear (numai doi militari lucrau la ea), aveam în față un lansator nuclear. Care era rostul său în acel colț pierdut al Dobrogei? După aproape 50 de ani am un răspuns.

La jumătatea anilor 1950, Uniunea Sovietică se confrunta cu o problemă majoră: în urma pierderilor mari de vieți omenești înregistrate în cel de Al Doilea Război Mondial (circa 27 milioane) și a procesului de repatriere a prizonierilor de război germani (circa 2 milioane). Forța de muncă disponibilă devenise insuficientă pentru realizarea obiectivului ambițios al celui de-al șaselea Plan cincinal: „Să ajungem din urmă Occidentul și să-l depășim până în 1970!“ Una dintre soluții a fost diminuarea efectivelor Armatei: au fost demobilizați 1,1 dintre cei 5 milioane de militari sovietici.

Pentru a păstra capacitatea de luptă a armatei în pofida scăderii efectivelor, conducerea sovietică a luat decizia înființării Organizației Tratatului de la Varșovia (O.T.V., 1955). În caz de război, statele din „Lagărul Socialist“ aveau să contribuie cu 85 de divizii (1,7 milioane de militari). Moscova știa însă că aceste trupe au dotări deficitare, așa că la inițiativa mareșalului Jukov a fost pusă la punct o nouă strategie: „operațiunea nucleară în adâncime“, care începea prin „spargerea frontului inamic cu arma atomică“.

Mareșalul Gheorghi K. Jukov

Noua strategie a fost validată la manevrele nucleare de pe Poligonul Toțk (septembrie 1954), la care au participat 44.000 de militari: un focos nuclear a fost lansat din avion, au urmat focul de baraj al artileriei și bombardamentul aviației. Apoi, prin praful radioactiv, trupele au exploatat spărtura în liniile inamice. Ulterior și americanii au făcut, la scară mult mai mică, manevre similare (octombrie – decembrie 1955, manevrele „Sagebrush“), ajungând la concluzia că o asemenea strategie ducea la contaminare radioactivă, care afecta grav operațiunile militare. Dar majoritatea teoreticienilor militari sovietici din acei ani au adoptat poziția pe care istoricii O.T.V. o numesc astăzi „romantism nuclear“: convingerea că folosirea armei nucleare ar permite o victorie decisivă într-o confruntare cu NATO.

Începând din 1955, „operațiunea nucleară în adâncime“ a devenit baza științei militare sovietice. Astfel, în anii 1970, ministrul sovietic al Apărării, mareșalul Andrei Greciko, scria: „Armele nucleare substrategice [tactice – *n.n.*] sunt cel mai important element pe câmpul de luptă, mijlocul de distrugere de bază. Partea care folosește prin surprindere armele nucleare substrategice poate înclina în favoarea sa soarta bătăliei. Rachetele nucleare vor decide conflictele armate.“ Iar alt teoretician sovietic, general-maior V.V. Voznenko, întărea: „Victoria decisivă în ofensivă se obține folosind lovituri nucleare substrategice, care creează posibilitatea de a schimba rapid echilibrul de forțe.“ În cele ce urmează, voi folosi cu titlu de exemplificare citate din Raportul din 9 iunie 1970 al Comandantului Trupelor Întrunite ale O.T.V., Ivan I. Iakubovski, mareșal al U.R.S.S., de două ori Erou al Uniunii Sovietice. Textul Raportului, strict secret de importanță deosebită, a ajuns chiar a doua zi în posesia spionajului american, CIA, care l-a desecretizat după 42 de ani.

Pluton de cercetare în timpul manevrelor „Sagebrush“

Încă din 1955 au intrat în dotarea armatei sovietice arme nucleare tactice – rușii le numesc „substrategice“ (până la 100 kt). Trupele au primit versiunea nucleară a rachetei de croazieră Raduga KS-1 „Komet“, lansată de bombardiere sau de pe rampe terestre. În 1958 au intrat în dotare, la nivel de Armată, rachetele nucleare cu rază medie de acțiune R-11 „Zemlya“ (SCUD A), urmate de R-17 „Elbrus“ (SCUD B). Începând din ianuarie 1960 au intrat în dotare, la nivelul diviziilor mecanizate, versiunile cu ogivă nucleară (5 kt) ale rachetei cu rază scurtă de acțiune 3R9 „Luna“ (FROG-5). Numai pentru spargerea frontului și cucerirea Greciei erau prevăzute 600 de lovituri nucleare tactice. La momentul desființării, Uniunea Sovietică avea 27.000 de arme nucleare, dintre care 15.000 tactice.

Din 1962 a început să intre în dotarea diviziilor motorizate sovietice versiunea modernizată a rachetei tactice „Luna-M“ (9K52), pe vehicul de lansare cu roți, derivat din camionul ZIL-135LM. Pe măsură ce versiunea modernizată intra în dotarea armatei U.R.S.S., conducerea sovietică a O.T.V. a impus statelor vasale să cumpere „vechile“ sisteme 2P16, cu rachetele 3R9. În caz de război, partea sovietică avea să transfere pe teritoriul statelor aliate ogive nucleare pentru aceste rachete.

Harta prezentată în Raportul din 9 iunie 1970

În armata sovietică, sistemele „Luna“/„Luna-M“ erau desfășurate în cadrul divizioanelor independente de rachete tactice din organica diviziilor de tancuri și mecanizate. Fiecare divizion avea o baterie de stat-major și două baterii de tragere a câte două lansatoare „Luna“. În câmpul tactic, pentru identificarea țintelor și evaluarea rezultatelor, divizionul conlucra cu compania de cercetare în adâncimea dispozitivului inamic (patru transportoare BRDM-2 cu sisteme de navigație terestră) din compunerea batalionului de cercetare al diviziei mecanizate/de tancuri. Fiindcă, așa cum arăta mareșalul Iakubovski: „Trebuie acordată atenția cuvenită cercetării, în special cercetării «terminale» a țintelor inamice împotriva cărora vor fi folosite lovituri nucleare. Este un aspect foarte important, mai ales în ce privește țintele mobile. Planificarea loviturilor nucleare trebuie să se bazeze pe cele mai exacte date.“

Între anii 1960 – 1964, U.R.S.S. a produs 432 de vehicule de lansare pe șenile pentru complexul „Luna“ (SPU 2P16). O bună parte dintre acestea

au fost vândute statelor vasale, începând cu cele ale căror forțe armate aveau să intre în ofensivă împotriva Occidentului. Spre exemplu, armata ungară avea misiunea ca, alături de Frontul de Sud-Vest, să atace Austria pe două axe: spre Viena și spre Klagenfurt. În prima zi, avea să fie lovit cu arma nucleară aeroportul Wiener Neustadt. Erau prevăzute alte 200 de lovituri nucleare contra Austriei, astfel încât trupele sovietice și ungare să ajungă, în ziua 12 a ofensivei, în Italia, la linia Bolzano – Trieste. Pentru a participa la îndeplinirea acestei misiuni, Armata R.P. Ungare a primit patru divizioane de rachete tactice „Luna": divizioanele 13 (Nagykanisza), 28 (Szentes), 31 (Tata) și 38 (Tapolca). Toate aceste unități de rachete tactice acționau în cooperare cu batalioane de „cercetare specială" (nucleară). Spre exemplu, Divizionul 31 din Tata coopera cu Batalionul 34 „cercetare specială" din Székesfehérvár, ambele fiind unități independente ale Diviziei 11 Tancuri cu garnizoana la Tata. Pentru ascunderea misiunii lor reale, în armata ungară divizioanele „Luna" (ulterior „Tochka") au figurat, până în 1990, ca „brigăzi de tancuri de recunoaștere".

R-11 „Zemlya"

În planurile de atac ale O.T.V., începând din 1965 Armata R.S.R. ar fi avut misiunea ca, alături de Fronturile de Sud, să se concentreze în zona Calafat – Turnu Măgurele, apoi să treacă Dunărea și, împreună cu trupele bulgare, să participe la luptele din nordul Greciei. Mareșalul Iakubovski: „Frontul 1 Sud va fi desfășurat în centrul Peninsulei Balcanice, pentru a acționa pe axa Grecia... va pătrunde în Grecia centrală și va crea condițiile pentru ca Frontul 3 Sud să înainteze pe axa Atena. Prin efortul conjugat al acestor fronturi, armata greacă va fi înfrântă, ceea ce va face ca Grecia să se retragă din război". Acestei misiuni îi erau alocate 600 de lovituri nucleare tactice. Pentru a participa la îndeplinirea misiunii, România a fost nevoită să cumpere, în 1962 – 1964, cinci divizioane de rachete tactice „Luna": 113 (Ploiești), 151 (Oradea), 180 (Craiova), 203 (Corbu) și 207 (Lugoj). După același model sovietic ca și în armatele ungară sau bulgară, în 1964 au fost înființate și cinci batalioane de cercetare care urma să coopereze cu divizioanele de rachete: 101, 117, 119, 121, 166.

Raduga KS-1 „Komet"

La 9 iulie 1970 mareșalul Iakubovski arăta: „În prezent, desfășurarea operativ-strategică a forțelor armate va trebui îndeplinită în condiții diferite și mai complicate decât în trecut... Spre exemplu, planurile noastre pentru Frontul Sud-Vest și Frontul 2 Sud, numai pentru acestea două, implică 200.000 tone de combustibil pentru o perioadă de 13 sau 14 zile, ceea ce e de opt ori mai mult decât pentru orice operațiune la nivel de Front din Al Doilea Război Mondial. Aceasta pune în evidență importanța covârșitoare a liniilor de comunicație..." În ofensiva lor spre Atena, Fronturile 1 și 3 Sud aveau să fie aprovizionate cu muniție, combustibili, piese de schimb și alimente prin Estul României. Pentru a garanta siguranța acestui ax de comunicație, chiar în condițiile unei încercări de debarcare a NATO pe litoralul dobrogean, conform planurilor O.T.V. România a achiziționat Divizionul 203 de rachete „Luna", care urma să acționeze în cooperare cu Batalionul de cercetare 185 – ambele din compunerea Diviziei 9 Mecanizate „Mărășești", ambele având garnizoana la Corbu de Sus, lângă Năvodari.

Precum am văzut din analiza misiunilor încredințate forțelor O.T.V. din Ungaria, planul prevedea ca divizioanele „Luna" să execute trageri nucleare

pe teritoriul inamic. *În România însă, O.T.V. prevăzuse să fie executate trageri nucleare asupra teritoriului propriu.* În 1963, când conducerea sovietică și-a dezvăluit intențiile, oficialitățile române au aflat că, începând din 16 iunie 1965, în caz de război, armata sovietică avea să transfere Divizionului 203 Corbu două ogive nucleare 9N22 (produse de Arzamas 16, cod producător AA52) de 5 kt. Cele două containere tip 9YA26M, relativ compacte (800 kg, 2,4x1,15x1,15 m) urma să fie aduse cu elicopterul. În partea de nord a divizionului fusese amenajat un „teren de fotbal" (de fapt un heliport), iar în colțul nord-est al acestuia era amplasată o autospecială radio R-142, pe camion GAZ-66, cu echipament special de cifrare. O echipă de tehnicieni sovietici avea să înlocuiască focoasele 3N15, convenționale, cu focoase nucleare 9N22. Din acel moment, controlul asupra celor două rachete nucleare avea să fie asumat de ofițeri sovietici din cadrul Direcției Generale 12. Precum se exprima mareșalul Iakubovski, pentru sovietici scopul era clar: „Este de dorit ca toate lansatoarele de rachete, operaționale sau tactice, să fie pregătite să aplice prima lovitură nucleară... să se afle cel puțin la nivelul de pregătire care să permită lansarea loviturii la 20... 40 de minute după primirea comenzii." Și de unde urma să vină acea comandă? De la Moscova, evident.

Și pentru partea română, perspectiva era clară. Cu focos nuclear, racheta 3R9 are 5 setări: 10 – 13 km și, la ordinul Moscovei, orașul Năvodari dispare de pe hartă; 13 – 17 km și Mamaia se evaporă; 17 – 22 km și Tomis Nord e noua Hiroșimă; 22 – 29 km și Constanța devine un morman de moloz fumegând; 29 – 32 km și din Eforie nu mai rămâne mare lucru. Intuind că asemenea planuri nu o să fie pe placul celorlalte state din O.T.V., în special al aliaților români, sovieticii au elaborat și un nou Regulament la război al O.T.V., care prevedea că, în starea de necesitate, armatele naționale nu se mai subordonează conducerii statelor respective, ci unui mareșal sovietic, comandantul Trupelor Unificate O.T.V. – în acei ani, I.I. Iakubovski.

R-17 „Elbrus"

Neputând ataca frontal doctrina militară sovietică, partea română a atacat noul Regulament la război care, într-adevăr, încălca flagrant suveranitatea României: un mareșal sovietic, adjunct al ministrului Apărării U.R.S.S., ar fi dat ordine peste capul Guvernului de la București, cu încălcarea Constituției R.S.R., care preciza că președintele țării este comandantul suprem al forțelor armate. Și asta, deși Statutul O.T.V. prevedea: „Statele participante sunt egale în drepturi." În următorii 25 de ani, România a refuzat să semneze noul Regulament la război: chestiunea „atomizării" Dobrogei era „elefantul din sufragerie" în relația cu O.T.V.

Reacția Moscovei a fost imediată și radicală. Așa cum remarcă Larry Watts: „La mijlocul anului 1965, România a fost brusc eliminată cu totul din strategia de război a Tratatului de la Varșovia." Rolul repartizat inițial celor 11 divizii românești a fost dat în sarcina Districtului Militar Zakarpattia (Armata VIII Tancuri, Armata XIII, Armata XXXVIII). Singura unitate militară românească, care mai făcea parte în principiu din planurile O.T.V., era Divizionul 203 Corbu. Dacă O.T.V. ar fi renunțat la misiunea încredințată acestei unități, ar fi renunțat la întreg Planul Balcanic. Divizionul a rămas singurul a cărui natură reală a fost legendată. Dacă în Ungaria unitățile similare erau denumite „Brigăzi de tancuri de recunoaștere", Divizionul 203 a fost singurul din R.S.R. care a funcționat sub denumirea „Divizionul 203 Artilerie". Într-adevăr, în afara bateriei

Sistem 2P16, cu rachetă 3R9

„Luna“, cuprindea și baterii de artilerie clasică, cu tub.

Nu exista alternativă la liniile logistice sovietice prevăzute să treacă prin Dobrogea. Formal, s-a adoptat soluția provizorie ca Moscova să dea ordine prin intermediul Guvernelor aliate – de aceea, grupa de transmisiuni, detașată la Batalionul 185 Cercetare, a fost subordonată direct MStM. Dar nu exista nicio garanție că liderii români ar fi transmis Divizionului 203 ordinul de tragere primit de la Moscova. De aceea, în secret, O.T.V. a elaborat planul ca în caz de război Dobrogea românească să intre în componența U.R.S.S. Exact așa cum Crimeea sau Donbas au fost „alipite“ la Federația Rusă. Într-adevăr, toate hărțile militare sovietice din anii 1965 – 1990, inclusiv cele care însoțesc exercițiul pe hartă din iunie 1970, arată frontiera româno-sovietică marcată pe Dunăre, de la Galați la Călărași.

Mareșalul Iakubovski (primul din stânga, așezat) la un exercițiu al Tratatului de la Varșovia, desfășurat în 1960, în R.D.G.

Partea română nu a fost înștiințată oficial, dar a aflat deîndată de aceste intenții. În context, la ordinul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministrul de Externe Corneliu Mănescu l-a contactat la 4 octombrie 1963 pe secretarul de Stat al S.U.A., Dean Rusk, și i-a declarat că „în cazul unui conflict declanșat de U.R.S.S., similar celui din Cuba, România avea să rămână neutră“, cerând un tratament favorabil. Ca răspuns, secretarul de Stat a afirmat că „Statele Unite vor lua în considerare orice țară care nu va participa sau nu va permite ca teritoriul său să fie folosit în acțiuni militare împotriva S.U.A. sau a aliaților săi. În acest sens, ar fi important pentru S.U.A. să știe dacă există arme nucleare pe teritoriul României.“ Partea română a comunicat că nu deține astfel de arme și nu va permite intrarea unor astfel de arme pe teritoriul țării (*Magazin istoric*, nr. 8/2003; 12/2022; 1/2023).

În august 1968, după intervenția militară sovietică din Cehoslovacia, atunci când și România era amenințată de o intervenție similară, ministrul de Externe Corneliu Mănescu i-a cerut reprezentantului american, George Bol, ajutor din partea Guvernului S.U.A., în sensul unei declarații din partea președintelui american. Iar președintele Johnson a avertizat: „Nu asmuțiți câinii războiului!“ Documentele sovietice desecretizate de CIA pun în altă lumină acest episod. Președintele S.U.A. a declarat implicit că invadarea României și în special a Dobrogei românești va fi considerată manevră pregătitoare pentru atacul asupra Greciei și Turciei, state NATO – ceea ce nu va fi tolerat. Brejnev a renunțat la planul de a invada România – ceea ce a părut multor istorici o decizie inexplicabilă.

Desecretizat de CIA, un document strict secret al Tratatului de la Varșovia

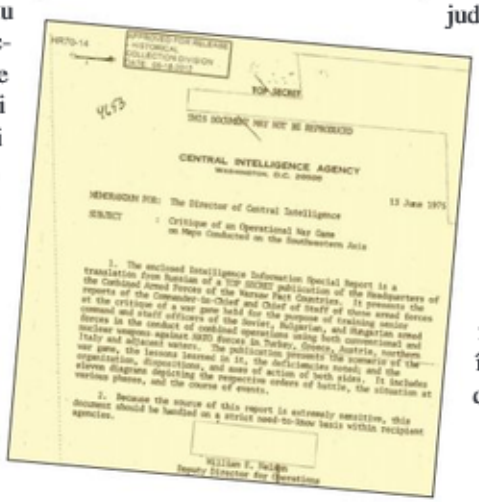

HR70-14

APPROVED FOR RELEASE
HISTORICAL
COLLECTION DIVISION
DATE: 08-18-2017

TOP SECRET

4653

THIS DOCUMENT MAY NOT BE REPRODUCED

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
WASHINGTON, D.C. 20505

MEMORANDUM FOR: The Director of Central Intelligence

15 June 1975

SUBJECT : Critique of an Operational War Game on Maps Conducted on the Southwestern Asia

1. The enclosed Intelligence Information Special Report is a translation from Russian of a TOP SECRET publication of the Headquarters of the Combined Armed Forces of the Warsaw Pact Countries. It presents the reports of the Commander-in-Chief and Chief of Staff of those armed forces at the critique of a war game held for the purpose of training senior command and staff officers of the Soviet, Bulgarian, and Hungarian armed forces in the conduct of combined operations using both conventional and nuclear weapons against NATO forces in Turkey, Greece, Austria, northern Italy and adjacent waters. The publication presents the scenario of the war game, the lessons learned in it, the deficiencies noted; and the organization, dispositions, and uses of action of both sides. It includes eleven diagrams depicting the respective orders of battle, the situation at various phases, and the course of events.

2. Because the source of this report is extremely sensitive, this document should be handled on a strict need-to-know basis within recipient agencies.

William E. Nelson
Deputy Director for Operations

Situația creată a avut o serie de efecte. În primul rând, autoritățile române au decis ca la Batalionul 185 Cercetare, unitatea-soră a Divizionului „nuclear“ 203, să fie organizată o companie TR care urma să formeze ofițeri cercetași în rezervă, din rândul studenților la facultățile de limbi străine din țară. Era o măsură judicioasă: o bună parte dintre elevii-ofițeri erau de etnie germană și era de presupus că, în anii următori, vor pleca în Occident, unde aveau să depună mărturie că la Corbu nu se face instrucție în vederea folosirii armei nucleare împotriva unui desant NATO – altfel spus, România respectă înțelegerea Mănescu – Rusk din 4 octombrie 1963.

(Continuare în p. 32)

ŽELJKO RAŽNATOVICI „ARKAN“

Dr. ION GABRIEL ANDREI

În Belgrad se înalță un conac-fortăreață care a aparținut familiei celui care a fost Željko Ražnatovici „Arkan“ – naș al lumii interlope sârbe și comandant al unității paramilitare „Tigrii“, care a comis masacre împotriva etnicilor nesârbi în războaiele din perioada destrămării R.S.F. Iugoslavia, din anii 1990, un adept al constituirii Serbiei Mari, dar și al practicilor mafiote. Impozantul conac, situat în selectul cartier belgrădean Dedinje, la intersecția străzilor Sokobanjska, Ljutice Bogdana și Rajka Mitica, chiar în fața intrării principale a Stadionului „Rajko Mitici“, supranumit „Marakana Sârbă“, al echipei de fotbal Steaua Roșie Belgrad, atrăgea, într-o combinație de admirație și teamă, privirile trecătorilor care circulau în zonă, deși „Arkan“ fusese asasinat de câțiva ani.

Cine a fost Željko Ražnatovici „Arkan“, care a evoluat de la statutul de hoț de stradă și spărgător, la cel de asasin plătit al Securității iugoslave SDB (fosta UDBA) și la cel de erou al ultranaționaliștilor veliko-sârbi și soț al divei muzicii de petrecere sârbești „turbofolk“ numită „Ceca“, în anii 1990?

„Arkan“ s-a născut la 17 aprilie 1952, la Brežice, în R.S. Slovenia, unde era detașat la unitatea militară locală tatăl său, Veljko Ražnatovici (1920 – 1986), originar din Rijeka Crnojevica, Muntenegru, membru ilegalist, din 1939, al Uniunii Tineretului Comunist din Iugoslavia, iar din mai 1941 al Partidului Comunist Iugoslav, participant la mișcarea de rezistență a partizanilor comuniști împotriva ocupației Axei, comisar politic în trupele de partizani, devenit în Iugoslavia postbelică titoistă colonel al forțelor de aviație, din nou comisar politic și cadru didactic militar de aviație.

În copilărie, „Arkan“ s-a mutat cu familia prin Zagreb, Pancevo și în final la Belgrad, orașe unde a fost detașat la garnizoană tatăl său.

Comportamentul și psihologia lui „Arkan“ au fost marcate din copilărie de educația dură, primită împreună cu surorile Jasna, Biljana și Mirjana, din

partea tatălui, care, deși nu îl lovea direct, îl înșfăca și îl arunca pe jos. Tratamentul l-a determinat pe „Arkan" să devină și mai rebel, și mai de nestăpânit.

„Arkan" a fost afectat și de faptul că tatăl său, mereu ocupat cu serviciul, nu îi acorda timp. În plus, când „Arkan" era la vârsta dificilă a adolescenței, tatăl a divorțat de soție, Slavka, o mamă tolerantă și o activistă comunistă.

Inițial, „Arkan" a vrut să devină pilot de aviație militară precum tatăl său, dar în final a devenit un hoț, fiind pentru prima oară arestat de poliție în 1966, la vârsta de doar 14 ani, pentru că fura poșetele femeilor în Parcul Tașmajdan din centrul Belgradului. A fost închis un an, în clasa a VIII-a, în școala de corecție pentru delincvenți minori din Novi Sad.

După eliberare, în 1967, când avea 15 ani, „Arkan" a fost înscris de tată la Liceul militar de marină din Kotor, în R.S. Muntenegru, însă s-a îmbarcat ilegal pe un vapor și a fugit la Trieste, în Italia, de unde a ajuns la Paris, în Franța. În 1969, „Arkan" a fost arestat de poliția franceză pentru comiterea de spargeri de locuințe și a fost deportat în R.S.F. Iugoslavia.

Revenit acasă, „Arkan" a format o bandă de spărgători împreună cu prietenul său din Zagreb, Vladimir Starcevici „Kinez", și Mario Rolovici, nepotul fostului comandant al lagărului de pe insula croată Goli Otok, ofițer SDB (UDBA) și ambasador iugoslav la Stockholm, Vladimir Rolovici. „Arkan", „Kinez" și Mario Rolovici au spart în mai 1969 filiala „Generalturist" din Zagreb, iar

Tatăl, Veljko Ražnatovici

după două săptămâni, la Skopje, „Arkan" și Mario Rolovici au fost arestați când încercau să spargă filiala „Putnik". „Arkan" a efectuat o pedeapsă de trei ani în penitenciarul pentru minori din Valjevo, R.S. Serbia, unde a și devenit șef al unei bande de deținuți, precum și o pedeapsă de șase luni la penitenciarul din Požarevac.

După eliberare, în 1972, „Arkan" a plecat în Europa Occidentală, unde s-a remarcat atât ca infractor, cât și ca util colaborator al Securității iugoslave SDB, care era controlată de liderul comunist sloven Stane Dolanc, din 1971 secretar al Biroului Executiv al Prezidiului Comitetului Central al Ligii Comuniștilor din Iugoslavia, devenit cel mai puternic și influent lider al Ligii Comuniștilor din Iugoslavia, după Tito. Dar cum Stane Dolanc, devenit după decesul lui Tito din 4 mai 1980 unul dintre „Titici" („Micii Tito" sau „Copiii lui Tito"), secretar federal pentru Afaceri Interne (ministru federal de Interne, 16 mai 1982 – 16 mai 1984), membru al Președinției colective rotative federale din partea R.S. Slovenia și președinte al Consiliului Federal pentru Protecția Ordinii Constituționale din cadrul Președinției R.S.F. Iugoslavia (mai 1984 – mai 1989), calitate în care controla structurile aparatului represiv iugoslav, era un prieten al tatălui lui „Arkan", l-a protejat de fiecare dată, la nevoie. Încă din 1972, tatăl său l-a rugat pe Stane Dolanc să aibă grijă de „Arkan", iar Dolanc chiar asta a și făcut. A recunoscut că „Arkan" este unul dintre cele mai bune cadre operative ale SDB (UDBA). Potrivit lui Ivan Ciurak, fost șef al SDB (UDBA) din Bosnia și Herțegovina, „Arkan" a fost recrutat de Nino Vuciurovici, ofițer operativ al SDB (UDBA)

Fotografie din arhiva poliției italiene

Înconjurat de adepți

din Titograd (actualmente Podgorița, capitala Muntenegrului), care ulterior a devenit comandantul Direcției a II-a a SDB (UDBA) din R.S. Muntenegru.

„Arkan", care și-a luat acest pseudonim de la un erou dintr-o revistă de benzi desenate, s-a integrat rapid în mediile interlope sârbe care acționau și în Occident. Membrii acestora erau folosiți de Securitatea iugoslavă pentru treburi murdare, precum asasinate la comandă cărora le cădeau victime opozanți ai regimului atât din R.S.F. Iugoslavia, cât și din rândurile emigrației.

Potrivit lui Božidar Spasici, fost ofițer operativ al SDB (UDBA), „printre asociații noștri se aflau tot felul de oameni: infractori de mare anvergură, hoți mărunți, indivizi nedefiniți cu o înclinație spre infracțiuni, pe scurt – toți cei despre care se spune de obicei că aparțin lumii interlope. Acești asociați desfășurau acțiuni operaționale foarte complexe pentru serviciu, iar în schimb cereau diverse favoruri mai mici sau mai mari, în principal pentru a-i proteja de poliția din Belgrad. Am fost de acord cu aceste cereri doar atunci când am fost convins că asociatul nu comitea nicio infracțiune în țară, ci o făcea undeva în străinătate."

Creșterea puterii și influenței crimei organizate sârbe și colaborarea acesteia cu autoritățile iugoslave surveneau în contextul în care, începând cu anii 1960, profitând de relaxarea politico-ideologică și economico-financiară a regimului titoist, R.S.F. Iugoslavia se afla pe ruta „Balkan Express" a traficului cu heroină dinspre Afganistan și Iran, via Turcia, spre Italia și lumea occidentală, activități din care mafioții sârbi/iugoslavi câștigau aproximativ 7 miliarde dolari S.U.A. anual. Mafia sârbă/iugoslavă devenise una dintre cele mai puternice și temute mafii din Europa, iar banii murdari astfel obținuți erau spălați în economia iugoslavă, fapt care convenea regimului titoist.

Utilizarea lui „Arkan" în activități împotriva emigrației anti-titoiste a fost recunoscută public încă din anul 2009 de Dușan Stupar, fost comandant al unității SDB (UDBA) din Belgrad în perioada 1984-1987, adică în era „Titicilor".

„Arkan" a înregistrat o lungă serie de arestări și evadări din Europa Occidentală. În decembrie 1973 a fost arestat în Belgia pentru jefuirea unei bănci; în 1974, cu un revolver Colt, a spart o bancă și a jefuit echipa de curieri ai aceleiași bănci în Suedia; în iulie 1979 a evadat din penitenciarul din Verviers, Belgia; tot în 1979 a comis două jafuri armate în Suedia, împreună cu prietenul său, mafiotul sicilian Carlo Fabiani, apoi în Olanda; în octombrie 1979 a fost arestat în Olanda, fiind închis în penitenciarul din Maastricht; la 8 mai 1981 a evadat de acolo, când, în timp ce se plimba prin curte, un complice i-a aruncat un revolver peste zidul înalt de 4 m; în iunie 1981 a fost arestat la Frankfurt pe Main, în R.F.G., după jefuirea unui magazin de bijuterii, dar a reușit să evadeze după patru zile; în 1983 a fost arestat în Elveția, dar a evadat din penitenciar după doar două luni, în aprilie. A fost inclus de INTERPOL pe lista celor mai căutați zece infractori. După fiecare jaf, „Arkan" lăsa la locul infracțiunii un trandafir, ca semn sfidător de recunoaștere.

În mai 1983 a revenit în R.S.F. Iugoslavia, iar în noiembrie același an a jefuit o bancă din Zagreb. Când polițiștii l-au căutat pe „Arkan" la locuința mamei sale din Belgrad, acesta, chemat telefonic de mamă, a venit din oraș și i-a rănit cu focuri de pistol. A fost arestat, dar după doar două zile a fost eliberat grație protecției de care beneficia din partea ministrului federal de Interne Stane Dolanc. Chiar înainte de eliberare, tatăl i-a spus: „Spune, Željko, spune tuturor ce ai făcut pentru Iugoslavia în exterior, spune ca toți să te audă!" Ulterior, „Arkan" a comentat: „Și dacă am lucrat pentru Securitate, unde se vorbește de asta? Vorbește CIA? Vorbește

MOSSAD? Cine vorbește despre asta? De aceea și sunt numite servicii secrete. Se știe doar că există și punct."

Există indicii, confirmate de fostul ofițer operativ Božidar Spasici, că „Arkan" a fost folosit, alături de alții, de Securitatea iugoslavă și în asasinarea croatului Stjepan Djurekovici, fost director al companiei petroliere croate INA, asasinatul fiind ordonat de Stane Dolanc și coordonat de Stanko Ciolak. Stjepan Djurekovici emigrase în 1982 în R.F.G. pentru a scăpa de acuzațiile false de corupție lansate de liderul comunist croat Mika Špiljak. Acolo s-a alăturat emigrației croate anti-iugoslave și pro-independența Croației din Comitetul Național Croat și a fost coautor al cărții *Iugoslavia în criză*, ce dezvăluia profunda criză economică din Iugoslavia, unde nu mai puteau fi ținute sub control inflația și șomajul, iar Belgradul se folosea abuziv și discreționar de resursele Croației. Vanja Špiljak, directorul Departamentului de comerț exterior al companiei petroliere croate INA, achiziționa petrol din import prin intermediul unei firme din Milano, dar declara un preț de achiziție mai mare decât cel real, diferența intrând în buzunarul propriu. Vanja Špiljak era fiul lui Mika Špiljak, președintele Prezidiului colective rotative a R.S.F. Iugoslavia în perioada 1983 – 1984. Atunci când, în 1982, inspecția federală iugoslavă a început cercetările la INA, Mika Špiljak s-a temut că Stjepan Djurekovici va contribui la demascarea fiului său Vanja, așa că a pretins că vinovat ar fi Stjepan Djurekovici și i-a solicitat lui Jure Bilici, membru al Comitetului Central al Ligii Comuniștilor din Croația, lichidarea lui Djurekovici. Jure Bilici a respins solicitarea lui Mika Špiljak, precizând că cineva nu poate fi lichidat pentru malversațiuni financiare, însă dacă ar fi un inamic al statului atunci situația ar fi cu totul alta. După emigrarea lui Stjepan Djurekovici în R.F.G., Mika Špiljak a obținut sprijinul lui Zdravko Mustaci, comandantul pe palierul politic al Securității SDB (UDBA), care i-a ordonat lui Josip Perkovici, comandantul Departamentului II al SDB (lupta contra emigrației inamice) asasinarea lui Djurekovici. Cu puțin timp înainte de a fi asasinat, Stjepan Djurekovici declara cu titlu premonitoriu: „Mă tem doar de faptul că acum UDBA va încerca și mai insistent să ne omoare pe mine și pe fiul meu; nu mi-e teamă de moarte, ci doar că nu mă voi putea întoarce într-o Croație liberă, să-mi pun întreaga energie la dispoziția noii noastre țări, care astfel să funcționeze cât mai repede în beneficiul poporului nostru". La 28 iulie 1983, Stjepan Djurekovici a fost asasinat în tipografia din localitatea bavareză Wolfratshausen, când edita un nou text anti-iugoslav. Stjepan Djurekovici a fost considerat țapul ispășitor pentru ilegalitățile financiare comise de Vanja Špiljak. Grație intervenției tatălui său Mika, Vanja Špiljak a fost recompensat cu funcția de vicepreședinte al INA între 1983 – 1987, fiind concomitent și membru în consiliul de administrație al unei firme iugoslavo-elvețiene din Zürich. În 1987 a părăsit INA și a rămas cu afacerea din Zürich până în 1991. Vanja Špiljak a decedat în 2024, moment în care deținea portul turistic din localitatea croată Novi Vinodolski. Stjepan Djurekovici avea de ce să se teamă și pentru viața fiului său Damir. Acesta, după asasinarea tatălui, a plecat din

Vila lui „Arkan" din Belgrad

Iosip Broz Tito (stânga) cu Stane Dolanc

R.F.G. în Canada, stabilindu-se la Calgary, unde a fost asasinat la 10 septembrie 1987 tot de SDB (UDBA). Stjepan Djurekovici a rămas în istorie și prin cele cinci cărți ale sale, care prezintă evenimente reale din Iugoslavia titoistă: *Eu, Josip Broz Tito* descrie acțiunile scandaloase ale dictatorului Tito; *Comunismul, marea înșelăciune* prezintă fiascoul economiei autogestionate iugoslave; *Fiii vulturului* evidențiază situația dificilă a etnicilor albanezi din Iugoslavia; *Managerii roșii* relevă incompetența și viața scandaloasă a conducătorilor din sectorul economiei iugoslave, iar *Prăbușirea idealului* ilustrează atitudinea anti-croată a liderilor din anturajul lui Tito.

Restul anilor 1980, până la dezmembrarea R.S.F. Iugoslavia, au fost pentru „Arkan" o perioadă de afișare a luxului și opulenței: patrona, împreună cu Djordje Bozovici „Gișka" discoteca „Amadeus" din cartierul Tașmajdan, în centrul Belgradului, juca la ruletă și poker în cazinourile iugoslave, conducea sfidător un Cadillac de culoare roz. SDB (UDBA) își dăduse aprobarea pentru deschiderea discotecii „Amadeus" ca recompensă pentru serviciile aduse de „Arkan" și „Gișka", dar în final a închis-o, când a descoperit că cei doi interlopi o foloseau și pentru traficul de droguri.

„Arkan" a făcut uz de calitatea de angajat al Secretariatului pentru Afaceri Interne (Ministerul Afacerilor Interne) când, ca urmare a agresării economistului Predrag Djajici în liftul unui bloc după ce plecase de la o partidă de poker, a fost trimis în judecată. În fața judecătorului și a procurorului de caz, pentru a scăpa nepedepsit, „Arkan" a susținut că este angajat al respectivei instituții și a prezentat un document care dovedea că a primit un împrumut ipotecar de la Securitatea iugoslavă pentru construirea conacului său de lângă stadionul echipei Steaua Roșie Belgrad. Stratagema auto-devoalării legăturilor sale „de serviciu" cu Securitatea iugoslavă i-a servit doar parțial, întrucât a primit o pedeapsă de nouă luni de închisoare, din care a executat șase.

În ultimii ani de existență a R.S.F. Iugoslavia, la solicitarea Secretariatului pentru Afaceri Interne, pentru asigurarea ordinii publice în contextul înrăutățirii situației economice și sociale din țară, „Arkan" a preluat conducerea galeriei suporterilor înfocați și adeseori turbulenți ai echipei de fotbal Steaua Roșie Belgrad, supranumită „Delije" sau „Delije Sever" („Eroii" sau „Eroii din tribuna de nord"). „Delije Sever" a fost înființată oficial în ziua Crăciunului ortodox pe stil vechi sârbesc la 7 ianuarie 1989, prin unificarea celor trei grupuri deja existente de suporteri ai echipei Steaua Roșie Belgrad: „Ultrașii", de tipul „tifosi" italieni, constituiți în 1982, care cântau și făceau coregrafie cu imagini; „Diavolii Roșii", de tipul suporterilor huligani britanici, înființați în 1985, care erau mai agresivi, bătăuși; „Războinicii Zulu", apăruți prin 1988. „Războinicii Zulu" proveneau în bună parte din cartierul belgrădean „Dorcol", inclusiv din zona cu etnici romi; „berea le era precum apa". Când însoțeau echipa la meciurile contra adversarilor din R.S. Croația, aveau mereu probleme cu „pandurii" (poliția) și cu „nașii", care îi dădeau jos din trenuri pentru că mergeau fără bilet.

Prin această numire politică, „Arkan" sprijinea și controla deplasările suporterilor sârbi „Delije" ai Stelei Roșii atât la meciurile din străinătate, cât și la cele contra echipelor rivale din R.S.F. Iugoslavia, de cel mai mare interes fiind cele cu rivalii din clubul Armatei Populare Iugoslave Partizan Belgrad și cele din R.S. Croația, care la rândul lor aveau suporteri organizați. De altfel, începuturile și apogeul rivalităților dintre suporterii cluburilor de fotbal iugoslave sunt legate tocmai de rivalitatea istorică dintre croați și sârbi.

(Va urma)

Mika și Vanja Șpiljak

YVETTE CAUCHOIS, SAVANTA FRANCEZĂ ÎNMORMÂNTATĂ LA MĂNĂSTIREA BÂRSANA

GEORGE DUMITRESCU

Franța a oferit umanității una dintre cele mai luminate minți ale fizicii moderne. Dar ea nu mai este doar a Franței, pentru că a ales să moară în religia ortodoxă a românilor și să își doarmă somnul de veci la una dintre cele mai faimoase mănăstiri ale Maramureșului, Bârsana. Este vorba despre Yvette Cauchois, a doua femeie – după dubla laureată Nobel, Marie Curie – care a condus Société Française de Chimie Physique.

Yvette Cauchois a trăit în cea mai zbuciumată perioadă a secolului trecut. Născută în 1908 la Paris, a trecut prin ambele războaie mondiale. Yvette nu a primit la naștere taina botezului, părinții ei fiind anticlericali și adepți ai teoriei că orice ființă își poate alege religia în care să trăiască doar la maturitate. Era nepoata marelui scriitor englez Thomas Hardy, mama ei fiind sora acestuia. După anii de liceu, în 1928, Yvette Cauchois a terminat studiile superioare la Facultatea de Științe a Universității din Paris. Doi ani mai târziu, a început cercetările în laboratorul lui Jean Perrin, laureat al premiului Nobel pentru Fizică (1926), unde a studiat fluorescența soluțiilor, apoi s-a specializat în spectroscopia cu raze X. În 1933, la doar 24 de ani, Cauchois a devenit doctor în științe.

DOUĂ PRIETENII, PENTRU RESTUL VIEȚII

Cauchois a devenit o personalitate în lumea științei, dedicându-și viața cercetării radiațiilor X, și a revoluționat domeniul spectroscopiei și opticii acestui tip de radiație electromagnetică. Rezultatele cercetărilor sale i-au adus importante premii: Premiul „Ancel" al Société Chimique de France (1933); Premiul „Henri Becquerel" din partea Academiei Franceze de Științe (1935); Premiul „Gizbal-Baral" din partea Academiei Franceze de Științe (1936); Premiul „Henry de Jouvenel" pentru activitate științifică altruistă din partea Ministerului Educației Naționale (Franța; 1938); Premiul „Jérôme Ponti" din partea Academiei Franceze de Științe (1942); Premiul „Triossi" al Academiei Franceze de Științe (1946). A fost comandant al Ordinului Ministerului Educației, ofițer al Legiunii de Onoare, ofițer al Ordinului Național al Meritului (Franța) și a fost medaliată cu Medalia Societății Cehoslovace de Spectroscopie (1974) și cu Medalia de aur a Universității din Paris (1987). Membru al Societății de Optică (1974), Yvette Cauchois a devenit în 1992 *doctor honoris causa* al Universității din București, iar numele său îl poartă o stradă din noua zonă universitară Moulon

Congresul Solvey din 1951. Yvette, singura femeie, este a treia de la stânga, primul rând

din Gif-sur-Yvette (aproape de Paris) și o alta din Tomblaine (departamentul Meurthe-et-Moselle).

Din 1933, savanta franceză a fost legată pe vecie de România. Yvette Cauchois și fizicienii români Gheorghe Manu (1903 – 1961) și Horia Hulubei (1896 – 1972) au susținut doctoratul în aceeași zi, cu aceeași comisie, iar prietenia celor trei a durat cât viața fiecăruia dintre ei. Toți trei au primit calificativul „très honorable". Colaborarea cu Cauchois a adus rezultate în lucrarea de doctorat a lui Hulubei. Cei doi au construit un spectrograf de raze X cu cristal curb (ținând seamă de axele principale ale rețelei cristaline), care permitea creșterea cu două ordine de mărime a sensibilității de detecție, după o metodă originală a fizicienei franceze.

Yvette Cauchois a fost mai apropiată de Gheorghe Manu. Conform unor mărturii, a existat o relație de iubire între cei doi, consumată la Paris și imposibil de oficializat. Se spune că Manu ar fi refuzat propunerea lui Yvette de a întemeia împreună o familie și de a trăi în Franța. Manu susținea că „țara lui frumoasă" avea nevoie de el, de cunoștințele acumulate și că nu o putea părăsi.

Gheorghe Manu (stânga) și Horia Hulubei (dreapta) în timpul doctoratului la Paris. În fotografie apar și Yvette, lângă Hulubei, și Marie Curie, lângă Manu

Gheorghe Manu a mai revenit la Laboratorul Curie, la Paris, pentru un stagiu de trei luni, în 1934, iar între 1936 – 1945 a fost secretar al Societății Române de Fizică. Manu a devenit asistent universitar la Facultatea de Științe a Universității din București în 1935, la Catedra de Fizică Moleculară, Acustică și Optică a profesorului Eugen Bădărău. După zece ani, în 1945, a fost numit conferențiar universitar. În 1940, profesorul Gheorghe Manu a reușit să ofere fizicii românești primul tratat de fizică nucleară, publicat prin Academia Română, *Fizica nucleară – isotopi, momente nucleare, radioactivitate*. Din păcate, era unul dintre artizanii Mișcării Legionare și, chiar dacă nu participase la Rebeliunea din 1941, devenise în 1943 comandant interimar al Legiunii. Comuniștii l-au arestat și l-au trimis în judecată în așa-numitul „Proces al grupului de complotiști, spioni și sabotori". Condamnat la muncă silnică pe viață, Gheorghe Manu a murit în 1961 în penitenciarul Aiud, trupul său fiind aruncat într-o groapă comună. Yvette Cauchois a trăit cu drama pierderii lui Gheorghe Manu, căruia îi spunea „Georges", și a urât cu putere comunismul.

Gheorghe Manu

CAUCHOIS REFUZĂ SĂ CALCE ÎNTR-UN STAT COMUNIST

Savanta a menținut însă relația de prietenie cu Horia Hulubei, unii apropiați apreciind că între cei doi era ceva mai mult decât o prietenie din vremea tinereții lor dedicate cercetării. În anii '50 – '60 a avut o secretară de origine română, care lucra în fizica nucleară, iar la una dintre conferințele de la Geneva, consacrate dezvoltării nucleare mondiale, Yvette Cauchois s-a întâlnit în secret cu Horia Hulubei, aflat în delegația României. Informația este

Horia Hulubei la masa de lucru...

cuprinsă în dosarele de supraveghere informativă deschise de Securitate, savantul român fiind bănuit de spionaj în favoarea Franței. Relația dintre cei doi mari oameni de știință s-a desfășurat sinuos, cu sincope, iar comunicarea era una deosebit de dificilă, corespondența directorului Institutului de Fizică Atomică (I.F.A.) al României fiind interceptată și chiar sustrasă.

Cu puțin timp înainte să moară, Horia Hulubei i-a cerut fizicianului Mihai Bălănescu, care urma să devină membru de onoare al Academiei Române și director al I.F.A., să-i transmită personal lui Yvette Cauchois dorința de o revedea. Bălănescu a mărturisit: „Am fost trimis de Horia Hulubei la Sorbona și am discutat cu Yvette Cauchois despre faptul că Horia este grav bolnav și o roagă să vină în România pentru a-l vedea și a-și retrăi amintirile comune. *Mademoiselle* Yvette mi-a răspuns:

... și în laborator

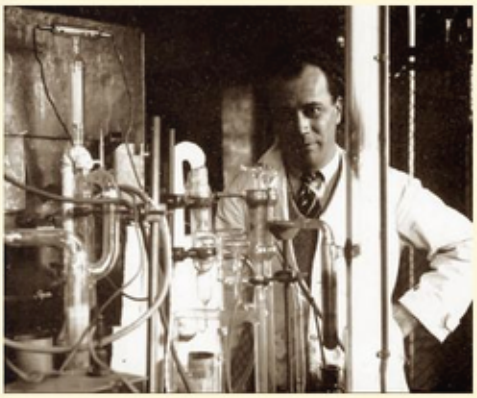

«Domnule Bălănescu, îl iubesc pe Horia tot atât de mult ca în timpul cât a fost la Sorbona. Dar vă rog să-i spuneți că atâta vreme cât România va fi o țară comunistă, nu voi veni în această țară și să mă ierte că am luat o asemenea hotărâre». Am rugat-o și pe dr. Ioana Măinescu, fizician de la Sorbona, să o convingă pe Yvette să vină în România. Dar mademoiselle și-a păstrat convingerea fermă de a nu călca în România comunistă."

Savanta a rămas singură toată viața. „Yvette îi purta lui Horia o mare dragoste, respect și recunoștință pentru că a format-o ca mare om de știință", considera Bălănescu. În anii '40, într-una dintre scrisorile adresate soției sale, Alice Hulubei, profesorul Hulubei spunea: „Mata [...] mai uită contingențele mărunte pe care le imaginezi [...]. Voi lupta până la ultima energie să ne salvăm singurul nostru bun – idealul nostru. [...] Y[vette], săraca, e o umbră din ce era. Cam de două ori pe săptămână e bolnavă – suferă greu de ficat și are și plămânii foarte slabi. Războiul a lăsat pe ea urme grele."

Yvette în laborator

În cariera științifică și academică, Yvette Cauchois a dobândit funcții importante: a fost cercetător în cadrul Consiliului Național pentru Cercetare Științifică, director de cercetare, lector, apoi profesor la Sorbona și director al Laboratorului de Chimie Fizică al Universității Pierre et Marie Curie din Paris. A folosit spectrometrul pentru observarea tranzițiilor atomice și a stărilor de energie ale unui mare număr de elemente (multe dintre ele radioactive). A realizat studii de pionierat asupra stărilor atomice dublu sau multiplu ionizate și s-a ocupat de aplicații ale radiației sincrotronice. A devenit un nume de referință între savanții lumii, regăsindu-se, de pildă, între greii fizicii și chimiei mondiale la Congresul Solvey de la Bruxelles, din 1951. Este singura femeie pe care o regăsim în fotografia oficială a evenimentului.

„SĂ MĂ ÎNCREȘTINEZI ÎN CREDINȚA LUI GEORGES!“

În timpul doctoratului, Gheorghe Manu a realizat acest portret al savantei Marie Curie

În ultimii ani ai vieții, promisiunea de a veni în România a devenit realitate. În 1992 a fost invitată la București, unde Universitatea i-a oferit titlul de *doctor honoris causa*. Savanta a semnat cu această ocazie o declarație prin care se propunea înființarea Fundației „Horia Hulubei“. An de an a revenit în România, până la sfârșitul vieții.

La Paris, l-a cunoscut pe părintele Ioan Stoica, plecat de la Mănăstirea Bârsana din Maramureș să studieze teologia în Franța. Pentru o femeie nebotezată în vreo religie, dar conștientă de importanța unei credințe proprii, această întâlnire a fost scânteia care a reaprins sentimentele atât de profunde pe care le-a nutrit pentru Manu și Hulubei. După moartea secretarei sale personale, alesese un alt român să o secondeze: George Dănescu Pișcoci. Yvette i-a cerut acestuia să îl convingă pe părintele Stoica să o boteze în religia ortodoxă: „Să mă încreștinezi în credința lui Georges Manu! [...] Georges, în sfârșit a venit momentul să fiu botezată!“ Pișcoci i-a scris lui Stoica: „Părinte, uite am aici o păgână, te rog să o încreștinezi cum știi dumneata.“ Preotul nu o putea boteza fără a fi catehizată, fără a-i transmite cunoștințele elementare, dogmele și principiile morale ale creștinismului, pe baza catehismului. După trei zile de învățături creștine, Yvette a fost botezată de părintele Stoica, evenimentul fiind înregistrat video și păstrat în arhiva preotului. Savanta avea 86 de ani la momentul botezului, emoția pe care a trăit-o fiind una profundă.

Horia Hulubei cu soția, Alice

Relația ei cu România a devenit și mai puternică, a vizitat toate mănăstirile Maramureșului și a stabilit o legătură specială cu comunitatea de măicuțe de la Mănăstirea Bârsana. În prima vizită, care trebuia să fie de două zile și s-a transformat într-o ședere de două săptămâni, Cauchois a primit și Sfântul Mir și Sfânta Împărtășanie. Yvette Cauchois se îndrepta spre vârsta de 90 de ani, când, după o viață de studiu și singură, se împăca cu sine însăși și cu Dumnezeul său ortodox. În 1999, s-a îmbolnăvit serios, suferind de probleme pulmonare grave. S-a suprapus și o pneumonie, dobândită la întoarcerea spre Franța dintr-o nouă deplasare la Mănăstirea Bârsana.

La 19 noiembrie 1999, Yvette Cauchois se stingea din viață la Paris, cu o lună înainte să împlinească 91 de ani. În presă au apărut și informații că savanta murise la Arad. Confuzia a provenit, cel mai probabil, din faptul că, fiind bolnavă după vizita la Bârsana, a fost internată la Arad pentru îngrijiri medicale, dar însoțitorii au decis să o ducă înapoi în Franța. O sursă locală din Maramureș menționa că medicii din Arad ar fi spus că ar muri pe drum, dar că „în câteva zile a murit la Arad“. Însă majoritatea surselor internaționale și cele mai detaliate (inclusiv necrologul din *Physics Today*) indică Parisul ca loc al decesului, survenit la câteva zile după întoarcerea din România.

Când a transportat-o acasă, George Dănescu Pișcoci nu cunoștea ultima dorință a lui Yvette, deși știa de existența testamentului ei. La finalul documentului, după semnarea în fața notarului, Cauchois adăugase scris de mână că voia să-și doarmă somnul de veci la Mănăstirea Bârsana. La sfârșitul anului 1999, curtea uriașă a Bârsanei a devenit neîncăpătoare pentru mulțimea de oameni veniți să o conducă pe ultimul drum pe „*Mademoiselle* Yvette“. Iubirea pe care începuseră să i-o poarte fizicienei franceze se vedea pe chipul celor prezenți. A participat la înmormântare și Înaltpreasfințitul Părinte Justinian, episcopul Maramureșului și Sătmarului. Yvette a fost prima persoană care urma să aibă mormântul în curtea mănăstirii. ■

DESTINUL TEZAURULUI IDENTITAR AL ROMÂNIEI

ILIE SCHIPOR

Pentru înțelegerea complicatului context în care valorile identitare ale României au fost evacuate în Rusia și a dimensiunilor reale ale restituirilor parțiale din 1935 și 1956 este necesară, cred, o succintă prezentare a conținutului întregului Tezaur al țării trimis la Moscova în decembrie 1916 și iulie 1917.

Deciziile evacuării la Moscova a celor două componente ale Tezaurului României au fost rezultatul unor operațiuni speciale orchestrate de ruși și coordonate nemijlocit de ministrul de Finanțe Piotr Bark (începând cu scrisoarea din 28 octombrie și continuând cu demersurile ultimative din prima decadă a lui decembrie 1916), Statul Major al Comandamentului Suprem Rus (Stavka), respectiv Comisia interdepartamentală pentru evacuarea României, condusă de către senatorul Zasiadko (constituită la 11 decembrie 1916, când plecarea primului eșalon era iminentă, și desființată la 18 iulie 1917, în chiar ziua când Consiliul de Miniștri al României a hotărât strămutarea în Rusia a aurului și bunurilor neevacuate ale B.N.R. și trimiterea la Moscova a Tezaurului identitar național; *Magazin istoric*, nr. 11 – 12/2020; 1 – 2/2021; Ilie Schipor, *Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse*, Editura Oscar Print, București, 2021).

Scrisoarea ministrului de Finanțe Bark către generalul Alekseev, din 28 octombrie 1916, în care pune problema evacuării aurului B.N.R. în Rusia

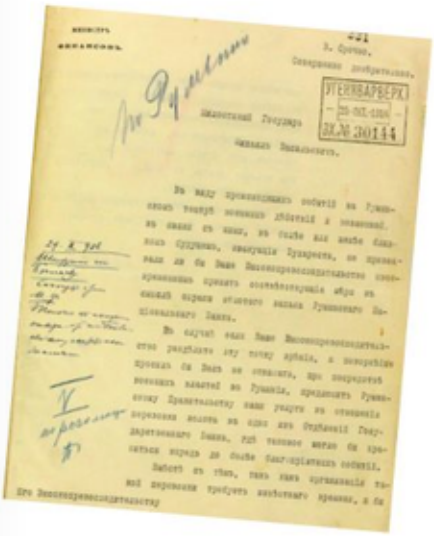

Telegrama generalului Alekseev către generalul Beliaev, reprezentantul Rusiei pe lângă Cartierul General român, în care îi cere să ofere autorităților române sprijinul rusesc pentru evacuarea aurului B.N.R.

Protocolul semnat la 14 decembrie 1916, cu ocazia încărcării aurului B.N.R. în vagoane pentru a fi transportat la Moscova

Înainte de plecarea fiecăruia dintre cele două eșaloane feroviare cu valorile românești, miniștrii ruși acreditați în acele vremuri pe lângă Guvernul României de la Iași au semnat protocoalele de confirmare a expedierii la Moscova a celor două transporturi conținând aurul Băncii Naționale (A. Mossolov, 14/27 decembrie 1916), respectiv Tezaurul identitar al României (Poklewski Koziell, 27 iulie/9 august 1917).

Din partea română, primul protocol de la Iași a fost semnat de Th. Capitanovici, director, A. Saligny, cenzor, și M.Z. Demetrescu, casier principal, din partea Băncii Naționale a României, iar Victor Antonescu, ministru de Finanțe, l-a certificat. N. Titulescu, ministrul de Finanțe, delegații B.N.R. C. Nacu și generalul N.C. Constantinescu au semnat în calitate de predători ai transportului din iulie 1917.

Ambele garnituri feroviare s-au deplasat pe itinerarul: Iași – Chișinău – Bender – Kiev – Poltava – Harkov – Kursk – Orel – Tula – Moscova, unde vagoanele au fost descărcate în stația Nikolaevski.

Primul transport al Tezaurului României (care a plecat din Iași la 14 decembrie 1916 și a fost predat împuterniciților Imperiului Rus, la Moscova, la 16 februarie 1917) era format din Rezerva de aur a Băncii Naționale a României (1.738 lăzi cu monete plus trei cutii cu lingouri de aur; pentru componență vezi tabelul) și două casete cu bijuterii ale reginei Maria (evaluate la șapte milioane lei-aur), toate acestea fiind depozitate în Palatul Armelor din Kremlinul moscovit.

Cel de-al doilea transport al Tezaurului României (plecat din Iași la 27 iulie 1917 și ajuns la Moscova la 5 august 1917) conținea 1.621 lăzi (în greutate de 127,584 tone) cu o valoare declarată de 6.500.000.000 lei (de 20,25 de ori mai mare decât cea calculată riguros pentru întreaga încărcătură a B.N.R) și era format din: A. Valori ale Băncii Naționale a României (188 de casete cu aur și cu alte valori, în sumă de 1.594.757.083 lei-aur, depozitate în Palatul Armelor din Kremlin) și ale altor 14 bănci, instituții de credit și consemnațiuni (acțiuni și obligațiuni, gajuri, amanete și depozite în aur, argint, platină, bijuterii, valută și alte bunuri ale clienților etc.), depozitate în Ssudnaia Kazna – Trezoreria de Stat pentru Depuneri și Împrumuturi, instituție țaristă de credit situată în strada Nastasinski nr. 3 din Moscova.

B. Tezaurul identitar al României – format din valori cultural-artistice, muzeografice, bisericești și mănăstirești, arhivistice și științifice, arheologice, numismatice și medalistice, metrologice etc. – care a fost depozitat în trei camere spațioase situate la subsolul, respectiv etajul1 și 3 ale Ssudnaia Kazna.

În vagoanele celui de-al doilea eșalon, au fost

încărcate bunuri și valori materiale ori identitare ce proveneau de la peste 60 de proprietari de drept, statali ori particulari, dintre care: șapte ministere (Externe, Apărării Naționale, Finanțe, Interne, Instrucțiunii Publice, Agriculturii și Domeniilor, Industriei și Comerțului); zece bănci (Națională, Românească, Comercială, de Scont, de Credit, de Comerț, Generală a Țării Românești, Centrală a Cooperativelor, Carpați, Blank, Haug); cinci instituții de credit, asigurare și amanet (România, Urban, Rural, Petrolier, Muntele de Pietate); cinci societăți economice (Concordia, Vega, Steaua Română, Gaz și Electricitate, Poștă Telegraf și Telefonie) și entități centrale autonome (Academia Română, Arhivele Statului, Casa de Pensii, Casa de Depuneri și Consemnațiuni, Casa Școalelor).

Băncile au evacuat nu doar documente de evidență financiar-contabilă, acțiuni, emisiuni, obligațiuni ori titluri de stat, ci și importante cantități de obiecte de valoare (aproape 110.000 de piese) constând în gajuri, amanete sau depozite din aur, argint, platină, bijuterii, metale rare și pietre prețioase, valută, monede și alte valori bancare ale clienților.

Întrucât niciuna dintre instituțiile românești trimițătoare nu a întocmit minime inventare pentru arhivele sau documentele trimise la Moscova, nimeni și niciodată nu va putea spune sau scrie cu certitudine cât reprezentau cele restituite în 1935 față de cele expediate în Rusia în vara lui 1917. Această perspectivă descurajantă este valabilă chiar și în situația în care s-ar ajunge cândva să fie studiate inventarele detaliate întocmite de Comisia Șliapnikov sau materialele redactate de emigranții politici români refugiați la Moscova care au lucrat la „exploatarea politică a arhivei românești" în anii 1923 – 1924 sau în deceniul de dinaintea restituirii acestora. Mai mult, în arhivele ruse am identificat documente nerestituite României, care au aparținut Ambasadei și Consulatului de la Petrograd ori unor oficii, birouri sau reprezentanțe economice și logistice ce au funcționat pe teritoriul Rusiei în 1916 – 1918.

Din Tezaurul identitar al țării au fost trimise la Moscova aproape 40.000 de obiecte de mare valoare istorică, cultural-artistică și patrimonială care proveneau din peste 30 de entități diferite: Academia Română și Palatul Artelor; trei muzee

Tr. I. (14 decembrie 1916 – 16 februarie 1917)	**Tr. II.** (27 iulie – 5 august 1917)
A. Rezerva de aur a BNR (1.738 lăzi, în valoare de 314.580.456,84 lei, depozitate în *Palatul Armelor* din Kremlin): 1. Lire engleze..... 886.482,00 2. Coroane austriece..... 87.798.560,00 3. Mărci germane..... 116.050.000,00 4. Lire otomane..... 379.074,75 5. Caroli (lei) românești..... 1.065.705,00 6. Napoleoni francezi..... 46.117.140,00 7. Monede rusești noi..... 139.130,00 8. Monede rusești vechi..... 37.983,45 9. Monede diverse..... 103.605,12 10. Lingouri de aur (val. lei)..... 337.247,80 **B. Bijuteriile Reginei Maria** (2 casete, cu valori deosebite în sumă de 7 milioane lei), depozitate în *Palatul Armelor* din Kremlin	**A. Valori ale:** 1. Băncii Naționale a României (188 de casete cu aur și cu alte valori, în sumă de 1.594.757.083 lei-aur, depozitate în *Palatul Armelor* din Kremlin). 2. Altor 14 bănci și instituții de credit, depuneri și consemnațiuni (acțiuni și obligațiuni, gajuri, amanete și depozite în aur, argint, platină, bijuterii, valută și alte valori bancare ale clienților etc.) (depozitate în *Ssudnaia Kazna*) **B. Tezaurul identitar al României** (depozitat în *Ssudnaia Kazna*) 1. Cultural-artistic 2. Muzeografic 3. Bisericesc și mănăstiresc 4. Arhivistic și științific 5. Arheologic 6. Numismatic și medalistic 7. Metrologic
1.780 lăzi /casete (în greutate de 91.329,822 kg aur fin și cu o valoare de 321.580.456,84 lei)	**1.621 lăzi (în greutate de 127,584 tone și cu o valoare de 6.500.000.000 lei)**

(de antichităţi din Bucureşti şi Iaşi, Iconografic al Casei Bisericii); Pinacoteca Statului şi patru colecţii particulare (Angelescu, Morţun, Kalinderu şi George Enescu); peste 20 de eparhii şi lăcaşe ale Bisericii Ortodoxe Române (mitropoliile Ungrovlahiei şi Moldovei; episcopiile Râmnicului-Noului Severin şi de Râmnic – Buzăului şi Vrancei; mănăstirile Agapia, Arnota, Bistriţa-Vâlcea, Cozia, Dintr-un Lemn, Hurezi, Neamţu, Râşca, Secu, Slatina, Surpatele, Tismana, Vorona; bisericile Trei Ierarhi, Barnovschi şi Golia din Iaşi, Cuvioasa Paraschiva din Vâlcea); Serviciul Central de Măsuri şi Greutăţi etc.

Pe lângă bunurile transportate din România, autorităţile bolşevice au mai confiscat, în 1918, multe alte bunuri şi valori care aparţineau Ministerului de Finanţe, B.N.R., Ministerului Afacerilor Străine şi companiilor particulare de navigaţie: tipografia B.N.R. dotată cu două maşini mari automate tip Augsburg şi un sistem american (în care s-au tipărit 35.325.000 bancnote româneşti în valoare de 167.175.000 lei), zeci de vapoare, şlepuri, barje şi macarale maritime sechestrate în porturile ruseşti de la Marea Neagră; clădirile, bunurile şi întreaga arhivă a Legaţiei de la Petrograd şi a Consulatului de la Moscova.

La 13 ianuarie 1918, Sovietul Comisarilor Poporului (Guvernul bolşevic instaurat la 25 octombrie/7 noiembrie 1917) a hotărât ruperea de către Rusia sovietică a relaţiilor diplomatice cu România, expulzarea ministrului şi diplomaţilor români acreditaţi la Petrograd şi intangibilitatea „Fondului de aur al României care este deţinut la Moscova“, ceea ce însemna de fapt confiscarea, printr-o decizie statală unilaterală, a aurului B.N.R. aflat de un an în depozitul din Kremlin.

Mai trebuie semnalat că decizia abuzivă din ianuarie 1918 nu se referea decât strict la „fondul de aur“, nu şi la bunurile cultural-artistice, muzeistice, patrimonial-identitare, care vor fi denumite de bolşevici – după identificarea lor în depozitele de la Ssudnaia Kazna – prin sintagma „valorile româneşti“.

Ca urmare, destinul sovietic al Rezervei de aur a B.N.R., bijuteriilor regale şi valorilor bancare din cel de-al doilea transport al Tezaurului a depins strict de deciziile personale ale lui Lenin sau de cele ale unor structuri ministeriale (comisariate) ori departamentale (Banca Poporului, direcţii centrale valutar-financiare etc.), în timp ce soarta Tezaurului identitar al României a fost hotărâtă, până la restituirea din 1956, de Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolşevic) din Rusia/Uniunea Sovietică.

Paradoxal, această dihotomie decizională s-a concretizat de fapt într-o şansă, pe care valorile identitare (cultural-artistice, muzeografice, arheologice, bisericeşti şi mănăstireşti, numismatice şi medalistice etc.) româneşti au avut-o de a nu fi risipite, înstrăinate, vândute ori topite, cum s-a întâmplat cu cea mai mare parte a unor valoroase bunuri identice ce au aparţinut familiei ţariste sau „claselor exploatatoare ruse“.

Într-o bună măsură, ca o ironie a sorţii, ideea de intangibilitate utilizată în ceea ce privea „Fondul de aur al României“ s-a regăsit în deciziile politice prin care structurile statutare de la vârful partidului comunist rus/sovietic le-au impus unor entităţi din subordinea lor, care au fost obligate să inventarieze, studieze, cerceteze, restaureze, administreze şi protejeze valorile nebancare româneşti aflate la Moscova fără a le afecta integritatea.

Aşa se face că, cu foarte mici excepţii, toate valorile identitare româneşti evacuate la Moscova în vara lui 1917 (altele decât fondurile arhivistice restituite, parţial, în 1935) au ajuns la Bucureşti în august 1956. Este o afirmaţie ce pare hazardată, care contrazice multe susţineri istoriografice autohtone anterioare, dar pe care o voi demonstra convingător, cu argumente fundamentate pe documente ruse şi române.

(Va urma)

Radio
România
Bucureşti fm [98,3 FM]

SCHITUL GOIA

IULIA TUE

În inima județului Argeș, departe de agitația cotidiană, se află Schitul Goia, din satul Humele, comuna Ungheni, un loc de o frumusețe aparte, încărcat de spiritualitate și istorie, într-o zonă pitorească, înconjurată de dealuri și păduri. Așezământul monahal a devenit un simbol al spiritualității locale, fiind un punct de atracție pentru credincioșii care își caută liniștea sufletească.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, comuna purta denumirea de Ungheni-Colțu, făcea parte din plasa Cotmeana a județului Argeș și era formată din satele Colțu și Ungheni, având în total 1.450 de locuitori. În comună existau două biserici și o școală mixtă. La acea dată, pe teritoriul actual al comunei mai funcționau, în aceeași plasă, și comunele Găujani și Humele. Comuna Găujani avea 610 locuitori în satele Găujani și Curtenca (zis și Linia-din-Deal); aici erau o biserică și o școală primară. Comuna Humele, cu satele Goia și Humele, avea 350 de locuitori și două biserici.

DIN OPERA LUI REBREANU

Anuarul „Socec" al României Mari din 1925 consemnează comunele din plasa Teleorman a aceluiași județ: comuna Ungheni avea numele actual și 2.770 de locuitori în satele Ungheni, Colțu și Satu Nou; în timp ce comuna Găujani fusese desființată, satele ei trecând la comuna Humele, care avea 1.971 de locuitori în satele Găujani, Goia și Humele. În 1950, comunele au fost transferate raionului Costești din regiunea Argeș. În 1968, ele au revenit la județul Argeș reînființat, comuna Humele fiind desființată și satele ei transferate comunei Ungheni.

Ocupația de bază a locuitorilor era cultivarea cerealelor. Principalele munci agricole se efectuau astfel: aratul, cu pluguri de lemn trase de animale; prășitul și secerișul, manual; treieratul, cu cai; iar vânturatul, cu lopata. În perioada incursiunilor otomane de jaf, cerealele erau ascunse în gropi de pământ care se ardeau, în prealabil, cu lemne.

Portul popular relevă influențe ale portului popular din Teleorman. În domeniul artei populare locale, s-a consemnat existența unor meșteri specializați în confecționarea cojoacelor cu șireturi și flori cusute cu lâniță, a ghebelor, dulamelor, a nădragilor cu găitane.

S-au remarcat, în fazele finale ale concursurilor naționale organizate în perioada anilor 1956 – 2006, creatoarele din localitate, care au obținut premii ori mențiuni pentru confecționarea costumelor populare – Rada Alexandru, Domnița Predovici – și confecționarea țesăturilor de interior – Fița Ustuc.

Satul Goia este menționat în literatura română, în romanul lui Liviu Rebreanu *Răscoala*. Există un pasaj în care boierul Miron Iuga privește conacele de pe moșiile învecinate incendiate de țăranii răsculați: „Spre Curtenca însă, mai la stânga, ardea conacul lui Popescu-Ciocoiu, apoi în jos, pe valea Teleormanului, conacul generalului Dadarlat la Humele și al lui Ioniță Rotompan la Goia. «Ei, săracul Ioniță!, își zise Miron. Și pe dânsul l-au prădat…». Focul de la Goia apărea, de unde privea bătrânul, alături de Ruginoasa, dar mult mai viu, semn că începuse mai târziu." Curtenca, Humele și Goia sunt sate apropiate. Romancierul a respectat aici adevărul geografic. În schimb, Popescu-Ciocoiu, generalul Dadarlat și Ioniță Rotompan sunt personaje imaginare.

LEGENDA VĂDUVEI

Schitul Goia a fost menționat pentru prima dată într-un document scris în anul 1770, dar, conform relatărilor localnicilor, acesta exista încă de pe timpul domniei lui Mihai Viteazul. Despre localitatea respectivă circulă o legendă care a dat și numele satului Goia. Pe vremuri, lângă biserica schitului de călugări greci din Goia a avut loc o dramă. Haiducii lui Ene Mișu l-au omorât pe cârciumarul de la crâșma din luncă.

Urmăriți de poteră, haiducii au ucis toți călugării din schit, i-au îngropat în pământul din luncă și s-au îmbrăcat cu hainele lor. Când a sosit potera, falșii călugări au ridicat din umeri, susținând că nu i-au văzut pe haiducii fugari. După trecerea poterii, când lucrurile s-au mai liniștit, haiducii au plecat în grabă pentru a se ascunde în pădurile de la munte. Rămasă văduvă, Goia, soția cârciumarului ucis, i-a picat cu tronc unui boier din zonă, pe nume Ban. Acesta a făcut biserica din sat, din dragoste pentru femeie.

Schitul este menționat în documentele bisericești ca un loc de rugăciune pentru călugării retrași din lume. Conform tradiției locale, acest schit ar fi fost întemeiat de monahi pustnici, care căutau un loc izolat pentru a se dedica rugăciunii. Așezat pe lunca râului Teleorman, în apropierea satului Goia, poartă hramul Sfântului Nicolae.

În secolele XVII – XVIII, multe schituri din Țara Românească au fost sprijinite de domnitori și boieri, care le ofereau terenuri și donații pentru întreținere. Este posibil ca și Schitul Goia să fi beneficiat de astfel de sprijin, însă informațiile precise sunt limitate. A fost un important centru de învățătură în sudul județului Argeș. Călugării au înființat prima școală din zonă, unde copiii învățau să scrie și să citească folosind plăci de lemn acoperite cu ceară sau cu nisip.

De-a lungul anilor, schitul a trecut prin războaie, reforme bisericești și chiar perioade de abandon. A fost mereu redeschis de credincioși și călugări devotați.

Schitul Goia este recunoscut oficial ca monument istoric de Institutul Național al Monumentelor Istorice, fiind înregistrat cu numărul AG-II-m-A-13696. Are o arhitectură tradițională românească, cu influențe bizantine. Biserica este construită din piatră și cărămidă, iar acoperișul din șindrilă. Pronaosul și naosul sunt de dimensiuni reduse, dar împodobite de icoane vechi. Altarul prezintă o pictură murală de inspirație bizantină. Clopotnița modestă se află la intrarea în curtea bisericii. În incinta schitului se găsește și un mic cimitir monahal, unde sunt îngropați călugării care au slujit aici de-a lungul vremii.

Printre obiceiurile și sărbătorile importante ale schitului se numără Hramul bisericii, care atrage pelerini din întreaga regiune, și sărbătorile mari (Paștele, Crăciunul, Sfântul Ilie), când au loc slujbe speciale. Mulți pelerini spun că aici s-au vindecat miraculos de anumite boli.

Comuna se află în sud-vestul județului, pe malul drept al râului Teleorman, la întretăierea Câmpiei Găvanu-Burdea cu Câmpia Piteștilor. Este străbătută de șoseaua națională DN65A, care leagă Pitești de Roșiorii de Vede. La Ungheni, din acest drum se ramifică șoseaua județeană DJ679D, care duce spre est la Recea și Negrași. Vizitatorii pot ajunge la schit din Pitești, parcurgând aproximativ 49 km, trecând prin orașul Costești și satul Humele. Drumul către schit traversează pădurea Voineasca.

În prezent, schitul are nevoie de lucrări de restaurare. Unele părți ale bisericii necesită consolidare, iar picturile interioare trebuie refăcute pentru a-și recăpăta frumusețea inițială. Comunitatea locală și credincioșii încearcă să sprijine păstrarea acestui lăcaș de cult prin donații și voluntariat. De asemenea, există inițiative pentru promovarea schitului, inclusiv prin turism ecumenic, astfel încât mai mulți oameni să descopere acest loc de istorie și spiritualitate. ■

SECRETUL DIVIZIONULUI 203

(Urmare din p. 17)

În al doilea rând, în 1979, cele două unități de la Corbu de Sus au fost mutate la Constanța și integrate în alt sistem defensiv, triunghiul strategic format de Canalul Dunăre – Marea Neagră/Canalul Midia – Năvodari, a cărui menire este tocmai cea de a împiedica anexarea Dobrogei la U.R.S.S., conform planurilor O.T.V.

În al treilea rând, ieșirea Divizionului „nuclear“ 203 din dispozitivul ordonat de O.T.V. a fost percepută de sovietici ca o trădare, ca o sabotare a planurilor O.T.V. Au început să privească cu alți ochi declarația din august 1968 a președintelui Johnson, bănuind existența unei înțelegeri secrete româno-americane de natură să zădărnicească planurile Fronturilor 1 și 3 Sud.

Din 1953, după execuția lui Lavrenti Beria, în „lagărul socialist“ s-a instaurat o regulă: liderii înlăturați de la putere nu vor fi executați. Hrușciov a fost pensionat, Gorbaciov la fel. Într-un singur caz liderul căzut era executat: trădarea, ca în cazul lui Imre Nagy și al celorlalți lideri ai Revoluției Ungare din 1956. Ceaușescu a fost executat, la insistențele agenturii sovietice. Ce trădase, ca să merite această soartă? Acum avem un răspuns credibil la această întrebare... ■

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm chipurile câtorva generali și ofițeri superiori mai puțin cunoscute.

Generalul Ioan Odobescu (1793 – 1857)
A participat în fruntea unei trupe de panduri,
în Rusia, la războiul din 1812
și campaniile din 1828 – 1829.
Este creatorul armatei pământene, în 1830.
În Revoluția de la 1848
arestează pe membrii Guvernului provizoriu.
A fost tatăl scriitorului Alexandru I. Odobescu

Generalul Ioan Emanoil Florescu
(1819 – 1893)
a fost șef al Statului Major General
al Armatei Române, ministru
de Război, pentru scurtă vreme
prim-ministru, președinte al Senatului

Generalul Nicolae Golescu (1810 – 1877)
era fratele lui Ștefan Golescu.
Participă la pregătirea Revoluției de la 1848.
După Unire, este ministru de Interne, președinte
al Consiliului de Miniștri și ministru de Război.
Face parte din Locotenența Domnească
instituită după abdicarea lui Alexandru I. Cuza

Generalul Grigore P. Cantilli (1839 – 1906) a luat parte la Războiul de Independență din 1877 – 1878, remarcându-se în timpul luptelor de la Vidin și Calafat

Generalul Anton Berindei (1838 – 1899), primul comandant al companiei de pontonieri, înființată la 25 februarie 1866, comandantul Direcției Generale a Lucrărilor de Fortificațiune și ministru de Război (1896 – 1899). A fost bunicul academicianului Dan Berindei

Generalul Alexandru Tell era fiul cel mai mic al revoluționarului de la 1848 Christian Tell. În fruntea divizionului 2 din Regimentul 2 Artilerie a luat parte la Războiul de Independență

Generalul doctor Androcle Fotino.
A fost șef al Direcției Medicale
din Ministerul de Război (1897 – 1898)

Colonelul Gheorghe Alexandru
Ruset-Roznovanu (1834 – 1904)
A făcut studii militare în Rusia
și a început cariera militară
în Regimentul de Gardă Călare
din Garda Imperială rusă.
Reîntors în Principate
înainte de Unire, a participat
la Războiul de Independență.
A fost parlamentar din partea
partidului Conservator
și președinte
al Camerei Deputaților

Generalul Eracle Arion
(1838 – 1903)
a participat la Războiul
de Independență.
A fost comandant al Școlii Speciale
de Artilerie și Geniu
și guvernator al Cetății București

Generalul Alexandru Koslinski a fost un ofițer rus de artilerie, rămas în Muntenia la cererea domnitorului Barbu Știrbei, ca să ajute la organizarea artileriei călărețe. A fost tatăl amiralului Emanoil Koslinski

Generalul Gheorghe Moruzi (1876 – 1939) a urmat Școala Specială Militară de la Saint-Cyr, apoi celebra Școală de Aplicație de Cavalerie de la Saumur. Participă la al Doilea Război Balcanic și la Primul Război Mondial. Conduce linia întâi de luptă la Oituz. A fost un susținător al sportului hipic

Generalul Constantin Eliade, comandantul Diviziei 17, Oradea

1848 – 2010

Cum s-a conturat strategia supraviețuirii național-statale între amenințarea rusească și speranțele puse în Occident? (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 12/2025).

ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Cum au intrat Principatele în volbura „primăverii popoarelor" declanșată în 1848? Era mentalitatea națională pregătită pentru marile încercări care au urmat? Care erau curentele de idei privind viitorul ce animau „renașterea națională", așadar un tablou de schimbare civilizațională? Au perceput elitele funcționarea sistemului vienez și modul în care „renașterea românească a Vladimirescului" (cum spunea Heliade Rădulescu) și obiectivele ei, unitate și independență, puteau depăși constrângerile sistemice?

Răspunsul la aceste întrebări nu este deloc simplu, pentru că procesele istorice sunt complicate și contradictorii. Călătoria lui Ioan Câmpineanu în 1839, în capitalele statelor „concertului", mai puțin Rusia și Prusia, ne arată că elita română era la curent cu faptul că exigențele balanței de putere în Europa erau decisive pentru succesul sau eșecul luptei naționale. Călătoria menționată a confirmat că Imperiul Otoman, Rusia și Austria erau adversare implacabile, imposibil de depășit prin forțe proprii. Deopotrivă, călătoria a mai relevat și că raporturile de putere sistemice impuneau să fie depășită dependența viitorului Principatelor doar de relațiile Rusiei cu Poarta. În diplomația rusă, încă de la 1832 – 1833, exista „curentul Kiseleff", care considera ca linia Dunării să fie hotarul european al imperiului, deci anexarea Principatelor. A fost evident că în „concertul european" doar Franța și Anglia puteau să acționeze pentru a evita tirania relației bilaterale asimetrice otomano-ruse în Estul Europei, care ținea prizonier succesul „renașterii naționale".

„Complotul" de la București cu ramificații naționale ample, descoperit în noiembrie 1840, este o „turburare revoluționară" care a răspuns acestei cerințe și vădește îndrăzneala în acțiune, în consens cu evoluțiile europene. Iar în constelația de putere a „concertului" a reieșit, în urma vizitei lui Câmpineanu, că Franța, din motive legate de interesele proprii de mare putere, de solidaritate latină, dar mai ales de fruntașă europeană a opoziției la ambițiile expansioniste ruse față de Poartă, trebuie

Pentru reprezentanții generației de la 1848, între care se numără și Ion Heliade Rădulescu, ...

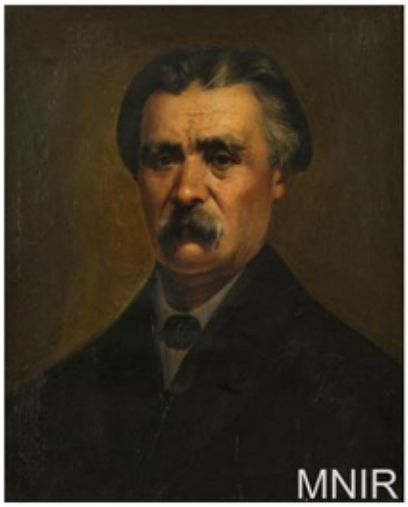

... modelul grec de construcție statală era acceptat și urmat; tablou de pictorul francez Eugène Delacroix, înfățișând Grecia pe ruinele de la Missolonghi, locul unei confruntări importante din timpul războiului grec de independență

preferată, apropiată și urmată. Era racordarea la un mare actor care nu refuza un război european pentru a-și ocupa locul considerat cuvenit în sistemul vienez de tip imperial. Pentru că, deopotrivă, obiectivele „renașterii naționale" ținteau revizuirea ordinii vieneze, care presupunea un acord al „concertului", cu neputință de atins când Rusia ne era potrivnică, decât doar după victoria într-un război european împotriva ei.

Deopotrivă, „renașterea națională" fiind o transformare civilizațională, impunea un vast proces educațional și de cunoaștere, inclusiv prin studii în străinătate ale viitoarelor elite. Informațiile privind sistemul vienez au fost culese prin știri din presa statelor respective, prin relații personale cu observatori politici de influență și nu mai puțin prin vizitele la București și Iași ale diverșilor călători străini (specialiști în științe umaniste, militari, geografi etc.). O sursă inestimabilă era legătura cu consulii „concertului" acreditați la București și Iași, cu care elita locală era în contact frecvent, inclusiv neoficial. Din anii '30 s-a putut beneficia și de apariția regulată a unor reviste specializate în evoluția politico-diplomatică în Europa și în lume. Una dintre ele, preferată la noi, *Revue des deux mondes*, a fost fondată în iulie 1829 la Paris, cu un profil care a impus-o rapid notorietății internaționale până azi.

Sociologic, mentalul național se mlădiază sub impactul evenimentelor, sedimentând experiența proprie de răspuns la ele, născând modele de acțiune și curente de idei generalizate identitar privind supraviețuirea în timp și determinând transformări socio-economice și politice. Așadar, astfel se înregistrează în contexte diferite și se transmit între generații așteptări nutrite și strategii de acțiune ale comunității, stabilizând modele comportamentale. „Renașterea națională" nu putea face excepție în privința aceasta. Două trăsături ale mentalității naționale au fost, în opinia noastră, sedimentate în orientarea externă a generației „renașterii naționale".

Exemplul Greciei și sentimentul anti-fanariot. Este menționat nu rareori documentar că „renașterea națională" a avut câteva decenii ca model cazul Greciei în procesul constituirii unui stat modern independent. Dacă acest lucru a fost evident concomitent cu acțiunea în domeniu a Greciei, și există probe documentare în contextul războiului ruso-otoman din 1828 – 1829, fiind prezent până către 1848, exemplul grecesc a continuat să fie în vizorul programatic național și după aceea, aproape încă două decenii. Investigația în acest sector delicat de identitate națională descoperă însă paradoxuri surprinzătoare.

Paradoxul principal îl definim astfel: modelul grec de construcție statală și de aderare la Europa, acceptat și urmat de elita națională, este însoțit de un sentiment de ostilitate la nivel de comunitate față de dominația

O confruntare din timpul războiului ruso-otoman din 1828 – 1829, în viziunea pictorului francez Horace Vernet

grecilor din Fanar (numită frecvent „ocupația fanariotă") vreme de mai bine de un secol (după 1711 – 1716). În cazul lui Ion Heliade Rădulescu, care publică la Paris, în 1850, *Suvenirele unui proscris* (se păstrează în limba română o formă inițială a acesteia) paradoxul prezent în mentalitatea românească reiese elocvent în notele exaltate ale admirației nemărginite față de Elada antică, în comparație cu „fiii ei degenerați", care „ne umiliră naționalitatea mai mult de un secul", „aduseră incendiul și măcelul la 1820" și ne „vândură petic cu petic tzarului patrimoniul". Anti-fanariotismul liderului pașoptist implica și vecinătățile imperiale: „Ei, adulatorii și coruptorii domnilor noștri; ei, paraziții boierilor; ei, spionii consulatului rus; ei, propagatorii slavismului sclav; ei, organizatorii de comploate tzariene,

Mihail Sturdza, domnul regulamentar al Moldovei

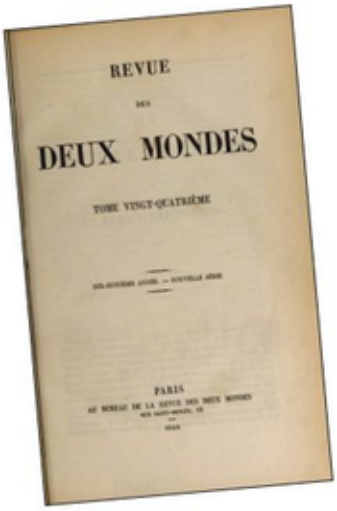

Revista care a influențat gândirea politică a generației de la 1848

urzitori de eterii iesuitice; ei, invidietorii regenerației noastre." Mai mult, paradoxul este atât de complex, încât formarea Greciei moderne este zugrăvită ditirambic, menționând și sprijinul românesc în acest proces: „O Grecie! Ai fost liberă și captivă, ai fost vie și belă și lințoliul morții s-a fost pus peste tine. Ai înviat însă din sclavie." Iar „geniurile tale moderne, profeții regenerației tale, persecutați, află refugiu la noi, află amor și încuragiare, spre urmarea misiunii sacre".

Am greși evident istoricește dacă am socoti cele de mai sus exagerările unui literat sau expresia unor realități marginale din mentalul național. Zisul paradox – admirație față de modelul grec, dar o cumplită ostilitate împotriva fanarioților – îl regăsim descris de un publicist străin în ianuarie 1848 în *Revue des deux mondes*, înainte de apariția cărții lui Heliade. Acesta scrie în articolul intitulat *Moldo-Valahia și mișcarea românească*: „Grecii din districtul Fanar din Constantinopol, într-un cuvânt, fanarioții, [… având] rolul de interpreți ai Divanului [otoman – *n.n.*] pentru relațiile acestuia cu popoarele cucerite sau cu Europa, acești scribi infami, care acumulând astfel bogăție și omnipotență, au obținut favoarea supremă de a guverna Moldova și Țara Românească pentru turci" sfârșesc „după un secol de tiranie […] prin propriile excese." Autorul articolului, H. Desprez, menționa că la 1821, „moldo-valahii [...] s-au eliberat de sistemul fanariot", însă nu s-au putut „apăra de protectoratul rusesc, mult mai formidabil decât suzeranitatea slăbită a Porții Otomane". Dar constata un fapt pozitiv: „De la excluderea fanarioților, a apărut în societatea românească o tendință care atenuează semnificativ această victorie rusească. Sentimentul național, care fusese reprimat, dar nu înăbușit în Moldo-Valahia, s-a trezit din nou, cu vioiciune și putere."

Paradoxul discutat este strâns legat de un adânc sentiment împărtășit comunitar anti-Rusia, mai întâi al elitei, apoi răspândit larg în mentalitatea națională. Două evoluții stau la temelia antirusismului, care va fi prezent în întregul secol al mișcării de regenerare românească. Dacă, imediat după 1774, când la Kuciuk-Kainargi s-a instalat protectoratul rus asupra Principatelor, socotit inițial de elita românească un pas înainte în ce privește eliminarea dominației Porții, treptat, prin anexarea Basarabiei la Rusia în 1812

și războaiele dese între cele două imperii, s-a sedimentat vizibil orientarea de fond către rejectarea țarismului (și, iarăși paradoxal, „încălzirea" relațiilor cu Poarta). Cum declara în iunie 1848 prefectul de Giurgiu publicistului francez Ubicini: „Profitând de starea de slăbiciune extremă în care ajunsese Poarta în urma celor mai multe războaie ce le purtase contra ei, Rusia izbuti a fi recunoscută succesiv apărătoare oficială, apoi «putere» garantă, în cele din urmă protectoare a Principatelor", adică „a avea doi stăpâni în loc de unul, și, fiindcă acești doi stăpâni nu se înțeleg și se hărțuiesc într-una, noi primim lovituri din amândouă părțile".

Cea dintâi evoluție, așa cum reiese documentar, a fost percepția exactă a elitei române că Europa nu va opri curând marșul Rusiei către Constantinopol, că țarul va decide viitorul Principatelor fără opreliștile „concertului". Această percepție a fost adânc instalată în mentalitatea națională în ajunul războiului ruso-otoman din 1828 – 1829, încheiat cu pacea de la Adrianopole (1829), îndepărtând mai mult speranța unui ajutor dezinteresat rusesc, deja zguduită de anexarea Basarabiei în 1812. Armata rusă a rămas în Principate până în 1834, țarul supervizând elaborarea Regulamentelor Organice, care sancționau dominația exclusivă rusă. Încorporarea Principatelor la Rusia părea la ordinea zilei, cu toate prejudiciile instalării unei administrații străine.

A doua evoluție ține de percepția publică din Principate. Potrivit ei, fanarioții sunt aliații Rusiei în această expansiune imperialistă, așa cum scria

Alexandru II Ghica, primul domn regulamentar din Țara Românească

Heliade Rădulescu, așadar ostili viitorului liber al Principatelor. H. Desprez observa direct că „opresiunea greco-rusă" a urmat „opresiunii greco-turce", odată ce Rusia a devenit protectorul Principatelor. Tot adevărat este și faptul că liderii greci – între care mulți fanarioți – ai mișcării de eliberare contau enorm pe Rusia pentru a obține victoria și nu au greșit. În cazul românesc, această particularitate evidentă a tabloului extern în sud-estul european a lăsat loc timpuriu preocupării pentru viitorul propriu, mai ales în ce privește clasele mijlocii în creștere numerică, depășind curând și colaborationismul de tip fanariot al unei părți a marii boierimi. Antifanariotismul cuplat cu percepția pericolului rusesc mortal au dominat mentalitatea națională decenii întregi după începutul „renașterii" post-1821.

„Valahii vechi" și „valahii noi" – originalitatea strategiei supraviețuirii național-statale. Același publicist francez Desprez evidenția în 1848 existența în Principate a unui „partid fanariot", „compus din câțiva valahi amestecați cu un număr mare de greci și inspirați de aceștia". Cu „ciudă" i-a admirat, identificând „în fanarioți pe moștenitorii ușor de recunoscut ai acelor bizantini care […] au dus înălțimile spiritului până la limitele lor extreme". Aceste însușiri moștenite pot fi însă în cazul Moldo-Valahiei, considera Desprez, „cea mai înaltă expresie a științei răului", la îndemâna dușmanilor. El considera că mișcarea de „renaștere națională" înseamnă continuitatea unui efort de două secole „al naționalității române împotriva influenței opresive și a corupției grecilor, care odinioară lucrau în numele fanarioților, iar în prezent se opun pe jumătate panslavismului rus".

Așadar, o situație complicată în Sud-Estul Europei, unde observatorii străini remarcau că mișcările de eliberare de sub dominația otomană sunt în competiție, iar unele nu ezită să-și facă expansionismul rusesc aliat. În prima linie a acestui expansionism se aflau Principatele și deci trebuia identificată o soluție de depășire a acestei complexități. Fanarul „urât de moldovlahi și turci – arăta Desprez – s-a instalat de ruși în Principate, ei permițând reîntoarcerea fanarioților exilați și redând mănăstirile închinate ca instrument de îmbogățire și dominație, iar ei, ca recunoștință, au întemeiat aici un centru de intrigi străine și un fel de partid greco-rus".

După retragerea armatei, Rusia a instalat domni în ambele țări persoane socotite sigure. Deși perspectiva anexării Principatelor era socotită iminentă, mișcarea de renaștere națională

nu a dezarmat. Ea a identificat în Muntenia o soluție ingenioasă de rezistență și descurajare a Rusiei. Pe de o parte, a angajat acțiuni care să creeze o atmosferă nesigură puterii domnilor filo-ruși printr-un „amestec de calcule cu dovezi de patriotism", etalând o „dezinteresare" față de oficialitate, dar țintind „dezvoltarea ideii românești prin tot poporul și prin toate oscilațiile evenimentelor". Unii criticau administrația, alții, în Parlament sau în adunări publice, luau poziții naționale și promovau o cultură națională militantă prin literatura proprie sau traduceri din operele moldovenilor, basarabenilor ori ardelenilor sau din cultura franceză mai ales. Ei au fost numiți „valahii tineri", desemnând o aripă a partidei naționale și desfășurând cele mai diverse forme de rezistență, întărind sentimentul național prin încurajarea abordării în literatura publicată a unor subiecte din trecutul liber al neamului, cu elogiul numelor emblematice de conducători. Pe de altă parte, nume sonore ale marii boierimi, adică cei care depășiseră complexul fanariot, numiți „bătrânii valahi" – între ei Bibescu, Știrbey, Filipescu, Vilara – „fără a înceta să se numească patrioți, insistau, fără îndoială pentru a place mai mult Rusiei, a se arăta lipsiți de generozitate și liberalism". Dizolvarea de către Alexandru Ghica a Parlamentului în 1841 a determinat o punere în discuție a unui nou domn și deci acordul suzeranului otoman și protectorului rus. Este momentul în care strategia aplicată a dus la succes: ambele aripi și-au dublat eforturile și „finețea diplomatică", urmărind două obiective, păstrarea țării în afara controlului fanariot și încredințarea Rusiei de „respect profund și supunere perfectă". Gheorghe Bibescu, parte a aripii „valahilor bătrâni", a fost instalat domn ca o expresie a acestei strategii de blocare a preponderenței fanarioților în conducerea statului. Desprez nu este singurul care menționează cele două aripi ale „partidei naționale". Un alt publicist francez, călător la noi în iarna anului 1847, dar cu o orientare favorabilă Rusiei, spre deosebire de Desprez, relatează episodul accederii la domnie a lui Gh. Bibescu în 1842, subliniind că avea sprijinul „partidului bătrânilor" favorabil Rusiei. Din calcule politice, el ar fi creat un al „treilea partid" (considera aripile ca partide separate de cel național), al „așa-zișilor intelectuali", care „nu pricepeau rolul pozitiv al protectoratului rus", considerând că țara lor „avea o oarecare importanță în echilibrul european", „concertul" fiind preocupat – ceea ce era greșit, spune el – de identificarea unei decizii în această privință. Rusia a fost prima, concomitent cu Poarta, care a reacționat în toamna lui 1848, trimițând trupe de ocupație în Principate, înțelegând acest joc subtil al elitelor române. Moldo-Valahia conta în echilibrul european pentru că se afla în prima linie a expansiunii țariste.

Grigore Gafencu

Procedeul politic aplicat în anii 1840 (în esență, evitarea ocupației străine/supraviețuirea) în competiția dintre marile puteri vecine pentru satelizarea României (ca mijloc de acces la pivotul strategic dunăreano-pontic sau resurse) îl vom reîntâlni ulterior. Fie în ce privește adecvarea spectrului politic intern și conducerii naționale la ocaziile externe favorabile (ca în aprilie 1877, la semnarea convenției cu Rusia), fie în necesara poziționare externă ca alternativă la cea oficială. Astfel, în 1942 – 1944, în cursul Războiului în Răsărit alături de Reich, elita românească – analog unui guvern în exil – a dublat politica oficială prin misiunea încredințată lui Grigore Gafencu în Elveția, unde acesta, în strâns contact cu Bucureștii oficiali, a fost legătura cu Aliații Națiunilor Unite, inclusiv partea sovietică, până la căderea regimului Antonescu, reprezentând opoziția condusă de I. Maniu.

(Va urma)

EVREI ORIGINARI DIN ROMÂNIA CARE S-AU DISTINS ÎN ISRAEL

ASHER SHAFRIR

Theodor Herzl

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, evreii răspândiți în aproape toate țările continentului european s-au implicat într-un proces de revenire în țara natală din care fuseseră alungați cu 1.900 de ani în urmă, de puteri care de mult nu mai existau. În fruntea lor erau evreii din Rusia, Ucraina, Bielorusia, Polonia și România. Această mișcare naționalistă a fost numită mai târziu „sionism", după unul dintre numele biblice ale Ierusalimului. Primul Congres sionist s-a desfășurat în 1897, la Basel, în Elveția, cu participarea inițiatorului, Theodor Herzl. Însă cu 16 ani mai înainte, în anul 1881, s-a ținut la Focșani un congres internațional care trebuia să fie primul congres sionist. Congresul s-a desfășurat la școala evreiască din oraș, cu participarea reprezentanților din 31 de țări, și a fost organizat sub conducerea lui Șmuel Figleș. El a fost ales în fruntea unui comitet pentru crearea țării Israelului de evrei.

Aceste idei se răspândeau ca focul pe o câmpie uscată mai ales în sudul Moldovei, în urma pogromurilor din Rusia. Comitetul i-a organizat pe evrei și i-a pregătit pentru plecarea spre Țara Sfântă. În anul 1882 au fost recrutate 120 de familii, cam 600 de persoane, și trimise în Israel cu patru vapoare. Au plecat ca să fie agricultori, cu toate că nu aveau cunoștințe în acest domeniu. În august 1882 a plecat din Galați primul vas, „Tetis", cu 228 evrei din Moinești, Focșani și alte localități din Moldova. Ei au fondat primele colonii agricole din Palestina. S-au așezat în nordul Galileei, unde au cumpărat pământ de la alți evrei. Nou-veniții au înființat orășelul Roș Pina și s-au pus pe treabă. După aproximativ o lună, un alt grup, tot din Moinești, a ajuns în centrul Israelului, la poalele muntelui Carmel, unde a întemeiat un alt orășel – Zichron Iacov, cumpărând

Baronul Edmond de Rotschild

pământuri de la arabii din împrejurimi. Nepricepându-se la agricultură, au cumpărat pământ stâncos, imposibil de lucrat.

Între timp, au început să vină și alți evrei din Rusia și împreună cu evreii veniți din România au mai întemeiat orășele, printre care Rișon LeȚion și Ghedera. Acești primi coloniști sosiți din România și-au dat seama foarte repede că resursele cu care au venit se termină și ei nu vor fi în stare să se susțină. De aceea, au apelat la cel mai mare filantrop, baronul Edmond de Rotschild, din Paris. El i-a ajutat nu numai pe agricultorii veniți din România, ci pe toți cei care au înființat colonii agricole. Le-a trimis bani și specialiști și a dus în Franța tineri ca să studieze agronomia. A contribuit la consolidarea școlilor evreiești. Urmașii lui au continuat și continuă și astăzi să construiască în Israel. În anii 1970 au construit clădirea Knessetului (Parlamentul) la Ierusalim, în anii 2000 clădirea Înaltei Curți. Anul trecut s-a inaugurat impozanta și ultra-moderna clădire a Bibliotecii Naționale.

Între acești veniți cu primul val și cu cele care au continuat se numără multe personalități. Iată câteva exemple.

DAVID JUDELOVITCH

S-a născut la Iași, un centru evreiesc extrem de important, la 25 iunie 1863, într-o familie ultra-religioasă de rabini. A primit o educație religioasă de la grădiniță, dar a învățat

David Judelovitch

și limbi străine în particular. În anul 1883 a emigrat în Palestina, în același timp cu primul grup organizat venit din Ucraina. Toți au ajuns la prima școală agricolă din țară, la Mikve Israel, lângă orașul Jaffa. David Judelovitch s-a hotărât să meargă cu noii lui colegi la Jaffa, să învețe o meserie. Ziua lucrau, iar noaptea învățau limba și literatura ebraică.

În anul 1888, după doi ani de studii la Paris, îndrumat de Eliezer Ben Yehuda, el s-a întors în Palestina ca să se dedice educației și limbii ebraice. Îndrumătorul său, Ben Yehuda, originar din Bielorusia, este cea mai importantă personalitate în renașterea limbii ebraice și în dezvoltarea educației și jurnalismului în Israel.

După întoarcere, David Judelovitch a început să predea limba ebraică la școala Haviv din Rișon LeȚion, care a fost numită „prima școală ebraică din lume". Casa lui a fost prima din Rișon LeȚion în care s-a vorbit numai ebraică. Problemele la școală erau uriașe: elevii nu vorbeau acasă ebraica, lipseau cuvinte multe în limbă, manuale nu erau și mai ales părinții se împotriveau metodelor moderne de educație. Un grup de profesori s-a dedicat misiunii de elaborare a manualelor școlare în limba ebraică. David Judelovitch a scris un manual de geografie și mai târziu unul de științe naturale. În același timp, împreună cu câțiva colegi a pus bazele sistemului de învățământ din Israel, stabilind calendarul anului școlar, programele de învățământ, materiile predate și sistemul pedagogic și educativ. Multe dintre acestea se aplică și astăzi. David Judelovitch a contribuit și la înființarea uneia dintre cele mai importante instituții de educație a țării: prima grădiniță de copii.

Poate cel mai important domeniu în care el a activat este cel al presei. A scris sute de articole în ziare și reviste, a publicat zeci de cărți, printre care *Rișon LeȚion: 1882 – 1941*. A scris nu numai în ebraică, ci și în alte limbi, în special în franceză, dar și în română și poloną. A fost trimis în Egipt, unde a ajutat evrei expulzați din Palestina de otomani, din 1906 până în 1924. A murit după o lungă suferință, la 10 august 1943, la Rișon LeȚion, unde a fost înmormântat.

David Judelovitch este una dintre cele mai importante personalități care au contribuit la înființarea sistemului de educație modernă în Israel, la revitalizarea limbii ebraice moderne și la dezvoltarea presei ebraice moderne. Este un exemplu de evreu eminent și în același timp cosmopolit, educat în România, în spiritul pe care noi am vrea să-l păstrăm.

Șmuel Cohen

ȘMUEL COHEN

Șmuel Cohen, sau pe numele purtat în Moldova Samuel Kogan, s-a născut în anul 1870, în comuna Ungheni din Basarabia, nu departe de Iași, pe malul Prutului. La sfârșitul secolului al XIX-lea Ungheni era o așezare românească, cu o majoritate evreiască. După rezultatele recensământului din 1897, evreii erau de două ori mai mulți decât toate celelalte neamuri la un loc.

În anul 1887, Șmuel Cohen a emigrat în Palestina și s-a așezat în colonia Rișon LeȚion, unde a cumpărat un teren agricol de peste două hectare. Era cunoscut în localitate pentru talentul lui la muzică și cânta la vioară. După câțiva ani, în urma unei crize în industria vinului, el s-a întors la Ungheni, unde a deschis o școală pentru fete în limba ebraică. După câțiva ani a revenit la Rișon LeȚion, unde și-a continuat activitatea și a murit în 1940.

Într-un articol în limba ebraică pe care l-a publicat în săptămânalul *Bustanai* din 6 noiembrie 1938, el povestește cum a adaptat o melodie la cuvintele poeziei *Hatikva* (Speranța), de Naftali Herz Imber, scrisă în casa unui prieten din Iași. „În 1877 se afla la Roș Pina (așezământ evreiesc în nordul Israelului) Naftali Imber. Un volum de poezii ale lui au ajuns cumva la mine. Dintre toate poeziile, cel mai mult mi-a plăcut *Hatikva*. În patria mea eram obișnuiți să cântăm în cor cântecul românesc «Hăis-Cea». Când am ajuns la Rișon LeȚion, am văzut că nu se cântă *Hatikva*. Eu am fost primul care a început s-o cânte după melodia pe care o știam. Asta este melodia care se cântă și astăzi în toate așezările unde se află evrei. La început, nici melodia, nici cuvintele nu au avut mare succes. Noi cântam cântece mai frumoase. Unele voiam să le facem imn național. Nimeni nu se gândea la *Hatikva*."

Au fost mai multe încercări de a compune o melodie pentru aceste versuri, însă toate au eșuat. După un an, la Rișon LeȚion au început să-l cânte pe melodia care este folosită și astăzi. Nimeni nu știa de unde vine. S-a presupus că este vorba despre o parte a poemului simfonic „Vltava" al lui Smetana. Dar adevărul este cel descris de Șmuel Cohen: la origine a fost un cântec moldovenesc, cu sonorități inconfundabile.

Naftali Herz Imber

Adoptarea acestui cântec ca imn național nu a fost ușoară. La primele congrese sioniste, la final s-a cântat imnul național al Marii Britanii. Abia al șaselea congres din 1903 s-a încheiat, la cererea lui Imber, cu cântarea „Hatikva". La al 18-lea Congres sionist din 1933, care era pe atunci un fel de parlament evreiesc, s-a luat decizia: „Congresul hotărăște ca, după o tradiție de mulți ani, steagul albastru-alb să devină steagul Organizației Sioniste Mondiale [care era un fel de guvern al evreilor înainte de crearea statului], iar «Hatikva» să fie imnul național al poporului evreu." După înființarea statului Israel în 1948, poziția „Hatikva" ca imn național nu a fost consfințită de nicio lege. Abia în 2018, imnul și steagul au fost adoptate formal prin „Legea Națiunii".

SARA AARONSOHN

Această familie este probabil cea mai importantă din diaspora venită din România. Ea era originară din Bacău. Tatăl familiei, Efraim Fișel, era de lângă Fălticeni și era negustor de grâu, iar mama, Malca, era fiica rabinului Șmuel Gălățeanu, președintele comunității evreiești din Bacău. La Bacău, Efraim Fișel a avut ocazia să întâlnească oameni

care veneau din Palestina și i s-a întărit visul de a pleca în țara strămoșească. În 1882, familia împreună cu fiul lor de 6 ani, Aaron, au plecat în Palestina, în cadrul primului grup de imigranți. Ei au fost printre întemeietorii localității Zichron Iacov.

Familia Aaronsohn se ocupa cu agricultura, dar era implicată și în chestiuni de securitate a evreilor. Familia avea patru fii, Aaron, Țvi, Șmuel și Alexander, și două fiice, Sara și Rivka. În timpul Primului Război Mondial ei au înființat în casa lor din Zichron Iacov organizația NILI, menită să-i ajute pe britanici în războiul contra Imperiului Otoman. Numele organizației era o abreviere a dictonului biblic „Nețah Israel Lo Iesaker" (Cel ce este tăria lui Israel nu minte).

Personajul principal al acestei organizații a fost fata cea mare a familiei, Sara. Ea s-a născut la Zichron Iacov, în 1890. A terminat școala locală, excelând la studiul limbilor, al Bibliei și literaturii franceze.

Familia Aaronsohn; în dreapta, Efraim Fișel, tatăl; în rândul din față, de la stânga: Rivka și Sara; în spatele lor, de la stânga: Alexander, Șmuel și soțul Sarei, Haiim Avraham; ultimul este Aaron

Căsnicia ei cu negustorul de origine bulgară Haiim Avraham nu a fost prea reușită. L-a părăsit pe când locuiau la Istanbul. A căutat să se întoarcă la familia ei în Palestina, ceea ce nu era simplu pe vreme de război. Spre norocul ei, un membru al organizației de pază Hașomer tocmai se afla la Istanbul. Pe drum ei au fost martori la genocidul armean și Sara a înțeles că aceeași soartă i-ar putea aștepta și pe evrei. Acesta a fost principalul motiv pentru care a hotărât să se opună otomanilor și să sprijine forțele britanice.

Aaron Aaronsohn, fratele ei, și Avșalom Feinberg, iubitul sorei mai mici, Rivka, doreau și ei să-i ajute pe britanici. Au înființat organizația clandestină NILI, care avea ca scop să spioneze în favoarea britanicilor, adunând informații despre trupele otomane. Sara li s-a alăturat, începându-și astfel activitatea în domeniul spionajului, iar după moartea lui Avșalom, ea i-a luat locul în conducerea organizației, împreună cu Iosef Lișanski. Sara aduna informațiile și se îngrijea de activitatea agenților și de finanțarea lor. Fiind bolnavă de malarie, nu putea călători pentru a ține legătura directă cu agenții răspândiți în toată țara.

Sara a condus organizația timp de nouă luni. Majoritatea informațiilor au fost transmise prin intermediul unei nave britanice. Dar pentru a nu depinde exclusiv de armata britanică, ea a folosit și porumbei voiajori. Metoda a funcționat perfect, până când unul dintre porumbei a poposit tocmai în curtea comandantului otoman al orașului Cezareea, care creștea și el porumbei voiajori. Acesta s-a mirat să vadă un porumbel străin cu un mesaj legat de picior. Pe hârtie erau semne ciudate, scrisoarea fiind criptată. Comandantul a devenit suspicios.

Între timp, Avraham Feinberg dispăruse, iar Naaman Belkind, vărul lui, a plecat în căutarea lui. Otomanii l-au prins când încerca să treacă linia frontului și l-au ținut în arest timp de trei zile, dar el nu a divulgat secretele legate de NILI. Erau gata să-l elibereze, când familia lui i-a trimis un palton, fără să știe că în buzunar era o listă a activităților organizației NILI, precum și o listă cu numele și adresele tuturor participanților.

Câteva zile mai târziu, în perioada Sărbătorii Colibelor, care are loc toamna, otomanii au asediat Zichron Iacov. Numai Iosef Lișanski a reușit să fugă. Au fost arestați tatăl, fratele Țvi

Sara Aaronsohn

Aaron Aaronsohn

și Sara. Toți au fost torturați. Sara a fost torturată trei zile în șir. Și-a asumat întreaga răspundere, încercând să-i scape pe tovarășii ei. A treia zi, când trebuia să fie transferată la Nazaret pentru continuarea investigațiilor, i s-a permis să treacă pe acasă, să se spele. A intrat în casă încătușată, a scos pistolul din ascunzătoarea din baie și s-a sinucis. Trei zile s-a zbătut între viață și moarte.

AARON AARONSOHN

S-a născut la Bacău, la 21 mai 1876. În 1882, pe când avea 6 ani, familia a plecat în Palestina. Aaron a învățat la școala din Zichron Iacov, colonia înființată de evrei veniți din România. Ea se află între Tel Aviv și Haifa, la poalele de sud a Muntelui Carmel, într-o zonă care pe vremea aceea era foarte periculoasă, fiind înconjurată de sate arabe. Era un așezământ agricol, numit *moșava*, unde fiecare familie avea gospodăria și pământurile ei, dar unele activități de producție, comerț sau servicii sunt comune, un fel de cooperative, cum ar fi băcănia comună sau centrele de prelucrare și vânzare a recoltelor. Aaron s-a interesat de agricultură. În 1891, la numai 15 ani, a fost numit în grupa de instructori agricoli ai baronului Rotschild. Mai târziu, baronul l-a trimis pentru doi ani la studii agricole în Franța. La câțiva ani după revenire, el s-a dedicat afacerilor.

Aaron a făcut excursii de studii în țările Levantului aflate sub dominație otomană. Anul 1906 i-a adus lui Aaron primul succes mondial, când a descoperit „grâul sălbatic". A devenit celebru în lumea agronomilor și a contribuit la rezolvarea multor probleme de alimentație a populației. În semn de recunoaștere a importanței acestei descoperiri, a fost invitat în S.U.A. și i s-a oferit postul de profesor și șef de catedră la Universitatea Berkeley din California, cu toate că nu avea studiile adecvate. Și alte câteva universități de prestigiu i-au propus un post asemănător. El a refuzat onoarea și s-a întors în țară. Cu ajutorul relațiilor pe care le avea cu personalități de mare influență din S.U.A., a înființat ferma agricolă de cercetare de la Atlit (la sud de Haifa), prima de acest gen din Orientul Mijlociu.

În Primul Război Mondial, Aaronsohn a activat în NILI. În jurnal el povestește că Ministerul de Război britanic i-a cerut să scrie un raport despre „atrocitățile comise de turci contra armenilor". Povestește că a vizitat personal câteva lagăre în care se aflau armeni – unul în nordul Palestinei și unul în sudul Mării Moarte – și a văzut acolo scene oribile. A scris două rapoarte intitulate „Pro-Armenia" și „Despre masacrul armenilor". A devenit unul dintre promotorii ideii că Imperiul Otoman trebuia dizolvat, la fel cum popoarele din Europa de Est, printre care și românii, cereau desființarea Imperiului Austro-Ungar. Nu toți politicienii din Anglia și Franța erau de acord, cu atât mai puțin cei de peste ocean.

După război a fost ales în „Comitetul Reprezentanților", organizația care a condus populația evreiască din Palestina. S-a alăturat echipei care reprezenta „Mișcarea Sionistă Mondială", în frunte cu Haim Weizmann, primul președinte al statului Israel, care reprezenta așezământul evreiesc din Palestina la Conferința de Pace de la Paris după încheierea Primului Război Mondial și semnarea Tratatului de la Versailles în 1919. Acolo a primit misiunea de a trasa harta granițelor viitorului stat, valabile mai mult sau mai puțin și în zilele noastre.

În timpul Conferinței de Pace de la Paris, la 15 mai 1919, Aaron Aaronsohn zbura de la Londra la Paris. Avionul militar s-a prăbușit deasupra Canalului Mânecii. Trupul lui nu a fost găsit. El se află pe lista celor 173 de militari al căror mormânt este necunoscut și pe care Israelul nu încetează să-i caute ca să-i readucă acasă. După tradiția israeliană, i s-a pregătit un mormânt la cimitirul militar din Ierusalim, pe care apare apartenența lui la NILI și locul nașterii: România. ■

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

LUMEA INDUSTRIAȘULUI RUDOLF GAISER

ADRIAN MAJURU

Pe vremea când Alexandru Ioan Cuza se urcase ca domnitor pe tronul „Principatelor Unite ale Moldovei și Valahiei", aflate la țărmul Orientului și respirând într-o geografie schimbătoare, a sosit în București unul dintre germanii care și-au încercat norocul în țara noastră.

Rudolf cu soția

Până la Carpați părea să-i fie destul de familiare lumea, orașele, oamenii, îmbrăcămintea acestora, căci putea vorbi germana, iar cafenelele și hotelurile semănau cu cele din Prusia. Trecerea Carpaților i-a conturat o aventură riscantă și misterioasă deopotrivă. Erau locuri cu totul diferite, într-atât de mult, încât nu părea a fi chiar Orientul despre care se spunea că s-ar întinde și în aceste ținuturi.

Pentru a traversa această bizară țară s-a folosit de una dintre rarele diligențe ale unei firme vieneze, care s-a aventurat să investească într-un traseu ce nu cunoștea nici măcar drumul amenajat, despre pavaj era inutil să deschizi vorba. A mers preț de câteva zile printre dealuri și sate parcă pustii, până a ajuns în orașul numit București, unde un antreprenor german i-a spus că ar putea cumpăra un teren pentru un început de afacere. A tras la unul dintre hotelurile vremii, pe care oricum le numărai pe degete, mai multe erau hanurile, deloc igienice, însă Hotelul „Hugues" era totuși acceptabil, deși avea aerul unui motel provincial.

I-a plăcut mult însă strada, atmosfera ei, fauna pestriță ce se vântura în toate direcțiile. Se vorbea în toate limbile deodată: valahă, turcă, greacă, franceză, italiană și pe alocuri chiar germana. „Un bun început", și-a spus Baptiste Gaiser, care, în primele zile de ședere, a cercetat ce anume îi lipsește acestui oraș ca investiție. A făcut câteva vizite, prin intermediul consulatului prusac, prin case boierești sau de târgoveți proaspăt europenizați. A observat – localnicii nu prea arătau atenție – că una dintre cele mai importante investiții care impunea grabnică mișcare era aceea a articolelor igienice din metal pentru camera de îmbăiere, pentru încălzirea caselor, a budoarului, a bucătăriilor, încă simple.

Baptiste Gaiser a reușit într-un târziu să cumpere un teren întins la margine de oraș, la capătul Căii Griviței de mai târziu, la vremea aceea numită Podul de Pământ. Terenul era ieftin, nu neapărat pentru că era la bariera orașului, dar se afla pe singurul pod nepavat. Era pur și simplu un drum bătătorit cu pământ. Baptiste Gaiser, ca un investitor intuitiv, știa că lucrurile se

Pensiunea Gaiser de la Timișu de Sus

vor schimba în mai puțin de o generație, deoarece mai știa că Europa era hotărâtă să nu lase acest spațiu în afara ei, și va investi în el. El era unul dintre aceia pe care Europa își va clădi lumea civilizată la porțile sale sudice. Gaiser a deschis în anul 1859, către toamnă, un mic atelier cu doar cinci muncitori calificați, pe care i-a chemat din Prusia. A fondat prima fabrică de produse metalice din Valahia.

Peste numai 20 de ani, Podul de Pământ era deja pavat, iar bariera orașului era departe. Fabrica lui se afla de-acum pe Calea Griviței nr. 138, numită așa după ce tânăra sa țară adoptivă devenise independentă. Și curând, în apropierea fabricii sale, a fost construită Gara de Nord, fapt care l-a ajutat enorm la transportul mărfurilor. Afacerea lui Baptiste s-a dezvoltat amețitor. Până la 1900 și-a extins fabrica cu zeci de pavilioane și dependințe, iar numărul muncitorilor calificați crescuse în 1906 la 120 de persoane.

Fabrica și-a diversificat gama de produse, fiind una dintre cele mai importante și deja tradiționale firme care vindea instalațiuni moderne de bucătării cu dispozitiv sistematic pentru producere de apă

Într-o călătorie, cu doamna și șoferul

caldă; ornamente de zinc, aramă, alamă, bronz; instalațiuni tehnice și sanitare, carton asfaltat și ardezie. Mai mult, devenise reprezentanța în România a întreprinderii de învelitori „Ruberoid".

Curând, afacerea a trecut pe mâinile celor doi copii ai lui Baptiste Gaiser, Rudolf și Albert. Cel care însă va rămâne să continue practic afacerea a fost Rudolf Gaiser. Rudolf este generația care a văzut România crescând. S-a căsătorit cu fiica doctorului Witting înainte de Primul Război Mondial. A trăit cu discreția educației pe care a primit-o. Pentru muncitorii săi a ridicat Pensiunea „Gaiser" de la Timișu de Sus. Un adevărat complex hotelier, care în vremea comuniștilor – naționalizat și el desigur – a intrat pe un circuit închis, pentru privilegiații epocii. Pensiunea ridicată pentru muncitori de patronul lor a devenit inaccesibilă muncitorilor chiar în „statul oamenilor muncii de la orașe și sate"! Cât de cinică poate fi istoria!

Rudolf a avut o fiică și ea a învățat în școlile Bucureștiului. Nu a fost trimisă prin alte țări. Lui Rudolf i-au plăcut călătoriile, iar în anii interbelici a călătorit prin toată Europa. Șofer i-a fost un bucureștean de pe strada Birjarii Vechi, fiul unui meșter de birje, pe nume Ferdinand Schöffer. Călătoreau cu mașina pentru vilegiatură pe drumurile românești, puține, dar mult mai bune față de cele de azi, către frontiera vestică. De acolo ajungeau în Ungaria, Austria, Cehoslovacia, Germania, Elveția, Franța, Danemarca, Suedia.

Curând după 1946, familia a trebuit să dispară misterios, deoarece autoritățile române începuseră să-și deporteze cetățenii de origine germană în Rusia sub pretextul colaborării cu naziștii. Pentru o vreme, familia lui Rudolf Gaiser s-a ascuns în pivnița casei șoferului său de pe Birjarii Vechi, devenită între timp Episcopul Radu, casă demolată acum zece ani. Fabrica a fost naționalizată în anul 1949 și apoi inclusă în aria de activitate a Institutului Politehnic. Acesta a amenajat în spațiul fabricii Gaiser ateliere de lucru și de practică pentru studenți.

Povestea familiei Gaiser, deși nu a reușit să-și împlinească măcar secolul istoric, rămâne un fragment de Românie cu speranțe împlinite, când muncitorul calificat, onest cu munca, și angajatorul său câștigau suficient să călătorească în Europa sau, dacă nu aveau chef, aveau la îndemână pensiunea construită pentru el și familia lui, tocmai de patronul său! ■

În memoriile sale, Hermann Neubacher (Magazin istoric, nr. 11 – 12/2025) se ocupă și de momentul rebeliunii legionare.

ION ANTONESCU ȘI GARDA DE FIER

HERMANN NEUBACHER

În România nu am avut sarcini politice. Când, la sfârșitul anului 1940, după Fabricius [Wilhelm, ministrul Germaniei în România, înlocuit la 13 decembrie 1940, a girat funcția până la 24 ianuarie 1941 – C.M.F.], urma să preiau și Legația, Reichsleiter Bormann [Martin, șeful cancelariei partidului nazist – C.M.F.], într-o audiență specială la Führer, a cerut îndepărtarea mea din serviciul diplomatic, pe motiv că aș fi „omul conflictelor în partid pe bandă rulantă, aflat pe picior de război cu fiecare gauleiter [guvernator – C.M.F.] în parte și care nu respectă Organizația pentru Străinătate a partidului". Asta se întâmpla în decembrie 1940. Ribbentrop a considerat că atacul îl privește direct și s-a apărat, afirmând că petrolul s-a dovedit mai puternic decât conducerea de partid. Prin urmare, criza Neubacher a luat sfârșit prin ocuparea Legației politice de către von Killinger, care din perspectiva partidului era intangibil.

Hermann Neubacher într-una dintre numeroasele sale navete aeriene

Trimisul Paul Schmidt (secțiunea presă; *Magazin istoric*, nr. 7–8/1968) a devenit la Obersalzberg [reședința privată a lui Hitler], îndărătul unei perdele, martor involuntar al unei părți a disputei aprinse în jurul persoanei mele.

Bormann: „Și eu vă spun, camarade Ribbentrop, acest om este nesigur sub aspectul politicii de partid!"

Hitler, cu cel mai profund glas al său: „Îl cunosc pe Neubacher; dacă e sigur pe linia partidului, nu știu!"

Prin urmare, am rămas mai departe Însărcinat Special pentru probleme economice în România, deși chestiunea siguranței mele sub aspectul politicii de partid fusese lăsată deschisă la cel mai înalt nivel. Drept dovadă că nu folosesc această carte spre a mă lăuda post-factum că nu eram un element sigur din punct de vedere al partidului (e uimitor câți oameni au descoperit ulterior că nu erau siguri din acest punct de vedere, de-a dreptul vecin cu rezistența) mai consemnez și următorul fapt. Când ambasadorul von Killinger a ajuns la București, mi-a comunicat salutările lui Hitler, care îmi transmitea că aș fi

Ion Antonescu (stânga), Wilhelm Fabricius și Horia Sima

în regulă. Cine a avut deci dreptate? Hitler sau Bormann? Amândoi?

Prin urmare, în mod oficial nu aveam nimic de a face în România cu chestiunile politice, doar în puține situații ținând locul ambasadorului von Killinger, atunci când acesta era plecat. În practică însă, nu am rămas neimplicat în jocul politic și asta s-a întâmplat în felul următor.

Înainte de marea răsturnare din septembrie 1940 [abdicarea regelui Carol II – *C.M.F.*] nu am cunoscut nici pe generalul Antonescu, nici conducerea Gărzii de Fier, care activa clandestin. Generalul Antonescu mi-a sărit în ochi într-un mod special. Era în mai 1940, când în biroul meu au apărut, unul după altul, un general și un ministru, care mi-au mărturisit, cu toate semnalmentele unei adânci îngrijorări, că la ordinul regelui generalul Antonescu a fost arestat și internat într-o mănăstire. Prietenii generalului se temeau pe bună dreptate că acest înverșunat adversar al regimului lui Carol II ar urma să fie asasinat. Șeful serviciului secret regal, Moruzov (*Magazin istoric*, nr. 3 – 5/1996), avea experiență în astfel de treburi. În felul acesta fuseseră transportați Codreanu, conducătorul Gărzii de Fier, și camarazii săi (14 bărbați), într-un autobuz, în urma unei detenții cumplite; în spatele fiecăreia dintre victimele legate stătea un polițist. La un semnal dinainte stabilit, fiecare polițist a aruncat omului său un laț de gât și l-a sugrumat. Au fost aruncați într-o groapă și acoperiți la repezeală. Cu ocazia înmormântării lor ceremonioase, în toamna lui 1940, mareșalul [Neubacher greșește; a devenit mareșal la 21 august 1941 – *C.M.F.*], Antonescu a purtat pentru ultima oară cămașa verde a Legiunii. Prietenilor lui Antonescu li se părea nerealizabil un demers oficial al ambasadorului german Fabricius în sprijinul lui Antonescu – n-aș putea eu oare, pe căi private, să pun în balanță ponderea mea?

Cunoșteam foarte puțin despre generalul Antonescu, care provenea dintr-un mediu temeinic anti-german. Faima lui ca soldat era mare din Primul Război și foarte des auzisem numele său rostit cu respect. Știam că generalul și ministrul care interveniseră pentru el erau niște foarte respectabili patrioți români. M-am sfătuit cu un terț prieten român, care se afla în bune relații cu regele și cu atotputernicul său ministru al Curții, Urdăreanu. Era dispus să transmită ministrului Curții afirmația mea, că un accident al generalului Antonescu ar lăsa cea mai proastă impresie cu putință la Cartierul General German. Cartierul General German, pentru care la vremea respectivă generalul Antonescu nu reprezenta niciun fel de noțiune politică, habar nu avea despre propriile griji privitoare la general. Urdăreanu i-a raportat regelui, care s-a arătat foarte scandalizat de amestecul trimisului Neubacher în treburile interne ale României. Însă rușii se aflau deja în Basarabia. Abia de puțin timp am aflat că și ambasadorul Fabricius întreprinsese un demers neoficial pe lângă Urdăreanu. Curând, generalul Antonescu a fost eliberat.

Sub presiunea însărcinărilor și evenimentelor uitasem de mult acest incident, când generalul Antonescu, imediat după abdicarea regelui și preluarea de către el a Guvernului (septembrie 1940), m-a apelat telefonic și a întrebat când aș putea să-l primesc. Am refuzat discret și i-am propus vizita mea la el, care avea o mulțime de nopți nedormite în urmă; însă el a insistat ferm asupra vizitei lui. Într-o jumătate de oră se afla la mine și m-a surprins cu următoarea declarație: „Vizita mea la dumneavoastră este primul meu act de guvernare. Știu că dumneavoastră vă datorez viața și am venit să-mi exprim această mulțumire!“

Am explicat, bătând în retragere, că mi-e cu neputință să situez atât de sus importanța intervenției mele de atunci; aș fi însă mândru de orice contribuție, cât de mică, prin care aș fi ajutat să se afle astăzi în fața mea, în calitate de șef al Guvernului, președinte al Consiliului de Miniștri, un bărbat al cărui nume e rostit cu respect de întreaga națiune română.

Relațiile noastre personale au devenit foarte cordiale, la început a vrut chiar să știe părerea mea la fiecare chemare în funcție a unui ministru.

Curând au început conflictele între bătrânul soldat și tinerii revoluționari. În mod repetat am fost solicitat în calitate de mediator și am ascultat de la ambele părți plângeri amarnice.

Alianța dintre Antonescu și Garda de Fier nu putea ține decât dacă bătrânul general ar fi renunțat la atitudinea sa conservatoare sau dacă Legiunea ar fi renunțat la metodele ei revoluționare. Ambele posibilități erau excluse și astfel conflictele se succedau tot mai des. Violențele și intervențiile diletante în administrație și economie îl amărau pe bătrânul soldat, care se simțea ca un părinte al Patriei și care era oripilat de orice încălcare a ordinii și disciplinei. Felul autoritar milităros al șefului Guvernului i-a iritat pe legionari, care insistau asupra unor înnoiri revoluționare. Primul mare conflict a izbucnit când legionarii s-au răzbunat în noiembrie 1940 pentru o prigoană sângeroasă de ani de zile și au asasinat un număr de reprezentanți ai vechiului regim. Între victimele acestei răzbunări s-au aflat și importantul istoric român Iorga, și Moruzov, care, cum am menționat, condusese prigoana contra lor. Conducătorul legionar Codreanu asasinat [în vremea lui Carol II] era venerat de adepții săi ca un sfânt. Tătărescu și Gigurtu au putut fi scoși în ultima clipă din mașina zbirilor lor, înainte ca aceasta să se facă nevăzută în pădurea de la Băneasa. Această acțiune de salvare s-a desfășurat prin intermediul secretarului lui Gigurtu, a ambasadorului Fabricius și al meu, până la șeful Poliției, colonelul Rioșanu, care în ultima clipă a putut să intervină. Conducătorul statului turbase de mânie. În mod straniu, considera că în ochii conducerii Reichului german aceste acte de teroare compromiseseră întreaga sa revoluție. Nu era cazul.

Ernest Urdăreanu, al treilea din dreapta

Au urmat alte conflicte, și Mihai Antonescu, pe atunci încă secretar de Stat pentru Justiție, aflat la începutul carierei sale și prin urmare interesat să treacă drept rudă apropiată a conducătorului statului, cu care nu era deloc înrudit, a turnat gaz pe foc. Acest om peste măsură de ambițios și de intrigant a fost și a rămas duhul rău al mareșalului. Intrase în legătură cu el ca tânăr avocat, între alți avocați, în cadrul unui proces de bigamie cu care regele dorea să-l lichideze pe detestatul adversar. Generalul Antonescu fusese acuzat că s-ar fi căsătorit cu o femeie care nu era divorțată legal. A câștigat procesul în cea de-a treia instanță. De atunci, Mihai Antonescu a mizat pe popularul general și astfel, la marea schimbare din septembrie 1940, a pătruns în Cabinet, ca secretar de Stat. Devenise membru al cuibului legionar din care făcea parte conducătorul însuși al Legiunii, Horia Sima, însă curând a realizat că o suspiciune de netrecut din partea legionarilor stătea în calea planurilor sale ambițioase. Aflat zi și noapte în apropierea conducătorului statului, a controlat și a influențat toate acțiunile șefului său și a contribuit astfel în mod considerabil la declinul treptat al prestigiului politic al mareșalului. În conflictul mareșal – Legiune a tins în cele din urmă spre ruptură, fapt favorizat de legionari prin acțiunile lor indisciplinate, care îl mâniau pe Conducătorul statului.

La 20 ianuarie 1941 s-a ajuns la conflict deschis. Ocuparea de către Poliție a prefecturilor legionare (instanțe administrative

inferioare), ordonată de mareșal, a dus la împotrivirea armată a Gărzii de Fier, ce a urcat la București pe baricade și a provocat o sângeroasă luptă de stradă, care a durat trei zile. Și Președinția Consiliului de Miniștri a fost asediată și parțial s-a aflat, temporar, în mâinile Legiunii. Mareșalul a rămas înăuntru. Într-o exemplară neutralitate, lunetiști comuniști urcați pe acoperișuri au tras în ambele tabere.

Și ca întotdeauna când cavalerii Apocalipsei călăresc, rândașii Apocalipsei au trecut la crimă și la jaf. Tâlhăriile, incendierile și asasinarea unor evrei au făcut ravagii, în paralel cu lupta unde unii își riscau viața pentru revoluție, ceilalți pentru apărarea ordinii. Fiecare revoluție și fiecare contrarevoluție devin culpabile pe inevitabilul câmp paralel de luptă al prădătorilor. Nimicirea bandiților, stăvilirea paraziților și îndepărtarea diletanților rămân sarcinile oricărei răsturnări care pretinde să aibă clasă.

Tentația de a continua aceste reflecții este mare; însă nu sunt decât un povestitor și trebuie s-o depășesc.

În această perioadă era în plină desfășurare luarea de poziție a Armatei [comandată de generalul Wilhelm – *C.M.F.*] List, destinată invaziei în Grecia, iar eu am devenit martor al unui ciudat scenariu. Pe o stradă principală unde răsunau împușcături a cotit vârful unei coloane germane de artilerie. Baricade, cadavre, foc de mitralieră și de pușcă, oameni care fugeau să scape cu viață, confuzie și țipete. Coloana germană nu a oprit nicio clipă, nici nu a schimbat ordinea ei de marș asemănătoare unei parade. Câteva comenzi răsunătoare, zdrăngănit de echipament la îndemână, privirea ațintită înainte spre baricade, ferestre și acoperișuri, aproape neclintiți, plini de forță și disciplină, acești războinici desăvârșiți treceau zornăind din fiare prin haosul care nu-i privea. Vacarmul luptei amuțise. În urale de „trăiască“, strigăte de aprobare și aplauze ale părților aflate în luptă, coloana de artilerie a lăsat în urmă locul încleștării, iar împușcăturile luptătorilor de stradă au pornit să biciuiască din nou caldarâmul.

A fost aceasta sarcina tragică a respectivilor soldați, ca în două războaie mondiale, printr-o performanță soldățească ieșită din comun, să mascheze ani de zile faptul că lupta era pierdută. Însă un înțelept om de stat român ar spune: „Dacă națiunea dumneavoastră ar mai avea și înzestrare politică, ar fi, credeți-mă, prea mult!“

Când, în cea de-a doua zi a luptelor de stradă, am vizitat Președinția Consiliului de Miniștri pentru a mă informa asupra situației, am dat peste un mareșal dur ca oțelul și peste un Mihai Antonescu total prăbușit. Mareșalul era soldat din cap până-n picioare; în sfârșit nu avea de rezolvat o problemă politică, ci una militară: lichidarea revoltei. Chestiunile tehnice ale acestei misiuni îl țineau conectat zi și noapte. Era în elementul său și nu dădea niciun semn de oboseală. Mihai, pe care l-am vizitat după mareșal, oferea spectacolul unui colaps moral: intrigantul în fața baricadei care scuipă flăcări. Printre hohote de plâns – lacrimile se rostogoleau peste haina sa neagră – se lansase în autoacuzații dintre cele mai vehemente: „Doar eu sunt de vină pentru toate, eu l-am îndemnat pe mareșal să-i bruscheze pe legionari, am crezut că ei o să înghită și acum avem război civil, o Doamne, o Doamne! Trebuie să mă împușc!“

Oripilat de acest spectacol am declarat cu răceală că o sinucidere nu ar pune capăt luptelor de stradă și prin urmare nu ar fi de niciun folos. Aș fi însă dispus să încerc ca, printr-o acțiune personală, să-i determin pe legionari să înceteze inutila luptă de stradă. Mihai Antonescu mi-a mulțumit cu entuziasm.

Nu mi-a iertat niciodată faptul că fusesem martor al colapsului său și al autoacuzărilor sale. Și-a revenit repede, odată încheiate luptele de stradă, a

Reconstituirea asasinatelor legionare de la Jilava

Colonelul Alexandru Rioşanu

devenit prim-ministru [vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri – *C.M.F.*] şi ministru de Externe, a condus o campanie de răzbunare împotriva Legiunii şi m-a urât din toată inima.

La 23 ianuarie 1941, la orele 04.30, am ajuns, cu ajutorul serviciului german de informaţii, în urma unei călătorii aventuroase printre baricadele legionarilor, la cartierul general al lui Horia Sima şi al camarazilor săi din conducere. Am făcut acestor oameni următoarea declaraţie: „Lupta dumneavoastră este cu desăvârşire lipsită de şanse, Poliţia şi Armata se află disciplinate de partea mareşalului, orice speranţă în niscaiva generali prolegionari şi în tânărul corp ofiţeresc este pură iluzie; de asemenea, orice speranţă în Wehrmachtul german sau în susţinerea morală din partea Cartierului General german. Conducerea Reichului vede în persoana mareşalului Antonescu cea mai temeinică garanţie a ordinii într-o ţară de maximă importanţă pentru economia germană de război. Livrările de carburanţi pentru Germania nu suportă niciun fel de perturbare prin agitaţii şi război civil şi, în plus, după cum ştiţi, ţara dumneavoastră reprezintă scena unei desfăşurări de trupe ale Wehrmachtului german. În asemenea condiţii nu mai puteţi justifica prelungirea nici măcar cu un ceas a unei lupte de stradă fratricide şi lipsite de sens. Vă cer să înlăturaţi baricadele şi să negociaţi cu mareşalul. Ieri încă mai era dispus s-o facă."

Nu a urmat nicio discuţie. Am dictat un apel către luptătorii pe baricade, cu ordinul de încetare a focului, şi Horia Sima l-a semnat. Am plecat la Legaţie, l-am informat pe Fabricius şi am telefonat mareşalului, care m-a rugat să-l vizitez imediat. Prima apropiere a eşuat, pentru că apărătorii Consiliului de Miniştri au întâmpinat maşina mea cu foc de armă automată. Von Bolschwing, de la Serviciul de Informaţii Externe al Reichssicherheitshauptamt, care în această noapte era şoferul şi cercetaşul meu, îndreptă maşina pe o stradă lăturalnică, iar eu l-am rugat telefonic pe mareşalul Antonescu să interzică războinicilor săi să mă împuşte. O delegaţie de ofiţeri superiori mi-a venit în întâmpinare şi m-a condus în fortăreaţa Conducătorului statului.

Antonescu avea în urmă trei nopţi nedormite, eu doar două, dar sub o presiune incomparabil mai mică. A chemat un colonel din statul său major în scopul consemnării unui protocol întru veşnică pomenire şi mi-a mulţumit ceremonios, în numele statului şi al naţiunii, pentru intervenţia mea.

– Şi acum voi ordona spânzurarea întregii conduceri a Legiunii!

– Asta e cu neputinţă, domnule mareşal!

– Cu neputinţă? Bineînţeles că am s-o fac! Ăştia sunt criminali, o să atârne în ştreang cu toţii!

– Vă spun încă o dată că asta nu e posibil, pentru că în joc se află onoarea mea de mediator!

– Vreţi să protejaţi criminalii?

– Nu este treaba mea să apreciez cazul sub aspect juridic; însă eu i-am coborât pe aceşti oameni de pe baricade, şi asta în calitate privată, fără însărcinare. Dacă aş fi ştiut că vreţi să-i spânzuraţi, desigur că nu aş fi făcut-o. E sub demnitatea mea să aprovizionez spânzurători!

(Continuare în p. 63)

Distrugerile provocate în timpul rebeliunii legionare, fotografii din presa vremii

UN DESIGNER ÎN INDUSTRIA AUTO DIN ROMÂNIA SOCIALISTĂ

NICOLAE MACOVEI

Puține industrii au devenit în secolul XX mai complexe decât cea de automobile și puține lucruri au fost mai sigure în acest domeniu decât faptul că inovația nu poate fi oprită. Mai devreme sau mai târziu, fiecare noutate ajungea să fie folosită de proiectanții auto pentru a elabora vehicule cu multiple avantaje față de concurență. Pe măsură ce fiecare activitate legată de automobil a devenit o specializare, inclusiv domeniul esteticii a devenit apanajul unor persoane din zona artei cu o înțelegere tot mai complexă privitoare la funcții, materiale și confort, toate acestea corelate cu o cultură vizuală educată.

Noțiunea de „designer" a ajuns să reprezinte o meserie propriu-zisă și o categorie specială de angajați în industria de automobile, mai ales din a doua jumătate a secolului XX. Acest lucru nu a fost valabil și pentru cea mai mare parte din industria statelor socialiste. În cazul României, dificultatea găsirii unui loc pentru design în dezvoltarea de noi produse poate fi observată bine prin aducerea în discuție a experienței de la uzina ARO din Câmpulung Muscel a domnului Laurențiu Sterian, singura persoană care se alătura colectivului cu intenția explicită de a contribui la evoluția estetică a produselor ieșite pe poarta fabricii.

În fond, ce reprezenta un autovehicul pentru statele socialiste? Fiind vorba de regimuri politice totalitare și de economii centralizate, un autovehicul era un instrument care contribuia la bunul mers al activităților economice atunci când era folosit de instituții, de întreprinderi și era, în sens larg, un element de modernizare socială când era folosit de indivizi. Cum piața internă din aceste state era complet subordonată factorului politic, cel care hotăra cât de multe și ce tip de autovehicule urma să fie accesibile pentru populație, singurul domeniu în care designul ar fi contat era exportul. Însă nici atunci nu era obligatoriu ca inovația să fie de primă importanță, iar cazul românesc ne poate ajuta să înțelegem raționamentul.

PREGĂTIRE ARTISTICĂ, NU TEHNICĂ

Se stabilise deja până la începutul anilor 1980 că anumite autoturisme puteau să aibă o desfacere asigurată pe termen foarte îndelungat având numai îmbunătățiri ocazionale, precum demonstrau Volkswagen „broscuță", Citroën 2 CV sau Austin MINI, pentru a numi doar modele foarte cunoscute. Așadar, specialiștii chemați la organizarea producției auto din R.S.R. nu se considerau obligați să investească în inovație, pentru că sistemul politic decidea momentul pentru noi modele, tot el urma să asigure mijloacele de producție și desfacerea, iar rezultatul comercial nu punea în pericol angajații într-o economie centralizată.

Mai mult, se constatase că era mult mai simplu să achiziționeze proiecte la cheie din exterior, experiența statelor socialiste de colaborare cu Fiat și Renault (*Magazin istoric*, nr. 9/2018) fiind una pozitivă. În 1979, în România, fabricația autoturismului

Primul desen realizat pe tema ARO Model '84, octombrie – noiembrie 1979

Macheta la scara 1:5, realizată din ghips dentar, care a primit avizul de a fi transformată în prototip, în cadrul temei ARO Model '84

Dacia continua fără probleme și se negociau mai multe variante pentru a dezvolta colaborarea cu compania Renault, ARO tocmai prezenta noul său model la Expoziția Realizărilor Economice Naționale, model numit simplu „10", iar la Craiova, unde era nevoie de recuperarea unei mari întârzieri, se aștepta începerea producției de autoturisme Oltcit, prin cooperarea cu Citroën (*Magazin istoric*, nr. 2/2022; 2/2023).

La 1 octombrie 1979 și-a început serviciul la Întreprinderea Mecanică Muscel (I.M.M.), ulterior denumită ARO Câmpulung Muscel, tânărul de 23 de ani Laurențiu Sterian. Ambiția sa de a lucra în domeniul designului de automobile avea la bază un argument atipic pentru epocă. El nu avea o pregătire tehnică, ci artistică – absolvise secția de Arte Plastice a Școlii populare din Focșani în ciclul V – VIII și Liceul de Arte Plastice „Nicolae Tonitza" din București, fiind pasionat și interesat de latura estetică a autovehiculelor. Cum meseria de „designer" nu era recunoscută în acel moment în România, singura cale de a se încadra în acea zonă de activitate nu era așteptarea unui concurs pentru un asemenea post, ci contactarea în mod direct a conducerii unei fabrici auto pentru a-și prezenta portofoliul și a întreba dacă serviciile sale ar putea fi necesare. Cele două scrisori trimise au primit răspunsuri diferite. Pe când directorul general de la Câmpulung Muscel, domnul Victor Naghi (1975 – 1982), îl invita la fabrică pentru a-și prezenta mapa de lucrări, răspunsul primit de la Dacia, venit mult mai târziu, îi dădea de știre că propunerea sa nu putea fi de interes în condițiile în care la Colibași exista deja un birou al cărui personal se putea ocupa de latura estetică. Astfel, Laurențiu Sterian a fost angajat ca pictor la secția de vopsitorie de la I.M.M., iar din 1980 a fost transferat, cu acordul său, pe un post de desenator tehnic în cadrul filialei de proiectare subordonate Centrului de Cercetare Științifică și Inginerie Tehnologică pentru Autoturisme (C.C.S.I.T.A.) Pitești, urmând ca mai târziu să ocupe și postul de tehnician proiectant principal.

Varianta B, propusă de Laurențiu Sterian în cadrul temei ARO Model '89, a fost respinsă de conducerea fabricii, fiind considerată prea futuristă. Macheta la scara 1:3 era pregătită pentru testare în tunelul aerodinamic de la I.N.C.R.E.S.T. București

Modelul funcțional ARO 254 (stânga), rezultat din proiectul propus de Laurențiu Sterian pe tema ARO Model '84, a fost construit de Atelierul Prototip din cadrul filialei C.C.S.I.T.A. de la I.M.M. Fotografie din 30 noiembrie 1982 ce ilustrează diferențele față de vechiul ARO 24

Ca o coincidență, acea perioadă corespundea tocmai cu începutul autarhiei din România, pentru că intenția de a dezvolta relația cu Renault, care putea permite și înlocuirea Daciei 1300 cu un model nou, a fost abandonată în iunie 1980. În plus, o variantă a planului ar fi putut să ajute și ARO, care putea să construiască un model pick-up bazat pe Renault 18 spre a-l vinde inclusiv prin punctele rețelei franceze din țările aflate în curs de dezvoltare. Simultan, era cert că societatea mixtă de la Craiova urma să întârzie producția pe termen nedefinit, după ce ratase lansarea din ultima parte a anului 1979.

O ORGANIGRAMĂ ÎNVECHITĂ

Era de bun augur angajarea la ARO a unui tânăr cu potențial de a fi designer? „Ocupația mea a fost

Varianta C pentru tema ARO Model '89 a fost dusă până la stadiul de prototip, care a fost finalizat la 25 ianuarie 1988

crearea de noi forme, desenând și schițând idei", povestește Laurențiu Sterian. „Ținând cont de faptul că la angajarea mea la I.M.M. Câmpulung Muscel nu am găsit nicio persoană cu pregătire artistică, sau măcar tehnică, care să se ocupe – sau să fie circumscrisă unui sistem, atelier ori birou – cu concepția și dezvoltarea de noi produse, m-am aruncat cu capul înainte desenând, umblând la propriu prin fabrică, încercând să înțeleg ceea ce făceau în proiectare, în secții, ș.a.m.d."

Cu alte cuvinte, a trebuit să fie autodidact și să dezvolte metode proprii de culegere de informații, de analiză, de concepție și, implicit, de inovație, iar toate acestea reflectau la scară redusă izolarea tot mai mare a industriei românești. Tânărul desenator era singur, nu putea conta pe un sistem cu tradiție sau pe colaboratori externi care să-l ajute în efortul său de-a crește valoarea funcțională și estetică a produselor.

Din cauza acelei stări de fapt, rezultatul primului proiect în care a fost implicat, prin care se cerea un nou vehicul pentru gama modelului ARO 24, care să fie produs din anul 1984, i-a adus doar un succes parțial. Chiar dacă una dintre machetele construite de acesta la scara 1:5 a fost aleasă de conducere în 1981, în urma unei vizite la uzină a familiei Ceaușescu, spre a servi drept model pentru noul autoturism de teren, macheta a devenit în 1982 doar un model rulant parțial funcțional, numit ARO 254 varianta „A", dar nu a progresat până la producția de serie din cauza lipsei de finanțare. Totuși, efortul de a aduna singur informații din secțiile fabricii, de a observa reclamațiile primite de la clienți, de a studia regulamentele a fost în timp fructificat prin numeroase *facelift-uri* (actualizări de stil), dintre care primul, aplicat la ARO 24, a avut ca impuls dorința conducerii de a urma modelul aplicat cu ani înainte de două firme care importau și asamblau mașini ARO în Spania și în Portugalia.

Desen realizat în 1994 pentru studierea unor modificări pentru ARO 10

Proiectul concretizat în cadrul următoarei teme majore, „ARO 24 model '89", denumit ARO 26 varianta „B", s-a încheiat iarăși cu abandonarea de către conducere a ideii sale, fiind considerată prea futuristă. Nici machetele și modelele rulate ARO 264-CN varianta „C", deși construite după regulile unui studio de design, nu s-au concretizat în producție de serie. Așadar, Laurențiu Sterian nu putea contribui mai mult la o definire mai sofisticată a produsului atât timp cât organigrama rămânea învechită, iar mentalitatea nu evolua. El trebuia doar să ofere proiectantului industrial „câteva schițe, câteva idei că... de restul ne ocupăm noi". Perioada de final a comunismului a demonstrat că situația de la Câmpulung nu era o excepție, inclusiv proiectele de la Dacia, în lipsa unor schimbări de mare anvergură și a unei preocupări pentru estetică, fiind puse în practică numai cu investiții minime sau cu întârzieri.

Experiența acumulată în zona esteticii avea să ducă, într-un final, la succesive *facelift-uri* pentru gama ARO 24 și ARO 10 și la trei noi propuneri de modernizare pentru ARO 24, din moment ce niciun model cu adevărat nou nu a putut fi promovat pentru a înlocui modelele uzate moral și tehnic. În opinia lui Laurențiu Sterian, care și-a încheiat cariera la ARO în anul 2003, lipsa unui management industrial propriu-zis a fost decisivă atât pentru insuccesul de modernizare a fabricii, a produselor, cât și pentru lipsa de integrare teoretică și practică a procesului de design în structura de activitate. Acel proces, care putea să folosească informații diversificate privitoare la piață, economie, comerț, gusturile clienților și tendințe în materie de calitate și confort, nu a fost vreodată înțeles de conducerea fabricii. ■

DOI MARI IUBITORI AI ARTEI POPULARE ROMÂNEȘTI META MAY ȘI VAGN HOLMBOE

VALI CORDUNEANU

Compozitorul danez Vagn Holmboe în anii '50 ai veacului trecut, când era deja profesor la Academia Regală de Muzică

Printre marile personalități din istoria muzicii care figurează în varianta germană a unei enciclopedii (Die Musik**, 1983) se află și compozitorul danez Vagn Holmboe (1909 – 1996), despre care aflăm că a cules folclor, împreună cu soția sa, din patria acesteia (România). Prima monografie dedicată muzicianului (**Det dybe og det rene – Adâncul și purul**, Editura „Multivers", 512 pagini), apărută în 2022, sub semnătura lui Thomas Michelsen, a stârnit vâlvă, dezvăluind o cu totul altă imagine a vieții de familie a lui Holmboe (nevoit să renunțe la cariera de profesor universitar pentru a-și salva căsnicia), accentuând influența covârșitoare pe care au exercitat-o asupra sa muzica populară românească și arabă, dar și astrologia, budismul, filosofia orientală, credința în reîncarnare.**

Soția sa, Meta May Holmboe, inițial pianistă de concert, a devenit artist plastic, expunând în Danemarca și în străinătate. Fiica celor doi, Ileana Holmboe, este autoarea uneia dintre cărțile ilustrate pentru copii, cu un mare ecou până azi, publicată la Copenhaga (1943, tradusă după trei ani în Elveția), semnată de ea când avea doar șapte ani.

Knud Holmboe (alias Ali Ahmed el Gheseiri), cel mai mare frate al lui Vagn, este și el autorul unui cărți celebre (Ørkenen Braender, **1931 – Deșertul arde), tradusă în limbi de circulație internațională și recenzată de George Orwell și Graham Greene, iar mezinul, Ebbe (1921), student, membru al Rezistenței daneze, a murit într-un lagăr de concentrare nazist de la Porta Westfalica (5 decembrie 1944).**

Acestea sunt premisele pentru povestea membrilor unei familii ce a trăit intens și s-a ilustrat în domenii atât de diferite: muzică simfonică, artă plastică, fotografie, literatură și luptă împotriva tiraniei.

La pian, între armoniile propriilor creații...

Vagn Gylding Holmboe s-a născut la 20 decembrie 1909 în Horsens (Peninsula Iutlanda), fiind al patrulea copil, într-o familie care iubea muzica (tatăl și mama cântau la pian). Tatăl său era fabricant de lacuri și vopsele. A învățat devreme să cânte la vioară, compunând primele piese înainte de cunoașterea notelor muzicale. La vârsta de 17 ani, la recomandarea celui mai important compozitor din țara sa, Carl Nielsen (1865 – 1931), a început să studieze la Conservatorul Regal Danez de Muzică din Copenhaga. După examenul de absolvire (1929), a devenit, alături de viitoarea sa soție, Meta May Graf (1910, Sibiu – 2003), elevul vestitului compozitor Paul Hindemith (1895 – 1963), profesor la Academia de Muzică din Berlin.

PE COASTA BOACII

După nunta de la Sibiu din 6 noiembrie 1933, cei doi au rămas în țara noastră vreme de un an, pentru a culege muzică populară. Într-un interviu din 1988, mărturisea că în acel moment dorea să meargă pe urmele fratelui său Knud, pentru a culege folclor din Siria, Liban, Algeria etc., dar nu a putut părăsi România, fiind bolnav de tifos. Fotografiile realizate în timpul deplasărilor (Sălișteș, Rășinari, Sadu etc.), prezentate în cadrul filmului monografic dedicat familiei sale (*Portraet af komponisten Vagn Holmboe*, 1991, disponibil pe Internet), sunt reprezentative pentru interesul acestui cuplu față de toate manifestările artei țărănești (straie, broderii, unelte, olărit, expoziții de artizanat, instrumente muzicale, lăutari și rapsozi), mergând până la muncile câmpului, stâne, jocuri populare, obiceiuri de sărbători; V. Holmboe este fotografiat la Rășinari, pe Coasta Boacii, paradisul pierdut al lui Emil Cioran (cum reiese din scrisorile către familie). De altfel, întors în Danemarca în 1934, a publicat un amplu articol despre muzica populară românească într-o revistă de specialitate.

Interviul luat soților Holmboe în ambianța caldă a casei construite în jurul anului 1950 și situată într-o pădure dintr-o zonă izolată, în Ramløse, este axat în principal pe călătoria de studii din jurul Sibiului. Căminul este decorat cu instrumente muzicale vechi și articole de artizanat aduse din România. Un tablou o înfățișează pe stăpâna casei, îmbrăcată în ie. La un moment dat, Vagn se sprijină, ca un cioban, într-o bâtă, care se transformă instantaneu într-un instrument de suflat cu găuri. *Arre Boreale* (Aurora Boreală), cum și-au intitulat soții Holmboe reședința, a fost o bună gazdă pentru mari personalități mondiale: Igor Stravinski, Nadia Boulanger, Pierre Boulez, Zoltan Kodaly etc.

Holmboe s-a stabilit în Copenhaga, predând la Institutul Regal pentru Orbi (1941 – 1949), Academia Regală de Muzică (din 1950 – în 1955 a fost promovat profesor – până în 1965, când a plecat prin demisie). A fost critic muzical la publicația *Politiken* (1947 – 1955). A studiat folclorul din Danemarca, Feroe și Groenlanda. Consacrarea națională a dobândit-o în 1939, după ce a câștigat cu Simfonia a II-a un concurs organizat de Orchestra Regală Daneză, iar cea europeană cu Simfonia a V-a (1944), prezentată în cadrul festivalului organizat de Societatea Internațională de Muzică Contemporană.

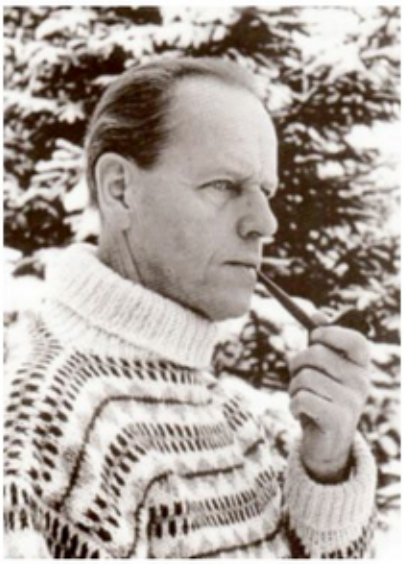

... și într-un moment de relaxare, cu pipa îndrăgită

A compus circa 400 de lucrări, dintre care 13 simfonii, 20 cvartete de coarde (influențate de Haydn), piese simfonice pentru orchestră, muzică de cor. Apropiat în preocupările sale de George Enescu și Bela Bartok, a compus: *10 Romanian Dances* (1934), *Romanian Suite* pentru pian și orchestră de cameră (1935), *Rumaensk Suite* (12 opusuri, 1937), *Romanian Suite* (piesă orchestrală, 1938), *2 Romanian Dances* (1937), *Haiduc* (1993). La noi în țară a revenit într-o vizită în septembrie 1966. Este considerat al doilea mare compozitor al țării, după Carl Nielsen. A scris mai multe cărți de specialitate, una fiind tradusă în germană, iar alta în engleză. A decedat la 1 septembrie 1996.

SEARĂ ROMÂNEASCĂ LA HELSINGE

Meta May Holmboe s-a născut la Sibiu la 4 iunie 1910, în familia unui om de afaceri, primind lecții de muzică încă dinaintea împlinirii vârstei de 12 ani (1922 – 1929). După studii la Berlin (1929 – 1933) și stabilirea în capitala daneză, a renunțat la cariera de pianistă de concert, pentru a învăța tehnicile tapiseriei (patru ani), picturii, mozaicului pe sticlă, fotografiei. Ca artist plastic a recurs la simboluri precum inima, steaua, cercul sau crucea. Realizările sale cele mai importante se pot vedea în biserica (covorul de la altar și draperia mesei altarului) și capela (vitraliu) din Ramløse, clădiri

ALI AHMED EL GHESEIRI

Anul 1931 a consemnat apariția la Copenhaga a unui bestseller internațional, care stârnește de atunci și până în prezent un mare interes, dovadă fiind limbile în care a fost tradus, editat și reeditat: daneză (2011, 2022), suedeză (1932), engleză (1936, 1989, 1994, Marea Britanie; S.U.A.), franceză (2022), italiană (2005). În *Ørkenen braender* (Deșertul arde), Knud Holmboe (22 aprilie 1902 – 13 octombrie 1931) relatează despre tratamentul inuman la care au fost supuși locuitorii Libiei de trupele coloniale ale lui Benito Mussolini (cartea a fost interzisă în Italia), cu ajutorul propriilor fotografii. El se deplasa în cadrul unui tur în nordul Africii, din Maroc spre Egipt, la bordul unui Chevrolet. A fost arestat la Darna și expulzat în Egipt; la intervenția italienilor a fost închis acolo, vreme de o lună, apoi dat afară și de acolo. S-a întors în Danemarca, pentru a scrie și publica volumul care îi va aduce celebritatea.

Anterior călătorise prin Albania (un abuz – spânzurarea preotului catolic John Gaslulli, la 5 martie 1927, condamnat politic – documentat printr-o fotografie de a sa a fost semnalat de agențiile internaționale de presă), Grecia, Turcia, Siria, Irak, Palestina, Iran. În scurta sa existență a trecut de la protestantism la catolicism și apoi la religia musulmană (Maroc, unde se mutase cu familia), luându-și numele de Ali Ahmed el Gheseiri. În calitate de jurnalist a scris la organe de presă locale daneze. Cartea sa *Digte* (Poezii), publicată în 1925, a fost reeditată în Danemarca în 2020. A fost căsătorit cu Leonora (născută Borup, 1907 – 1963), având o

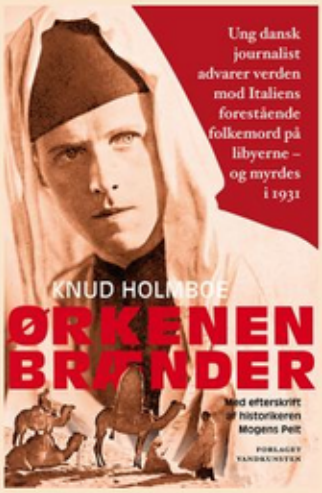

Coperta variantei daneze a volumului lui Knud Holmboe, „Deșertul arde"

fiică, Nette Aisha (1927 – 2012). Aflat pe un teritoriu nesigur, din cauza bandelor de hoți, a continuat un pelerinaj spre Mecca (în ciuda recomandărilor primite), fiind ucis în condiții neclare, la 13 octombrie 1931 (Akaba, Iordania). Din cauza faptului că nu i-a fost găsit corpul, s-a bănuit, din motive neîntemeiate, implicarea serviciilor secrete italiene. ■

publice din Copenhaga și alte orașe (vitralii).

A expus în premieră la Expoziția de Toamnă a Artiștilor (1956), urmând numeroase manifestări de gen în țară și străinătate. Este semnatara decorului pentru baletul *Euridice tøver* (Euridice ezită), pus în scenă la Teatrul Regal Danez (1977), a ilustrat cu fotografii o carte de poezii a lui Thorkild Bjørnvig (*Stoffets krystalhav* – Marea de cristal a materiei) și volumul *Samklang* (Armonie, 1980), cu texte ale lui V. Holmboe. Ca fotografă, a fost pasionată de fulgii de zăpadă, picăturile de apă și transformarea lor în cristale de gheață.

Nu și-a uitat originea, organizând, de exemplu, o expoziție de grafică și o seară românească la biblioteca localității în care se găsea atelierul ei (Helsinge), precum și o manifestare asemănătoare la Copenhaga (mai 1980). S-a stins din viață la 27 noiembrie 2003.

AVENTURI ÎN JUNGLĂ

În anul 1943, la Copenhaga, s-a organizat un concurs de carte scrisă și ilustrată de copii. La categoria sub 14 ani, câștigătoare a fost declarată cartea *Urskov Øventyr* (Aventuri în junglă), ea fiind publicată, într-o ediție complet color (24 de pagini), anul următor, la Editura „Rosendahl & Jørgensens". În prefață, autoarea Ileana Holmboe, în vârstă de șapte ani, preciza că a fost ajutată de mama sa (Meta May) doar la lipit. După trei ani, în 1946, volumul a apărut, în limba germană (*Urwald – Abenteur*), la Editura „Holbein" din Basel (Elveția). Ambele ediții se pot comanda online, la prețuri destul de mari. Ileana s-a născut în data de 25 august 1936 și

Pădurea, subiect de inspirație pentru marele compozitor, culegător de folclor (aici în anul 1988)

Carte pentru copii semnată de fiica familiei Holmboe, Ileana

are un fiu (Thor), angajat în prezent la un muzeu, tată a trei copii. Se cunosc puține informații despre ea; doar din fotografiile din arhive sau articole din presa din Ramløse (1956, 1958) aflăm că a fost activă ca actriță la teatrul din localitate.

IMAGINE PUBLICĂ VS. VIAȚĂ ASCUNSĂ

În noiembrie 2022, sub semnătura lui Thomas Michelsen, critic muzical la *Politiken*, publicație la care colaborase și Vagn Holmboe în trecut, a apărut prima monografie dedicată compozitorului, rod al unei documentări laborioase. Autorul este primul care a avut acces la arhiva familiei, jurnalul lui Holmboe (ținut vreme de circa 70 de ani), el luând legătura și cu apropiații muzicianului sau cu foști elevi. Recenzenții cărții au subliniat discrepanța dintre imaginea publică și relațiile dintre membrii familiei, precum și tonul neutru, fără verdicte moralizatoare, al lui Michelsen. Meta May ar fi renunțat la cariera promițătoare de pianistă, pentru a se dedica familiei, la solicitarea soțului. Cu toate acestea, Ileana ar fi fost crescută prin orfelinate, iar după ce a divorțat, băiatul ei (Thor) ar fi fost în îngrijirea bunicilor, care l-au adoptat. Vagn a avut relații extraconjugale cu studente, din care s-au născut doi fii, pe care el nu i-a recunoscut. După apariția celui de al doilea băiat, Meta May l-a somat să aleagă: continuă cariera universitară și o pierde pe ea sau se mută într-o localitate mai retrasă, la Ramløse. Legăturile dintre cei doi s-au îmbunătățit, pentru a fi armonioase spre sfârșitul vieții lui Vagn, așa cum demonstrează filmul documentar din 1991. ■

EXCLUSIVITATE

Între 9 – 14 septembrie 2025 s-a desfășurat la București a XI-a Conferință Europeană de Egiptologie, organizată de: Universitatea Hyperion, Centrul pentru Studierea și Promovarea Egiptologiei, Orientului și Mediteranei (CESPEOM), Institutul Culturilor Mediteraneene și Orientale al Academiei Poloneze de Științe (IMOCPAS), Institutul de arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române și Grand Egyptian Museum, sub auspiciile Ambasadei Republicii Arabe Egipt la București și a Ambasadei României în Republica Arabă Egipt. Dr. André von Eisenach Patricio, asistent de cercetare la Universitatea NOVA din Lisabona, ne-a încredințat spre publicare textul care urmează.

CAMPANIILE MILITARE ALE FARAONULUI SETI I

ANDRÉ VON EISENACH PATRICIO
(Portugalia)

Seti I (1294 sau 1290 – cca 1279 î.H.; Magazin istoric**, nr. 11/2005), cel de-al doilea faraon al dinastiei a XIX-a (cca 1295 – 1191 î.H.), a moștenit Tronul lui Horus de la tatăl său, Ramses I (1295 sau 1292 – 1294 sau 1290 î.H.; un an de domnie), când avea în jurul a 30 de ani, conform istoricului Peter Brand. În acel moment, Egiptul încă încerca să își recupereze gloria pierdută în vremea dinastiei precedente, cea de-a XVIII-a, ce cunoscuse un mare declin în vremea perioadei Amarna (începută în 1353 î.H.;** Magazin istoric**, nr. 10/2009), încheiată cu cca 45 de ani în urmă.**

Seti I, înfățișat în templul său din Abidos

Faraonul Horemheb (1319 – 1295 sau 1292 î.H.) s-a confruntat cu un vrăjmaș foarte puternic, hiții (*Magazin istoric*, nr. 9/1985), care controlau toată Anatolia, parte din nordul Levantului și a Mesopotamiei de Nord, de la coasta Mării Egee până în nordul Siriei și nord-vestul Mesopotamiei, avându-și capitala la Hattusa. La sfârșitul vieții, Horemheb și-a ales drept succesor un tovarăș de arme, Ramses, care avea să domnească doar puțin mai mult de un an de zile, și a fost urmat de fiul său, Seti I.

RUTELE COMERCIALE, VITALE EGIPTULUI

Noul faraon, Seti I a demarat o construcție monumentală, „Casa celor Un Milion de Ani" din Abidos, un templu masiv. Aici încă se regăsește Galeria Regilor, o listă a marilor faraoni din vremea Vechiului Regat (cca 2700 – cca 2200 î.H.) până în epoca lui Seti I, înregistrați cronologic, cu excepția unor faraoni din dinastia a XVIII-a, considerați deranjanți sau neortodocși.

Marea Sală Hipostil din Templul din Karnak

Seti I s-a confruntat apoi cu problema restaurării sferei de influență egiptene în Orientul Apropiat. Trebuie să înțelegem motivele din spatele acestei preocupări. Egiptul avea nevoie să controleze rutele comerciale prin care soseau bunuri importante. În acel moment, toate rutele comerciale erau blocate din porunca Hattusei, fie direct, fie prin statele vasale hitiților, inclusiv Regatul Amurru, din Siria și nordul Libanului de astăzi.

Așadar, lui Seti I i-a rămas o singură soluție: războiul. Putem afla despre faptele sale citind inscripțiile de pe latura de est a Zidului Exterior al Marii Săli Hipostil, din Templul din Karnak (*Magazin istoric*, nr. 4/2018). Seti I a poruncit și a condus două campanii militare în Orientul Mijlociu; mulți istorici consideră eronat că au fost trei. Prima a avut un scop clar: să recucerească teritoriile de coastă, porturi deosebit de importante, pentru a controla rutele comerciale atât de necesare Egiptului. Dacă analizăm inscripțiile de la Karnak, atent studiate de egiptologul William Murnane, precum și monumentele pe care le-a ctitorit Seti I în Orientul Apropiat, putem reconstitui parcursul clar al primei sale campanii.

În primul său an de domnie, Seti I a demarat ceea ce astăzi numim „Campania împotriva Shasu", pe care o putem considera drept prima fază a campaniei sale în Orientul Apropiat. Aceasta a început cu plecarea egiptenilor din Sile (numit în Antichitate Tjaru, aflat pe malul estic al brațului Pelusium al Deltei Nilului), în jurul zilei a 15-a din a doua lună a „anotimpului apei coborâte și al recoltei", ca să se lupte cu Shasu (o populație de păstori semiți, aflată în Israel, Iordania și estul Egiptului de astăzi).

Seti I și armata sa au mărșăluit 11 zile de-a lungul „Drumului lui Horus", un sistem de drumuri militare fortificate de-a lungul coastei mediteraneene a Peninsulei Sinai. Se pare că a urmat aproape imediat o bătălie cu Shasu, un eveniment ilustrat în prima scenă din Registrul Inferior de est de la Karnak.

„NENOROCITA CĂPETENIE" DIN HAMMAT

Este posibil să fi urmat un popas de trei zile. Seti I și armata sa au ajuns apoi în alt sat, de unde au primit tribut, conform inscripțiilor de la Karnak. Au plecat a doua zi, sosind la Pa-Canaan (considerată a fi Gaza de astăzi sau regiunea Canaan în general), unde armata a obținut încă o victorie. În total, dacă socotim și zilele de luptă, de la Sile la Pa-Canaan au trecut aproximativ 18 zile.

Din acest punct, Seti I era foarte bine poziționat ca să înainteze spre nord, spre Tir, ajungând astfel în regiunea Retenu de Sus. Retenu de Sus este un termen care desemnează o zonă foarte bine delineată geografic, aflată la nord de provincia egipteană Djahy, pe coasta Mării Mediterane, ce includea și Regatul Amurru. Vedem un astfel de indiciu în scena unde Seti I se adresează zeului Amun la finalul Registrului Mijlociu de est din inscripțiile de la Karnak: „Majestatea Sa a sosit din Retenu de Sus după ce a lărgit astfel hotarele Egiptului [...]". Așadar, se pare că Seti I dorea să recucerească porturile din Regatul Amurru și mai departe spre nord, deosebit de importante pentru

Soldați egipteni, basorelief din templul mortuar al reginei Hatșepsut

Spioni Shasu capturați și bătuți de egipteni, inscripție de la Kadesh din vremea fiului lui Seti I, Ramses al II-lea

a controla rutele comerciale din Orientul Apropiat dinspre Marea Mediterană.

A început astfel a doua fază a aceleiași campanii militare, în care armata și faraonul s-au îndreptat spre nord. Intrăm acum în Registrul Mijlociu de est de la Karnak, pe care îl numim astăzi „Campania militară din Yenoam și Liban".

Pentru a nu îngreuna înaintarea, Seti I probabil a trimis un contingent de la Pa-Canaan înapoi la Karnak, cu prizonieri și pradă ce urma a fi dăruite zeului Amun la Teba (*Magazin istoric*, nr. 6/1984). Faraonul și armata sa au mărșăluit șapte zile, până au ajuns la Megiddo, în ziua a noua a celei de-a treia luni a „anotimpului apei coborâte și al recoltei". În ziua următoare, Seti I a primit informații despre anumite evenimente ce se petreceau în Platoul Esdraelon. Această informație se regăsește inscripționată pe o stelă, numită Stela din Beth Shan (orașul sirian unde a fost descoperită). Mulțumită acestui monument, putem completa evenimentele care sunt descrise în Registrul Mijlociu de est de la Karnak. Spre deosebire de Registrul Inferior, în cel Mijlociu nu sunt menționate locul și data plecării armatei din Egipt, ceea ce ne face să credem că, într-adevăr, Registrul Mijlociu îl continua pe cel Inferior pe zidul estic.

Ramses I cu zeii Horus (stânga) și Anubis (dreapta), basorelief din mormântul său

Prima scenă din Registrul Mijlociu de est, din nefericire foarte deteriorată, ne arată armata lui Seti I biruitoare în orașul Yenoam. Pentru a înțelege evenimentele care au precedat acest moment, ne vom folosi de marea Stelă din Beth Shan, primul monument ctitorit de faraon în afara Egiptului. Pe aceasta au fost inscripționate evenimentele militare ce au avut loc în a doua fază a campaniei militare din primul an de domnie al lui Seti I, ce au precedat cronologic victoria de la Yenoam.

Seti I a sosit la Megiddo, la cca 30 km sud-vest de orașul Haifa de astăzi, și a fost înștiințat de o răscoală: „Nenorocita căpetenie care sălășluiește în orașul Hammat și-a strâns mulți oameni, a cucerit orașul Beth Shan, i se alăturaseră [căpeteniei din Hammat] cei din Pahil [Pella]; nu o lasă pe căpetenia din Rehob să își părăsească orașul".

BIRUITOR LA FINALUL PRIMULUI AN DE DOMNIE

Seti I a reacționat imediat, trimițând o parte a armatei sale din Megiddo. Un grup de oșteni, „Amun, cel bogat în arcuri", s-a îndreptat spre Hammat, aflat la sud de Marea Galileei, unde începuse răscoala. Alt grup, „Re, cel ce abundă de vitejie", a fost trimis se elibereze orașul Beth Shan. În sfârșit, al treilea, „Sutekh, cel puternic cu arcurile", s-a îndreptat spre orașul Yenoam.

În opinia istoricului Kenneth Kitchen, armata a fost trimisă la Yenoam pentru a apăra orașul de un atac iminent al căpeteniei din Hammat. Observăm că, deși cetatea Pahil s-a alăturat cetății

Horemheb primește supunerea unei populații din Orientul Apropiat, basorelief din mormântul lui

Seti I oferă prizonieri zeilor Amun, Mut și Khonsu la Teba, scenă din Registrul Mijlociu din est

Hammat împotriva Egiptului, Seti I nu a trimis trupe împotriva ei. Potrivit egiptologului Raymond Faulkner, răscoala s-a stins după căderea cetății Hammat, iar Pahil a trecut imediat de partea Egiptului ca să evite pedeapsa. Conform inscripției de pe stelă, armata egipteană a dobândit victoria în toate cele trei puncte.

Stela vorbește de „victoria de la Yenoam", aceeași amintită în prima scenă a Registrului Mijlociu de est de la Karnak. Așadar, putem să completăm imaginea evenimentelor care lipsesc de la Karnak. Stela de la Beth Shan este importantă și deoarece serbează finalul primului an de domnie al faraonului Seti I. În continuare, putem urmări desfășurarea „Campaniei din Yenoam și Liban" folosindu-ne de inscripțiile de la Karnak. În scena următoare, vedem două evenimente care se pare că au avut loc în același timp.

Stela din Beth Shan

Faraonul a continuat spre Tir, pornind în cea de-a 11-a zi a celei de-a treia luni a „anotimpului apei coborâte și al recoltei". A sosit acolo peste câteva zile. Conducătorii locali i s-au supus și aflăm că, în același timp, i-a fost îndeplinită o altă poruncă la mare distanță de Tir. Așadar, Seti I nu a purces spre nord cu toată armata. Conform lui Murnane, faraonul a plecat spre Tir din Megiddo, după ce a trimis cele trei grupuri de oșteni în Platoul Esdraelon și, fără urmă de îndoială, a stabilit un punct de întâlnire, probabil în Megiddo.

Aceste evenimente descrise simultan sunt amintite în legătură cu un oraș pe care l-a întâlnit grupul Sutekh. În scena de la Karnak, sub caii primiți în scena „Supunerii căpeteniilor din Liban", apare inscripția „Orașul Kader din tărâmul Hinuma". Conform istoricilor Kitchen și Anthony Spalinger, grupul Sutekh, după ce a obținut victoria de la Yenoam, a primit porunca să se îndrepte spre Gadara, localizată de egiptologul Wolfgang Helck la 7 km sud de râul Yarmouk. Această dispoziție se potrivește cu informațiile pe care le regăsim pe altă stelă ctitorită de Seti I, cea de la Tell esh-Shihab.

Atenția pe care a acordat-o faraonul acestor puncte strategice ține în continuare de rutele comerciale ce treceau prin ele. Importanța cetății Beth Shan este evidentă, având în vedere cât de des apare în listele topografice din vremea domniei lui Seti I – sunt menționate șase construcții importante în acest oraș, clădite din porunca faraonului. Orașul se afla la intersecția Văii Iordanului cu marginea estică a Văii Jezreel din Canaan, un punct strategic important încă de la începutul expansiunii Egiptului în Levant, cu secole în urmă. La fel, Tell esh-Shihab se afla la intersecția rutelor comerciale care porneau de la est de Râul Iordan și dinspre Damasc spre Țara Upi, aflată la mare distanță în Transiordania.

(Va urma)

În românește de Andrei OPREA

„Casa celor Un Milion de Ani" din Abidos

MAREȘALUL MANNERHEIM SALUTĂ APARIȚIA ÎN LIMBA ROMÂNĂ A EPOPEII „KALEVALA“

MIRCEA-DOREL SUCIU

În 1942, apărea pentru prima oară în traducere în limba română culegerea de poeme folclorice cunoscută sub numele de Kalevala, **epopeea națională finlandeză, alcătuită de medicul, folcloristul și filologul finlandez Elias Lönnrot (1802 – 1884;** Magazin istoric, **nr. 11/1997), care a publicat-o în 1835. Conținând aproape 23.000 de versuri, întinsul poem a devenit simbolul definitoriu al naționalismului finlandez, o ilustrare elocventă fiind faptul că, în Finlanda, ziua în care a apărut ediția princeps a cărții – 28 februarie – este sărbătoare națională, fiind declarată zi a culturii naționale, în care se arborează drapelul național pe toate instituțiile statului.**

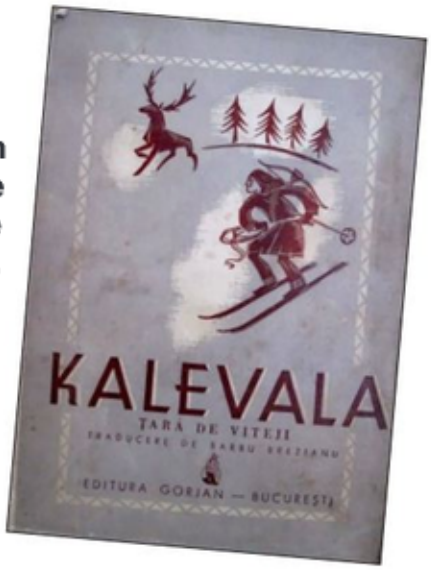

Coperta ediției în limba română...

Remarcabila versiune în limba română, ieșită la București sub egida Editurii „Gorjan“ – înființată de Ștefan Georgescu-Gorjan (1905 – 1985), inginerul structuralist care i-a oferit lui Brâncuși soluția optimă de specialitate pentru ridicarea „Coloanei fără sfârșit“ în cadrul ansamblului fără pereche de la Tg. Jiu –, i se datora lui Barbu Brezianu (18 martie 1909, București – 14 ianuarie 2008), eminent istoric și critic de artă, scriitor, publicist și traducător, nume de prim-rang al brâncușiologiei naționale. Brezianu a dat prima monografie exhaustivă a lucrărilor din țară ale genialului sculptor român.

Kalevala, țară de viteji, titlul complet al cărții în veșmânt românesc, era, la acea ediție, prefațată de cunoscutul dramaturg și romancier Ion Marin Sadoveanu (pseudonimul literar al lui Iancu-Leonte Marinescu, 1893 – 1964, rămas în istoria literaturii române îndeosebi prin scrierea sa de inspirație balzaciană *Sfârșit de veac în București*, apărută în 1944). Tălmăcirii date de Brezianu epopeii finlandeze i s-a recunoscut deîndată valoarea literară, fiind premiată de Comisia Națională de Cooperare Intelectuală, la calda recomandare a lui Alexandru A. Philippide (1900 – 1979), nume important al literelor românești, poet, scriitor și traducător, ulterior (1963) academician. Reeditată în 1974, cu o prefață de Șerban Cioculescu, *Kalevala* a cunoscut o ediție revizuită, în 1999, beneficiind de un cuvânt înainte datorat scriitorului și diplomatului finlandez Mikko Heikinheimo (1946 – 2022).

Nu la mult timp după apariție, această primă traducere în limba română a *Kalevalei* a ajuns pe masa de lucru a lui Carl Gustaf Emil Mannerheim (*Magazin istoric*, 10/2002, 4/2006), la Marele Cartier General al forțelor armate finlandeze, care

... care i-a oferit prilejul mareșalului Mannerheim...

– cum se va vedea îndată, din documentul reprodus mai jos – i-a adresat traducătorului o scurtă, dar călduroasă scrisoare de felicitare.

O copie a acestui document se află în colecția autorului rândurilor de față, fiindu-ne încredințată cu ani în urmă de un regretat prieten, istoricul și diplomatul Alexandru Popescu (1942 – 2019; *Magazin istoric*, nr. 9/1997; 3/1999; 3, 11/2001; 2, 8, 12/2002). Absolvent al Facultății de Istorie a Universității din București (1965), a fost cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei Române (1966 – 1990), bursier al Fundației „Alexander von Humboldt" (1970 – 1974), doctor al Universității din Bonn (1974). După 1990, a intrat în serviciul diplomatic al României, trecându-și în cont, prin consecventă devoțiune, o frumoasă și eficientă carieră (atașat cultural al Ambasadei noastre din Bonn, atașat cultural și director al Centrului Cultural Român din Viena, consilier cultural și de presă la reprezentanța diplomatică a României din Helsinki).

Despre Mannerheim și locul său proeminent în istoria națiunii sale, Alexandru Popescu nota următoarele: „Carl Gustaf Emil Mannerheim (4 iunie 1867, Askainen, Finlanda – 27 ianuarie 1951, Lausanne, Elveția) face parte din galeria de personaje politice și militare care au marcat hotărâtor istoria Finlandei. De-a lungul a peste o jumătate de veac, el s-a implicat direct în cele mai importante momente ale emancipării și afirmării finlandezilor pe plan european, de la crearea statului modern, apărarea independenței sale până la pregătirea condițiilor în care acesta a devenit unul dintre cele mai prospere spații ale continentului. Într-adevăr, după ce contribuise în mod direct la îndepărtarea «pericolului roșu», emanat de revoluția bolșevică din 1917, fostul ofițer al armatei țariste (în care ajunsese până la gradul de general de divizie) primește răspunderea conducerii statului finlandez în momentele dificile de după proclamarea independenței, în calitate de regent (sau «protector al statului», 12 decembrie [1918] – 27 iulie 1919). Aceeași răspundere îi va reveni generalului, apoi mareșalului Mannerheim, în calitate de președinte al Consiliului Național de Apărare (1931 – 1939) și comandant suprem al armatei, în cursul celor două confruntări militare cărora a trebuit să le facă față țara sa, în «războiul de iarnă» (1939 – 1940; *Magazin istoric*, nr. 12/1990) și apoi în cel «de continuitate» (1941 – 1945), în care Finlanda a încercat, cu prețul unor însemnate sacrificii, care i-au atras admirația întregii lumi democratice, să își recupereze teritoriul din Carelia, care îi fusese răpit și anexat de U.R.S.S. În sfârșit, mareșalul Mannerheim este ales din nou în funcția supremă în stat, aceea de președinte al republicii, în perioada 4 august 1944 – 8 martie 1946 (fiind al șaselea deținător al președinției țării sale), ani hotărâtori pentru lichidarea urmărilor celui de Al Doilea Război Mondial și afirmarea definitivă a Finlandei ca stat democratic și independent. Dincolo de emfaza unor termeni, se poate afirma, categoric, că mareșalul Mannerheim a rămas personalitatea emblematică și providențială a Finlandei, un adevărat «părinte al patriei» sale."

Scrisoarea – pe coală ministerială, cu însemnele și denumirea în limba finlandeză a înaltelor instituții statale reprezentate atunci de Mannerheim – este dactilografiată în limba franceză. Data: 21 iulie 1942 (cu o lună și ceva în urmă, mai precis, la 4 iunie, la împlinirea a 75 de ani de viață, lui Mannerheim îi fusese acordat de Guvern titlul unic de Mareșal al Finlandei, primul și singurul din istoria țării sale care s-a bucurat de această înaltă onoare). Sub cele patru rânduri, semnătura olografă – și simplă! – a emitentului.

... să îl felicite pe editor, Barbu Brezianu...

... trimițându-i această scrisoare

„Monsieur Barbu B. Brezianu

Editura Gorjan
Str. Poetul Macedonschi, 3
Bucarest

Très touché par votre aimable attention [je] vous envois remerciements chalereux et [je] vous félicite pour votre belle prouesse de traducteur destinée a resserrer [les] liens finlando-roumains.

Mannerheim

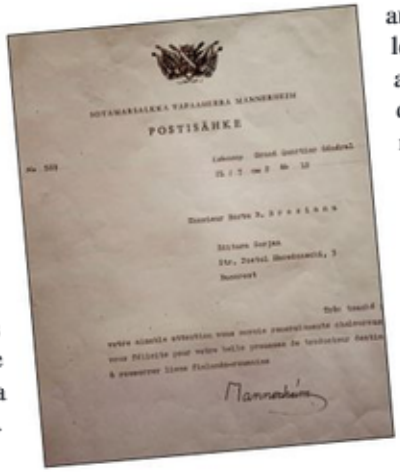
MYYNTÄMÄÄLLÄ VAPAAMIEHEN MANNERHEIM
POSTISÄHKE

Iată traducerea scrisorii.

„Foarte mișcat de amabila dumneavoastră atenție, vă mulțumesc călduros și vă felicit pentru frumoasa dumneavoastră reușită ca traducător, destinată a consolida legăturile finlandezo-române".

Așadar, iată o emoționantă și puțin cunoscută filă din istoria relațiilor româno-finlandeze, relații începute oficial cu un secol și ceva în urmă. România întregită a recunoscut independența Finlandei la 8 aprilie 1920. Relațiile diplomatice bilaterale au fost stabilite, la rang de legație, la 28 iunie același an. Prin Decretul Regal, din 15 februarie 1921, al regelui Ferdinand I, se stabilea Legația României la Helsingfors (denumirea suedeză a capitalei finlandeze, Helsinki) și numirea lui Dimitrie Plesnilă ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar român, șef al Legației. Anterior, în vara anului 1920, Vaino Tanner fusese desemnat de partea finlandeză drept *chargé d'affairs*, apoi ministru plenipotențiar în România (și-a prezentat scrisorile de acreditare la 21 iunie 1921).

Peste mai bine de patru decenii, într-un cu totul alt context istoric internațional, relațiile diplomatice româno-finlandeze aveau să fie ridicate la rang de ambasadă, la 1 august 1963. Primul ambasador al R.P.R. în Finlanda a fost Nicolae Ion Vancea (1963 – 1968), iar al Republicii Finlanda (Suomi, în finlandeză) în țara noastră, Martti Johannes Salomies (1963 – 1966). ■

ION ANTONESCU ȘI GARDA DE FIER

(Urmare din p. 49)

Protocolul întru veșnică pomenire nu a fost continuat, disputa noastră aprinsă a durat aproape două ceasuri. Între timp, evacuarea baricadelor și a punctelor de sprijin din clădiri avansa, prilej cu care s-a mai ajuns în unele locuri la împușcături din eroare, care au provocat pierderi mari îndeosebi legionarilor.

Fuga conducerii legionare în Germania, unde a fost internată, l-a scutit pe mareșalul peste măsură de încrâncenat să-i spânzure.

Către prânzul zilei de 23 ianuarie, la București se reinstaurase liniștea. Pentru mine însă nu s-a sfârșit lucrarea zilei. La ora 14.00 am zburat cu o delegație la Sofia pentru negocierea unui acord secret privind aprovizionarea economică a Armatei List pe drumul ei de marș prin Bulgaria către Grecia. Încă în aceeași zi am avut o convorbire de o oră și jumătate cu regele Boris, care m-a familiarizat în principal cu biografia înaltului meu interlocutor, și discuții cu prim-ministrul Filov, cu ministrul de Externe, ministrul de Război, ministrul de Finanțe și cel al Comerțului. La miezul nopții m-am cufundat într-un somn de plumb. Acordul a fost semnat la 1 februarie.

Dintre oamenii de stat care mi-au fost parteneri de discuții în această memorabilă zi de 23 ianuarie nu mai trăiește niciunul [Neubacher și-a scris memoriile la începutul anilor 1950 – *C.M.F.*]. Cu toții au fost împușcați. Noile capitole ale istoriei încep, de când lumea, cu jertfe omenești.

Prezentare și versiune în limba română
Claudiu Mihai FLORIAN

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Petre Otu – GENERALUL DUMITRU ILIESCU: ILUZIA GLORIEI MILITARE**

Editura Militară, București, 2025, 564 pp.

● **ALEXANDRU MARGHILOMAN. DISCURSURI: 1885 – 1924. VOL. I (1885 – 1892), VOL. II (1893 – 1900), VOL. III (1901 – 1909), VOL. IV (1910 – 1913), VOL. V (1914 – 1924)** (Cuvânt înainte: **Irina Vlăduca-Marghiloman**. Argument: **Constantin Toma, primarul Municipiului Buzău. Editori: Marius-Adrian Nicoară, doctor în istorie; Luminița Giurgiu, doctor în istorie; Constantin I. Stan, doctor în istorie; Ștefan Davidescu. Postfață: Marius-Adrian Nicoară, doctor în istorie; Ștefan Davidescu**)

Editura Alpha MDN, Buzău, 2025, 356 pp. (vol. I), 425 pp. (vol. II), 469 pp. (vol. III), 406 pp. (vol. IV), 363 pp. (vol. V).

● **RELAȚII POLITICE ȘI MILITARE ROMÂNO-JAPONEZE: 1880 – 1989/ ROMANIAN-JAPANESE POLITICAL AND MILITARY RELATIONS: 1880 – 1989. DOCUMENTE/ DOCUMENTS** (Coordonator: **Carmen-Sorina Rîjnoveanu**. Autori: **Dragoș-Daniel Ilinca, Tudor Vișan-Miu, Andreea-Iuliana Bădilă, Sorin Cristescu, Alexandru Madgearu, Vlad-Cristian Gheorghiță**)

Editura Militară, București, 2025, 860 pp.

● **Lavinia Betea – POVEȘTI DIN CARTIERUL PRIMĂVERII. EDIȚIE REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ**

Editura Corint, București, 2025, 414 pp.

● **DRAGA MEA MISSY: CORESPONDENȚA DUCESEI DE SAXA-COBURG-GOTHA CU FIICA SA, MARIA, PRINCIPESA ROMÂNIEI (1893 – 1900)** (Editor: **Diana Mandache**. Traducere din limba engleză de **Simona Preda**)

Editura Corint, București, 2025, 429 pp.

● **Petru Galiș – BISERICA DE LEMN DIN CIZER, EDIFICATĂ DE HOREA ȘI ORTACII SĂI** (Prefață de **dr. Marin Pop**)

Editura Caiete Silvane, Zalău, 2025, 149 pp.

● **ROMÂNIA ÎN COMISIILE DUNĂRII: DOCUMENTE DIPLOMATICE. 1919 – 1945** (Prefață: **Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române**. Editori: **Oana Florescu, Vadim Guzun**)

Editura Argonaut 94, Cluj-Napoca, 2025, 942 pp.

● **Valeria Bălescu – ANSAMBLUL MEMORIAL DIN GHENCEA, PANTEON AL EROILOR ARMATEI ROMÂNE: MONOGRAFIE ÎN LUMINA DOCUMENTELOR DIN ARHIVA SOCIETĂȚII „CULTUL EROILOR" ȘI DIN PATRIMONIUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL „REGELE FERDINAND I". EDIȚIA A DOUA** (Cuvânt-înainte de **general-locotenent dr. Cătălin Zisu**)

Editura Militară, București, 2023, 436 pp.

● **Nicolae Mareș – EROI VEȘNIC VII: TRAGEDIA A PESTE 10.000 DE EROI ROMÂNI MORȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL PE TERITORIUL PRUSAC ȘI AUSTRO-UNGAR, ACTUALMENTE AL REPUBLICII POLONE** (Cu ilustrații de **Czesław Dźwigaj**)

Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2023, 199 pp.

● **Cornel Jurju – ȘUȘMANII: EPOPEEA ANTICOMUNISTĂ DIN APUSENI (1948 – 1958). STUDIU MONOGRAFIC** (Prefață de **Cosmin Budeancă**. Ediție îngrijită de **Flori Bălănescu**)

Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2025, 464 pp.

● **RIM. REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ**

Nr. 1–2 (207–208) / 2025, 141 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revista **Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria"**. Revistă de cultură și educație patriotică, de cinstire a eroilor neamului)

Nr. 2 (74), Anul XXVIII – 2025, 76 pp.

TRIMISUL PAPEI, MALTRATAT DE VODĂ

28 ianuarie 1645. Marco Bandini, numit administrator apostolic în Moldova și Dobrogea, își așterne gândurile într-o scrisoare adresată secretarului Congregației de Propaganda Fide de la Roma. Sosise în Moldova în toamnă, însă din lună în lună i s-au înțețit necazurile. Copleșit de supărare și amărăciune, își începe scrisoarea informal și sincer.

Jan Zamoyski, episcopul absenteist polon

„Să fi venit după o călătorie atât de lungă, cu cheltuieli, primejdii și munci, într-o țară barbară și străină, fără a cunoaște [pe nimeni] și fără a fi cunoscut de cineva este destul la prima vedere, dar în definitiv nu este nimica. A fi suferit de un frig ce întrece măsura timp de 15 zile la ducere și la întoarcerea de la principe, aici fiind niște geruri nespuse, și până într-atât, încât la unii din oamenii mei de casă le-a căzut (să avem iertare) unghia de la picior, altora le-a degerat urechea și nasul, iar pe alții i-a apucat junghiul, este totuși ceva ce poate întrucâtva fi răbdat. A fi desconsiderat de orice țăran, și chiar de catolici ce nu ne recunosc drept superior, este destul. Dar a fi până în cele din urmă maltratați chiar de către principe, o! acest lucru, ilustrisime senior, face ca din zi până în noapte să-mi scoată peri albi, fără a putea avea cât de puțină odihnă. Și acest lucru l-ar tulbura în adevăr pe orice bărbat."

Numit în Moldova la inițiativa arhiepiscopului bulgar Petru Bogdan Bakșici, după vizita acestuia în țară (*Magazin istoric*, nr. 9/2025), necazurile lui Marco Bandini au pornit dintr-un motiv simplu: în scrisorile de acreditare se strecurase o eroare. Bakșici a scris greșit că granița dintre Moldova și Țara Românească era râul Siret. Problema s-a transformat într-o dispută politică, întețită de adepții episcopului polon absenteist de Bacău (pe care l-a criticat Bakșici, iar numirea lui Bandini i-ar fi știrbit autoritatea).

Totuși, Bandini s-a prezentat voievodului Vasile Lupu la 5 noiembrie 1644. Domnul l-a primit cu mare cinste, însă s-a încruntat când a aflat că Bandini nu îi adusese nicio scrisoare de la Papa. Nu a înțeles nici ce s-a întâmplat cu episcopul absenteist polon, nu primise nicio veste; după știrea sa, doar regele Poloniei putea numi un conducător al Bisericii Catolice în Moldova. Secretarul pentru limbile latine și polone al domnitorului, polonezul George Kotnarski, a sesizat eroarea din scrisorile de acreditare și l-a acuzat pe Bandini că ar fi un șarlatan trimis să spioneze.

Voievodul i-a poruncit lui Bandini să plece la Bacău, reședința episcopală, până avea să se lămurească problema. Bandini a găsit catedrala din Bacău în paragină, lipsită de obiecte de cult și de altar și având turla dărâmată. A locuit în Bacău în sărăcie și frig câteva luni: casa episcopului, unde trebuia să stea, era ruinată, fără ferestre și acoperiș, și nu avea bani.

Pagină din Codex Bandinus, *raportul lui Bandini din 1648 despre Moldova*

De Boboteză, Bandini a sosit din nou la Iași. Traiul i se părea mai scump acolo chiar decât la Roma.

Când a ajuns la Curtea domnească, voievodul s-a prefăcut că nu l-a văzut. Sosit în cele din urmă în fața tronului, Bandini a spus că își dorea doar să îi aducă un cadou și să i se închine. Furios, domnitorul i-a răspuns că nu are nevoie de cadoul său, că nu îl va recunoaște și i-a poruncit să plece din Moldova. Bandini s-a întors deznădăjduit la Bacău. Abia în iunie a primit noile scrisori de acreditare, în urma unui acord încheiat cu episcopul absenteist polon.

A. O.

SISTEMUL AGNATIC LA DACI?

CĂTĂLIN BORANGIC

Singurul caz de filiație regală, aparent cel mai bine documentat în raport cu ale celorlalți regi ai dacilor, este cel care îi are ca protagoniști pe Scorilo și Decebal. Dar succesiunea la tron în această circumstanță nu este directă, căci între cei doi se interpune regele Duras. Este acest caz o expresie a sistemului agnatic sau este doar o întâmplare? A fost acest sistem de succesiune în uz în Regatul Dac?

Decebal, al doilea personaj din dreapta, înfățișat pe Columnă (scena XCIII)

Sistemul de succesiune agnatic presupune aplicarea unui transfer de proprietate, fizică și juridică, unui succesor masculin, apt, experimentat și capabil de îndeplinirea atribuțiilor și a rolului celui pe care-l moștenea. În societățile războinice aceste norme dinastice nu includeau automat moștenitorii direcți, ci erau preferate rudele, frați sau fii ai fraților fostului conducător. Sistemul a fost intens folosit de celți, germani, macedoneni și traci. Rămâne nelămurit de ce grecii, indo-europeni și ei, nu păstrează în cultura lor prioritatea agnaților, veritabilă soluție de rezervă într-o lume extrem de riscantă, care trebuie să fi existat.

Imagine de pe Tropaeum Traiani, de la Adamclisi. Un legionar roman (stânga) înfruntă un războinic dac, iar în spatele acestuia se află, cel mai probabil, un bastarn rănit

În schimb, latinii, prin sistemul de adopții, păstrează principiul, transformându-i însă dimensiunea religioasă (care guverna moștenirea de sânge și a numelui) într-una politică, din exact aceleași rațiuni. Adopția a fost însă o evoluție târzie, considerată o abatere, o tulburare a căilor naturale și practicarea ei, încă din Grecia, arată schimbările de mentalitate și de dinamică ale relațiilor sociale. De asemenea, la parți, o ramură a sciților, regele era ales după meritele obținute în războaie și succesiunea avea ca principiu „fratrigenitura“, sistem în care fratele urma la tron fratele, în dauna primogeniturii. Ca parte

a moștenirii comune, indo-europene, sistemul agnatic pare să fi fost folosit și la daci.

Bustul lui Domițian aflat la Muzeul Luvru din Paris

UN MECANISM ELECTIV

Frecvența sistemului indică rădăcini vechi, indo-europene. Mentalitatea socială indo-europeană era centrată pe grup, valoarea individului fiind redusă la funcția socială și calitatea de element de legătură între generații. În această schemă, descendentul – sau mai exact individul – era doar păstrătorul numelui, reputației, statutului și proprietății familiei, ceea ce implica o atenție maximă pentru condițiile și siguranța perenității acestor valori.

Succesiunea regilor daci, atât cât relevă sursele antice, nu recompune linii dinastice evidente. Sunt menționați regii, dar nu și gradele de înrudire dintre indivizi sau generații. Dimpotrivă, se pot observa accederi la tron pe alte considerente. Dacă lui Burebista i-a urmat Deceneu, 44 î.H., acest lucru poate fi explicat prin tulburările politice care au urmat dispariției marelui rege, dar lui Deceneu i-a urmat un alt cleric, Comosicus, despre care e foarte greu de spus că ar fi avut legături de rudenie cu foștii monarhi. Iar urmașii la tron ai acestuia nu puteau să-i fie rude, căci e greu de crezut că putea avea fii, având în vedere calitatea de ascet.

În mod cert, și Dion Chrysostomos, prin Iordanes, ne transmite acest lucru: accederea la demnitatea regală avea la bază un mecanism electiv, folosit în dauna succesiunii ereditare, specifice regalității. Totuși, lipsa unor precizări succesorale nu este suficientă pentru a stabili dacă demnitatea regală era o prioritate a agnaților. Dosarul istoric al problemei este, la rândul lui, extrem de interpretativ.

Dincolo de ambiguitatea relației dintre Burebista și tatăl său, care nu reiese foarte clar din lectura inscripției de la Dionysopolis (unde Burebista este menționat drept „cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia"), un oarecare indiciu îl oferă epitaful legatului Moesiei, T. Plautius Silvanus Aelianus, descoperit lângă Tibur (azi Tivoli, Italia). Inscripția a fost redactată între anii 74 – 79 d.H. și face o trecere în revistă a activității guvernatorului în perioada când a fost în funcție (57/60 – 67 d.H.). Textul (*CIL*, XIV, 3608) este un elogiu cu caracter funerar, inscripționat pe o placă de marmură fixată pe mausoleul familiei Plautinilor de la Ponte Lucano. Una dintre acțiunile guvernatorului, undeva în deceniul 57 – 67 d.H., a fost deportarea unui număr foarte mare de „transdanubieni" – sursele antice spun laudativ că au fost în număr de 100.000 – de pe malul stâng al fluviului, la sud de Dunăre.

Inscripția Decebalus per Scorilo
(Sursa: Muzeul Național de Istorie a României)

Acțiunea a fost însoțită și de unele măsuri pe plan politic. „A adus regi până atunci necunoscuți, ori dușmani poporului roman pe malul Dunării, pe care-l păzea, spre a-i pune să se închine steagurilor romane; a trimis regilor bastarnilor și roxolanilor pe fiii lor prinși ori luați înapoi de la dușmanii

Epitaful legatului Moesiei, T. Plautius Silvanus Aelianus

lor, iar regelui dacilor pe fratele lui; de la unii dintre dânșii a luat în schimb ostatici.“ Textul inscripției conține însă numeroase erori gramaticale, fapt ce a suscitat numeroase interpretări și corectări propuse.

Cea mai complicată este cea referitoare la cuvintele *Dacorum fratrum* (r. 19) care, legate de termenul *regibus*, din rândul anterior, obligă fie la lectura (*regi*) *Dacorum fratrum... remisit* (a înapoiat regelui dacilor pe frații lui), fie (*regibus*) *Dacorum fratrum... remisit* (a înapoiat regilor dacilor pe frații lor). Incorectitudinea gramaticală a lapicidului complică mesajul în sensul discursului despre unul sau mai mulți regi ai dacilor (la fel și dacă este vorba despre repatrierea unui frate sau a fraților regali, din prizonierat). Analizând toate datele problemei, precum și opiniile specialiștilor care s-au ocupat de această inscripție, N. Gostar și V. Lica propuneau lectura *regibus Bastarnarum et Rhoxolanorum filios, (regi) Dacorum fratrum captos aut hostibus ereptos remissit* (a înapoiat regilor bastarnilor și roxolanilor pe fiii lor, iar (regelui) dacilor pe fratele său, prinși sau luați de la dușmanii lor).

După cum se observă din lectura acestei precizări, un frate al regelui dac, căzut prizonier, este subiectul implicării legatului, în sensul reglării tensiunii dintre barbari, în care rolul rudei regale era important din punctul de vedere politic al Romei, fiind pe același plan cu fiii căpeteniilor bastarne și sarmate. Episodul amintește de politica aplicată de proconsulul Macedoniei, Marcus Crassus, în cazul conflictului dintre geții dobrogeni. După moartea lui Dapyx, Crassus acordă o atenție deosebită fratelui lui Dapyx, căzut în prizonierat („Crassus prinse de viu pe fratele acestuia, însă nu numai că nu i-a făcut niciun rău, ba chiar i-a dat drumul“. Dio Cassius, LI, 26, 2). Probabil moștenitor politic sau măcar cel mai acceptat de comunitate și cutumele ei, personajul a fost lăsat în viață, ca mijloc de control al populației supuse.

PER SAU PRIN?

Ultimul caz supus analizei îl reprezintă ascensiunea la putere a lui Decebal. Sursele despre acest rege sunt ceva mai detaliate. Știm că înainte de a accede la tron a fost comandant militar. Istoriografia românească a conchis, pe baza descoperirii unei inscripții pe un vas ceremonial, că a fost fiul regelui Scorilo. Este vorba despre celebrul chiup ceramic de mari dimensiuni, descoperit pe una dintre terasele așezării civile de la Sarmizegetusa Regia, care are două ștampile, în cartușe separate, retrograde, una răsturnată, cu textele scrise cu caractere latine – *DECEBALVS* și *PER SCORILO* (*IDR*, III/3, nr. rep. 272.).

Lectura ștampilelor, îngreunată de faptul că este vorba de două cartușe separate, plasate atipic, a oferit mai multe posibilități de citire. C. Daicoviciu, având ca repere faptul că sunt două nume regale atestate și că particula *per*, considerată ca fiind tracică, ar însemna *fiu* (identificat într-o serie de antroponime tracice), leagă cele două ștampile și traduce textul ca *Decebalus per Scorilo*, opinie la care se raliază și alți importanți istorici din perioadă. Acceptată aproape firesc, propunerea a fost stabilă multă vreme, dar a fost ulterior contestată. Noile ipoteze, bazate pe frecventele erori gramaticale din latina populară, traduc cele două ștampile ca *Decebalus prin Scorilo*, respectiv textul ar fi fost o marcă de olar, care arată că regele Decebal ar fi fost proprietarul unui atelier, unde s-a produs vasul, iar Scorilo fabricantul acestuia. Lipsa verbului *fecit* (a făcut), specifică de altfel acestui tip de marcaje, precum și lipsa unor analogii cu acest tip

Scena CXLVI cu posibilii fii ai lui Decebal, luați prizonieri de romani

și omul în stare să dea un rege dacilor –, iar soldaților le împărți onoruri și bani" (Dio Cassius, LXVII, 7, 2-3).

Înlocuirea regelui din fruntea soliei cu ruda sa apropiată nu a însemnat doar o eschivă a lui Decebal – să se fi temut regele dac de un tratament similar cu cel al soliei marcomanilor, membrii ei fiind uciși? –, ci o însărcinare normală dată fratelui regal, în calitate de membru de seamă al casei conducătoare dacice. Nu știm precis dacă la acea dată Decebal avea urmași direcți, dar este posibil ca fiii săi să fi fost foarte mici – în reliefurile de pe Columnă (scena CXLVI), istoricii au identificat doi adolescenți drept fiii regelui –, caz în care Diegis întrunea toate drepturile de succesiune. Probabil împăratul era la curent cu situația și normele de succesiune barbare, pentru că nu se consideră ofensat de calitatea delegației; solii marcomani fuseseră uciși pentru mult mai puțin, dar e adevărat că nici condițiile momentului nu-i mai permiteau multe pretenții. În consecință, a pus o diademă pe capul lui Diegis, în calitatea de „prinț prezumtiv moștenitor" și foarte probabil cu unele atribuții politice. Angajamentele luate de acesta aveau aceeași valoare cu cele ale regelui, pe care Decebal le-a și respectat ca atare în următorii 12 ani de pace.

de așezare a ștampilelor cu mărci de fabricație, caracterul special al vasului complică propunerea. Fără a înclina decisiv balanța, argumentele ipotezei în care textul arată că Decebal a fost fiul lui Scorilo pare mai probabilă. Dacă acceptăm această soluție, atunci putem spune că, exceptând cazurile de forță majoră, elitele dacice admiteau prioritatea agnaților la tron.

Un argument suplimentar, chiar dacă deductiv, îl reprezintă solia dacilor la împăratul Domițian, în frunte cu fratele lui Decebal, prințul Diegis. Gradul de rudenie este confirmat de Marțial, într-un poem elogios: „Diegis, locuitor de pe țărmul care acum ne aparține, a venit să te vadă, o, Germanicus, tocmai de pe apele Istrului, care se află sub stăpânirea ta. Bucuros și uimit când a văzut pe stăpânul lumii, se zice că acesta ar fi spus celor ce-l însoțeau: Soarta mea este mai bună decât a fratelui meu, fiindcă mie îmi este îngăduit să privesc atât de aproape pe zeul pe care el îl cinstește de atât de departe" (*Epigrame,* V, 3, 1-6). Despre asta ne vorbește și Dio Cassius: „Învins și pus pe fugă de marcomani, Domițian a pornit grabnic o solie la Decebal, regele dacilor, îndemnându-l să încheie un tratat, pe care el [Domițian] îl refuzase mai înainte, deși [Decebal] i-l ceruse adesea. Decebal primi propunerea de pace (căci era la mare strâmtoare), dar nu a vrut să vină el însuși să stea de vorbă cu Domițian, ci l-a trimis pe Diegis, împreună cu câțiva bărbați, ca să-i predea armele și câțiva prizonieri, sub cuvântul că i-ar avea numai pe aceștia. După sosirea acestuia, Domițian puse lui Diegis o diademă pe cap – ca și cum ar fi fost un adevărat învingător

Retrospectiv, în cazul biografiilor regale, iese în evidență faptul că ne lipsesc mare parte dintre detaliile fiecărei domnii, informațiile ajunse până la noi sunt trunchiate și spun mai multe despre autorul textului decât despre faptele regilor menționați. Asupra a ceea ce s-a păstrat planează adesea numeroase suspiciuni, comunitatea științifică rar ajungând la soluții biografice larg acceptate. Din puținele date existente, extrase din textele autorilor antici și dovezile epigrafice și arheologice, se poate contura profilul unor regi capabili, maturi nu doar fizic, ci și din punct de vedere politic. Militari prin excelență, acești seniori ai războiului au acumulat suficientă experiență pentru ca, într-un timp scurt pe scara istoriei, să construiască un puternic regat barbar la granița lumii mediteraneene, cu care aproape se asemănau. ■

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

CABINETUL DE MUZICĂ

LUIZA-ANTONELA BUNBĂNAC

Cabinetul de Muzică din cadrul Bibliotecii Academiei Române, așa cum îl cunoaștem astăzi, este rodul eforturilor și convingerilor unor intelectuali de la sfârșitul secolului al XIX-lea de a constitui, la început, o perspectivă completă asupra culturii muzicale românești, apoi o sursă exhaustivă de informații pentru cercetarea istorică și muzicologică.

Din colecțiile cabinetului fac parte lucrări care reflectă remarcabile prefaceri ale creației muzicale românești – de la primele opere de tip european, până la extinderea influenței artei apusene în domeniul vieții de concert, spectacolelor teatrale însoțite de muzică, operă etc.

Cele trei fonduri ce alcătuiesc structura Cabinetului de Muzică – partituri, manuscrise muzicale și discuri, dintre care în prezentul articol ne vom ocupa doar de primele două – reunesc o mare varietate de lucrări, donate de-a lungul timpului de colecționari și, în anumite cazuri, de urmașii compozitorilor. Achiziționate sau intrate în colecție și prin prevederile Legii Depozitului Legal, ele reflectă gustul și puterea de cumpărare a colecționarilor, preferința lor pentru valori consacrate ale culturii românești.

„Impressions d'enfance pour violon et piano", dedicată de George Enescu lui Eduard Caudella

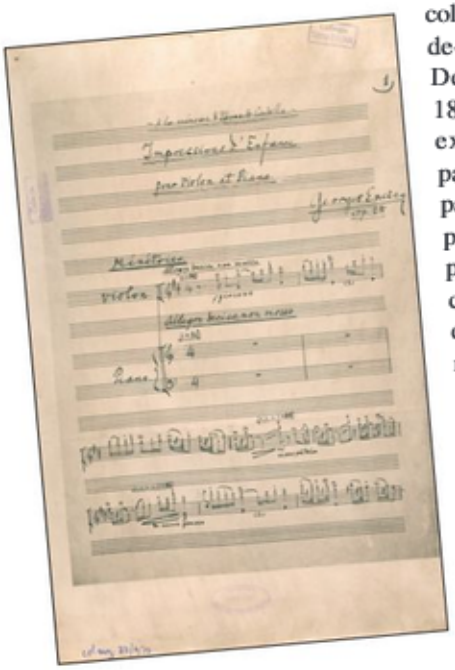

Fără a ne propune să prezentăm exhaustiv o istorie de la începuturile ființării Cabinetului, ne vom concentra asupra principalelor intrări, considerând aceasta ca o reverență pentru toți cei care au contribuit la sporirea și dezvoltarea colecției Cabinetului.

Colecția de partituri și manuscrise muzicale s-a constituit la 20 de ani distanță de la înființarea Bibliotecii Academiei în anul 1867. Inițiativa a avut-o tânărul bibliotecar, pe atunci, Ioan Bianu (1856 – 1935), în spiritul colecționării a tot ceea ce poate releva spiritul poporului român.

Începuturile constituirii colecției au fost greoaie, pe de-o parte pentru că Legea Depozitului Legal din 1885 nu prevedea în mod expres repartizarea în patrimoniul Bibliotecii a partiturilor muzicale, iar pe de altă parte, pentru că partiturile muzicale ale compozitorilor români erau tipărite în atelierele din Occident. Abia după anul 1904 s-a putut contura colecția de partituri și manuscrise muzicale, în urma noii legi a Depozitului Legal, care a obligat proprietarii de ateliere grafice să trimită copii din toate lucrările

realizate către instituții precum Academia Română, Biblioteca Centrală din Iași și Fundația Universitară „Carol I“ din București.

Constituirea fondului muzical a fost începută pe calea donațiilor făcute de instituțiile care, descoperind în arhivele lor materiale muzicale, le dăruiau Academiei pentru a fi mai bine conservate. Primele donații din partea acestor instituții sunt cele ale Ministerului de Externe: lucrări muzicale ale compozitorului Gavriil Musicescu tipărite la Lipsca.

Anul 1901 îmbogățește colecția Cabinetului cu partituri și manuscrise provenite de la Biblioteca Centrală din București, după desființarea acesteia, ale cărei fonduri au fost transferate la Academia Română.

Prima donație către Cabinetul de Muzică a fost în anul 1927, reprezentând masiva intrare de 1.138 piese, atât partituri cât și manuscrise muzicale din colecția compozitorului Eduard Wachmann (1836 – 1908).

Format în spațiul german și francez, de numele compozitorului și dirijorului Eduard Wachmann se leagă fondarea Societății Filarmonice Române în anul 1868, la București, al cărei director a fost, dirijând primul concert simfonic la 22 aprilie/4 mai 1866, la Teatrul cel Mare din București. Scopul instituției muzicale era „dezvoltarea și propagarea gustului uneia din cele mai frumoase și ideale dintre arte, Muzica, și a societății noastre, distracțiune mai nobilă care să-l repauzeze și, în același timp, să-l înalțe și să-l înnobileze pe om, spre a contribui la înălțarea estetică a națiunii“.

În cadrul donației se regăsesc manuscrise din creația sa și a compozitorului Ioan Andrei Wachmann, dar și partituri ale compozitorilor români, printre care amintim pe cele ale compozitorului de origine italiană Alfonso Castaldi (1874 – 1942). Absolvent al Conservatorului din Napoli, compozitorul italian a ajuns în România la vârsta de 20 de ani, fiind profesor la Conservatorul din București. A fondat „Tinerimea simfonică“, manifestându-se artistic și în sfera artelor plastice, fiind un pictor de peisaje și portrete, apropiat de Ștefan Luchian sau Camil Ressu. Pe lângă aceste piese, din donația Wachmann făceau parte și partiturile și manuscrisele compozitorului, organistului, profesorului și violonistului Curții lui Alexandru Ioan Cuza, Eduard Caudella (1841 – 1924). Compozitorul a fost primul profesor de muzică al lui George Enescu, care, mai târziu, i-a dedicat lui Caudella compoziția pentru vioară „Impressions d'enfance pour violon et piano“, „à la mémoire d'Edouard Caudella“, manuscris în cerneală existent în colecția Cabinetului.

Tot din colecția compozitorului Eduard Wachmann fac parte manuscrisele și partiturile compozitorului Eusebie Mandicevschi (1857 – 1929), a cărui activitate componistică și profesională s-a desfășurat în mare parte la Viena. Aici, între anii 1879 – 1882, a dirijat corul „Wiener Sing Akademie“, un ansamblu pe care Johannes Brahms îl condusese cu ani în urmă, apoi a dat lecții private de muzică în mari familii burgheze și a dirijat coruri private. O prietenie intelectuală îl va lega de compozitorul german, ale cărui aprecieri în legătură cu activitatea sa componistică vor contribui la un succes considerabil, Eusebie Mandicevschi devenind profesor la Conservatorul din Viena în 1896, apoi șef al Catedrei de Istorie a Muzicii. După ce a publicat operele complete ale lui Joseph Haydn și o ediție de 42 de volume a operelor lui

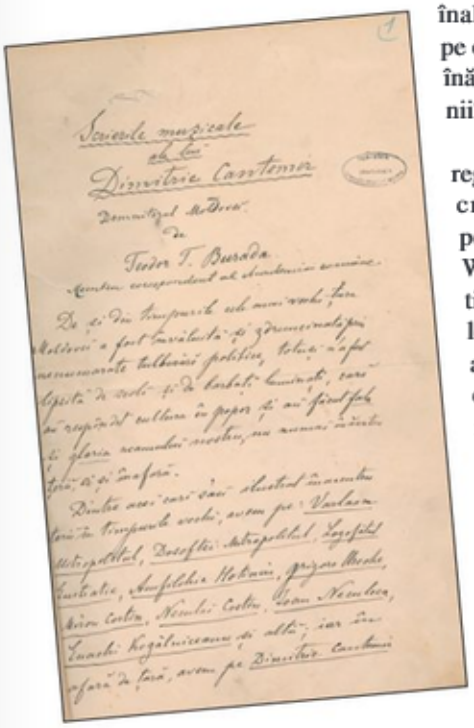
Scrierile muzicale
ale lui
Dimitrie Cantemir
domnitorul Moldovei
de
Teodor T. Burada
membru corespondent al Academiei Române

Prima pagină a lucrării lui Teodor Burada
Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir

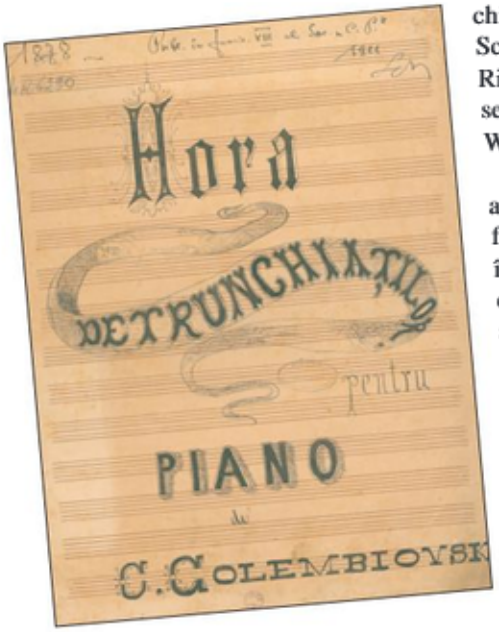

Ciprian Porumbescu, „Hora Detrunchiaților"

Franz Schubert, în anul 1897 Eusebie Mandicevschi obținea titlul de doctor la Universitatea din Leipzig.

Pe lângă aceste piese de valoare pentru creația muzicală românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea, din donația Eduard Wachmann fac parte lucrări aparținând compozitorilor străini, în partituri rare, cum sunt cele nouă simfonii beethoveniene, simfoniile lui Hector Berlioz, oratoriile lui Johann Sebastian Bach, simfoniile lui Johannes Brahms, concertele lui Frédéric Chopin, apoi diverse lucrări de Gaetano Donizetti, Antonín Leopold Dvořák, Christoph Willibald Gluck, Edvard Hagerup Grieg, Charles Gounod, Georg Friederich Händel, Joseph Haydn, Franz Liszt, Wolfgang Amadeus Mozart, Giacomo Puccini, Gioachino Rossini, Robert Schumann, Johann și Richard Strauss, Giuseppe Verdi, Richard Wagner.

Dacă în primii ani ai acestei epoci fondul muzical s-a îmbogățit semnificativ prin achiziții și donații de partituri muzicale, în paralel s-a conturat o direcție pentru colectarea și arhivarea manuscriselor muzicale. Acestea au adus o dimensiune istorică și documentară aparte, fiind mărturii directe ale procesului de creație al marilor compozitori.

Începând cu anii 1950, apoi intensificându-se în deceniile următoare, în colecția Cabinetului au început să intre manuscrise valoroase ale unor compozitori români și universali. Aceste lucrări, intrate fie prin donații private, fie prin achiziții strategice, au contribuit la transformarea colecției muzicale a Bibliotecii Academiei Române într-un tezaur de importanță națională și internațională.

O primă achiziție de la Alexandru T. Burada o reprezintă manuscrisul muzicologului Teodor Burada (1839 – 1923) al lucrării *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir*, în 138 pagini originale în perfectă stare de lizibilitate, dintre care 52 de pagini reprezintă partituri cu ariile comentate de autor. Aportul fundamental al lui Dimitrie Cantemir în cultura și știința muzicală este elaborarea unui vast tratat științific de muzică turcească, scris la Istanbul în anul 1700. El include 450 de piese instrumentale într-un sistem special de notație muzicală. La baza lui se află literele și cifrele arabe. Utilizând acest sistem, eruditul domnitor introduce în circuitul artistic melodii orientale din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, sistemul funcționând în cultura muzicală otomană până la mijlocul secolului al XIX-lea. Interesul pentru achiziția acestui tip de material pentru colecția Cabinetului de Muzică justifică deschiderea pe care conducerea Cabinetului o avea

> Muzica este o putere spirituală
> în stare să lege
> toți oamenii între ei
>
> George Enescu

față de îmbunătățirea continuă a fondurilor, punând pe același plan dimensiunea documentară cu cea artistică.

Păstrând interesul pentru dimensiunea documentară a achizițiilor pe care Cabinetul de Muzică le-a efectuat după anii 1950, amintim copia manuscrisului muzical al compoziției intitulate „Rapsodia Română" de Franz Liszt. Meritul acestei descoperiri la biblioteca din Weimar, în anul 1931, trebuie atribuit muzicologului și diplomatului Octavian Beu (1893 – 1964). Această rapsodie dovedește prețuirea compozitorului maghiar pentru cântecul popular românesc, manifestată cu ocazia turneului susținut în perioada 2 noiembrie 1846 – 24 ianuarie 1847 în sălile

de spectacole și palatele din Timișoara, Lugoj, Arad, Cluj, Iași, București. Alături de acest manuscris a fost achiziționat un fond de documente prețioase care contribuie la cercetarea activității lui Octavian Beu privind opera lui Franz Liszt. Dintre acestea amintim un catalog Franz Liszt, un manuscris extras din pașaportul compozitorului, manuscrisul lucrării *Franz Liszt în țara noastră*, un dosar privind corespondența cu Editura Universal privind publicarea „Rapsodiei Române" și cu Editura Kraft & Drotleff pentru lucrarea *Franz Liszt în țara noastră*.

Se impune a fi amintit impresionantul fond de manuscrise originale ale întregii opere aparținând compozitorului Emil Monția (1882 – 1965), achiziționat de la Octavian Monția, fiul compozitorului. Culegător de folclor și avocat român, Emil Monția și-a desăvârșit studiile la Timișoara, Oradea și Viena și a studiat Dreptul administrativ în cadrul Universităților din Oradea, Cluj și Budapesta. În anexele ce însoțesc oferta de achiziție din anul 1965 este menționată o arie bogată de genuri, începând cu doine, colinde, cântece populare, ajungând până la romanțe, suite, lucrări de operă și balet.

Aspirația constantă a conducerii Cabinetului de Muzică între anii 1960 – 1980 era de a alcătui o colecție completă care să reflecte în ansamblu direcțiile dezvoltării activității compozitorilor români, cât și preocupările teoretice ale învățământului muzical și ale criticii muzicale. Printre compozitorii români ale căror lucrări în manuscrise sau partituri au intrat în fondurile muzicale în această perioadă se numără Theodor Rogalski (1901 – 1954), cunoscut pentru contribuțiile sale în domeniul muzicii simfonice și jazzului simfonic, Valentin Gheorghiu (1928 – 2023), un reprezentant al componisticii secolului XX, Gheorghe Dima (1847 – 1925), una dintre cele mai influente figuri ale muzicii corale și liedului românesc, Paul Constantinescu (1909 – 1963), sau cele ale marelui pianist român Dinu Lipatti (1917 – 1950).

Lucrarea „Cadenza per il Rondeau; Ferma nel Rondeau" pentru pian a compozitorului Wolfgang Amadeus Mozart

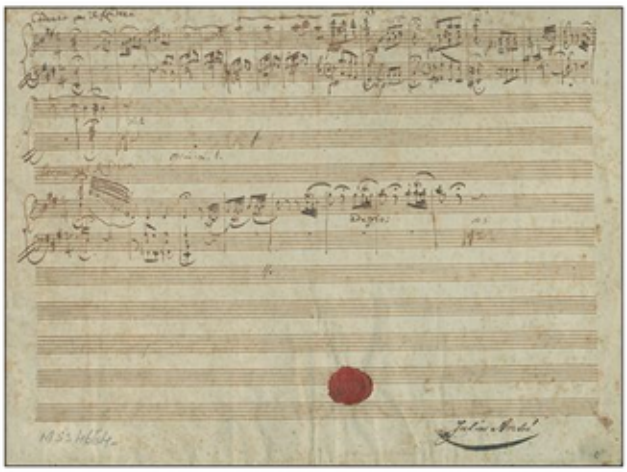

Modernitatea componistică de la sfârșitul secolului al XIX-lea se îmbină cu un puternic simț patriotic și un filon tradițional în valoroasa operă a lui Ciprian Porumbescu. Revelația acestui fir tradițional și idilic va da naștere lucrării „Crai Nou", lucrare existentă în colecția Cabinetului în manuscris, cunoscută drept prima operetă românească, pe versurile lui Vasile Alecsandri, a cărei premieră a avut loc la data de 11 martie 1882 în sala festivă a Gimnaziului Românesc din Brașov, astăzi Colegiul „Andrei Șaguna". Tot în colecția Cabinetului de Muzică, intrat prin achiziție de la Nina Cionca, strănepoata compozitorului, este manuscrisul lucrării „Hora Detrunchiaților", semnat Ciprian Golembiovski, numele compozitorului Ciprian Porumbescu, cu sonorități poloneze. Compozitorul va utiliza la început numele Golembiovski, apoi, pentru o perioadă Golembiovski-Porumbescu și mai apoi, Porumbescu.

În aceeași perioadă, Cabinetul a primit donația din partea lui Romeo Drăghici (1891 – 1983), executorul testamentar al operei lui George Enescu și primul director al Muzeului „George Enescu" din București. Donația completează fondul Enescu, existent deja, cu șase manuscrise muzicale. Manuscrisul pentru lucrarea pentru pian, vioară și violoncel – „Trio în La minor", care se înscrie într-o perioadă de maturitate artistică a compozitorului – poartă marca de colecție aplicată pe manuscris.

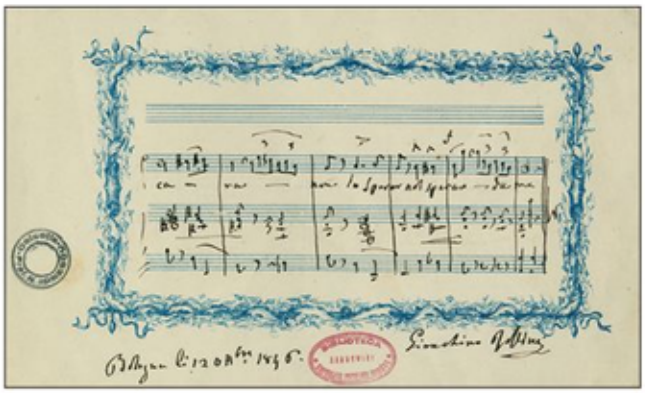

Manuscrisul lucrării „Mi lagnero tacendo" pentru pian a compozitorului italian Gioachino Rossini

În paralel cu interesul pentru dezvoltarea unei colecții care să reflecte tradiția și istoria creației muzicale românești, achizițiile și donațiile manuscriselor și partiturilor compozitorilor clasici universali aveau să contureze o colecție completă și complexă, ce anula ierarhiile dintre cultura românească și cea universală. Așa se explică existența unui fond impresionant de lucrări din aproape toate școlile și genurile muzicale europene, dintre care am ales spre exemplificare manuscrisul, în copie, al lucrării „Lucia di Lammermoor" a compozitorului italian Gaetano Donizetti, manuscrisul în copie al operei „Don Carlos" de Giuseppe Verdi, manuscrisul în cerneală al Simfoniei a IX-a de Ludwig van Beethoven.

Aceste lucrări sunt fericit completate cu piesele poate cele mai valoroase ale colecției. Prima este un manuscris al lucrării „Cadenza per il Rondeau; Ferma nel Rondeau" pentru pian a compozitorului Wolfgang Amadeus Mozart (1756 – 1791). Manuscrisul în cerneală poartă la marginea inferioară sigiliul lui Julius André (1808 – 1880). Între ultimul portativ și sigiliul lui J. André există un spațiu liber în care a fost descifrat cu ajutorul unei lămpi de cuarț următorul text în limba germană: „Prezenta «Cadenza» și «Ferma» pentru un concert de pian de Mozart este propria scriere de mână a maestrului decedat. Frankfurt pe Main, 16 oct. 1875. Julius André". După moartea compozitorului, soția acestuia, Constanze Mozart, vinde în anul 1799 toate manuscrisele muzicale care se aflau în posesia sa lui Johann Anton André (1775 – 1842), compozitorul și editorul muzical de la Offenbach. Data înscrisă pe manuscrisul aflat în colecția Cabinetului de Muzică, 16 octombrie 1875, este un indiciu asupra faptului că acesta se afla în posesia fiului său, Julius André.

A doua piesă este un manuscris al lucrării „Mi lagnero tacendo" pentru pian a compozitorului italian Gioachino Rossini (1792 – 1862). Manuscrisul poartă data și locul compoziției: „Bologna li 12 ottombre 1846", în stânga jos, iar în partea dreaptă jos semnătura compozitorului. Manuscrisul cuprinde trei pagini, este dedicat prințului Mihai Ghika și este scris pe o hârtie specială, unde portativul și notele scrise de mână cu cerneală neagră sunt încadrate într-un chenar frumos decorat. Acest decor pune în lumină grija compozitorului pentru textele sale muzicale de a fi prezentate într-o aură de noblețe spirituală.

Odată organizate fondurile muzicale intrate, activitățile întreprinse de angajații Cabinetului au permis valorificarea acestora, acțiune ce va spori și se va diversifica anual. Printre primele demersuri au fost încheierea unor colaborări cu revista *Muzica* și revista *Călăuza Bibliotecarului*, prin punerea la dispoziție a unui spațiu editorial pentru a face cunoscute publicului colecțiile Cabinetului printr-o serie de articole precum: *Dinu Lipatti, interpret*, redactat de profesorul Grigore Bărgăoanu în baza materialului existent în colecția Cabinetului. De asemenea, redactarea unui studiu bibliografic intitulat *Compoziții muzicale din lirica eminesciană*, cu prilejul comemorării a 75 de ani de la moartea poetului, ce a fost publicat în numărul 6 din iunie 1964 al revistei *Călăuza Bibliotecarului*. O activitate sporită de promovare a colecției a fost realizată fie prin participări directe la emisiuni de radio și televiziune, fie prin furnizarea de material pentru susținerea unor manifestări culturale.

(Continuare în p. 79)

Considerat printre cei mai înzestrați spioni din istorie, Cavalerul D'Éon (1728 – 1810) – după cum am văzut în numărul trecut al revistei – i-a fost de mare ajutor lui Ludovic al XV-lea și cabinetului său de spionaj, „Secretul regelui", în realizarea țintelor de politică externă a Franței. Să-i urmărim în continuare aventurile.

ENIGMATICUL CAVALER D'ÉON

ION BISTREANU

„Meciul de scrimă dintre Cavalerul de Saint-George și Cavalerul D'Éon", tabloul pictorului Al.-Auguste Robineau

În 1766, Ludovic al XV-lea i-a acordat lui D'Éon o rentă viageră de 12.000 de livre (mai mult ca o mită, pentru a-i cumpăra tăcerea), dar a ignorat cererea de achitare a imenselor datorii pe care le făcuse la Londra. Însă Cavalerul nu a riscat să se întoarcă în Franța, temându-se că ar putea fi asasinat sau trimis la Bastilia.

În circumstanțe destul de confuze, din 1771 începe să îmbrace haine de damă. Imediat, diverse zvonuri s-au răspândit în Londra. În ziarele britanice au apărut caricaturi ale cavalerului, poreclit „Epicenul D'Éon". După cum glumea un ziarist englez, „îmbrăcându-se ca o femeie, cavalerul devenea propria lui văduvă". În cluburi și în cafenele s-au înmulțit pariurile privind sexul său, londonezii fiind intrigați de silueta voluptuoasă, vocea feminină și pielea fină a controversatului diplomat, iar un proces între doi pariori s-a încheiat, după audierea mai multor martori, cu următorul verdict: era femeie. În timp ce se afla la Londra, D'Éon a scris o carte despre administrația publică, *Les loisirs du Chevalier D'Éon*, care a fost publicată în 13 volume la Amsterdam, în 1774.

CAVALERUL DEVINE DOMNIȘOARĂ

Ludovic al XV-lea va trimite la Londra pe Cavalerul de Ronac (în realitate, scriitorul Beaumarchais, la rândul lui agent al „Secret du Roi"), pentru a negocia returnarea documentelor secrete, precum și a unor pamflete împotriva lui Jeanne Bécu, contesa du Barry, ultima „Maîtresse-en-titre" a regelui. D'Éon nu returnează niciun document, considerând că acestea constituiau nu numai o bună protecție, dar și o posibilă sursă de venit. În anul următor, regele a cerut cavalerului să pună capăt zvonurilor care discreditau Ambasada franceză, indicând o dată pentru totdeauna adevăratul său sex. Cavalerul a declarat solemn că este femeie, atestare validată de mai mulți medici care, la refuzul cavalerului de a se dezbrăca, s-au mulțumit cu o simplă palpare. Ca urmare, prin ordinul suveranului, Cavalerul D'Éon

Cavalerul de Ronac, alias scriitorul Beaumarchais, trimis de suveranul francez la Londra...

devine Domnișoara D'Éon. Și, ca atare, nu va mai avea acces în armată, în afacerile politice sau în diplomație.

Voltaire a comentat cu sarcasm scandalul: „Și moravurile noastre s-au înmuiat vizibil, suntem aproape de umanism...

... și din grija acestuia pentru a sa „Maîtresse-en-titre", Jeanne Bécu, contesa du Barry, eroina unor pamflete dezonorante

Uite, D'Éon a devenit Fecioara din Orléans, dar până acum n-am auzit să fie arsă pe rug."

Un alt vizitator al Londrei la acea vreme a fost și renumitul Casanova, care a conchis: „Acest Cavaler D'Éon era o femeie frumoasă... În ciuda manierelor ei bărbătești, am recunoscut-o ușor ca fiind femeie; vocea ei nu era cea a unui castrat, iar silueta ei era prea rotunjoară pentru a fi a unui bărbat."

D'Éon a fost înconjurat de legende chiar și în timpul vieții. Deghizarea lui din 1771 s-ar fi datorat, chipurile, unei aventuri avute cu prințesa germană Sophia-Charlotte de Mecklenburg-Strelitz, pe care o cunoscuse cu ani în urmă, în drumul său spre Sankt Peterburg. La Londra a reîntâlnit-o pe prințesă, devenită între timp soția regelui George al III-lea. Apropierea dintre cei doi a stârnit suspiciunile monarhului cu privire la fidelitatea soției. Regina a fost nevoită să depună un jurământ de virtute și să-și convingă soțul că D'Éon este femeie.

La moartea lui Ludovic al XV-lea (1774), „Secretul regelui" a fost desființat, iar D'Éon a încercat să-și negocieze întoarcerea din exil.

DOCUMENTE CONTRA UNEI RENTE VIAGERE

În anul următor, regele Ludovic al XVI-lea îl trimite din nou la Londra pe Beaumarchais, pentru a recupera toate documentele deținute de D'Éon, considerate compromițătoare nu numai pentru fostul rege, bunicul său, dar și pentru Franța. Totodată, urma să verifice zvonurile care persistau în Londra privind sexul Cavalerului Charles de Beaumont. La Versailles, era binecunoscut faptul că, încă din anul 1771, Cavalerul D'Éon apărea deseori în public în haine feminine. Contele de Vergennes, ministrul de Externe, îi scrie lui Beaumarchais: „Dacă domnul D'Éon ar fi de acord să apară într-o înfățișare feminină, totul ar fi rezolvat."

Cu lacrimi în ochi, D'Éon îi „mărturisește" lui Beaumarchais că s-a născut fată, dar a fost crescut ca băiat, deoarece tatăl său nu putea moșteni averea soției fără un urmaș de sex masculin. Indus în eroare de înfățișarea fizică a cavalerului, Beaumarchais îl crede, nota istoricul René de Castries: „Nici măcar nu s-a mirat de faptul că D'Éon bea, fuma și înjura ca un prusac."

După multe luni de negocieri, D'Éon acceptă să predea toate documentele dorite de Curtea regală, în schimbul unei substanțiale rente viagere (12.000 franci), a ștergerii tuturor datoriilor de la Londra și a acordării dreptului de a purta pe rochia de damă însemnele Ordinului Saint-Louis (un privilegiu masculin). Dar i se pune o condiție draconică: va deveni oficial „domnișoara Beaumont" și va purta toată viața veșminte femeiești. Unul dintre argumentele luării acestei decizii: „Cine va da crezare vorbelor unei femei."

La 4 noiembrie 1775, a fost încheiat unul dintre cele mai neobișnuite documente din istorie, semnat de Beaumarchais și de „Domnișoara D'Éon de Beaumont, fiica cea mare a familiei, cu-

Regele englez George al III-lea (pictat de Allan Ramsay în ținuta de încoronare) a fost un pic gelos pe Cavalerul D'Éon

noscută până în ziua de azi sub numele de Cavalerul D'Éon, fost căpitan al Regimentului de dragoni, Cavaler al Ordinului Sfântului Ludovic și doctor în drept civil și canonic". În partea principală a contractului se stipula: „Domnișoara de Beaumont recunoaște că, conform voinței părinților ei, a trăit sub o înfățișare masculină străină ei și, de acum înainte, pentru a pune capăt acestei poziții ambigue, va purta din nou îmbrăcăminte feminină, drept pentru care i se va permite să se întoarcă în Franța."

Când aranjamentele cu D'Éon devin cunoscute la Londra, președintele Curții Supreme îl declară oficial pe acesta femeie, conform legislației engleze.

MARIA ANTOANETA ÎȘI OFERĂ MODISTA, ...

În vara anului 1777, Cavalerul D'Éon hotărăște să se reîntoarcă în Franța, dar nu respectă condițiile impuse. În uniforma sa de căpitan de dragoni, intră în Paris într-o trăsură trasă de patru cai, declarând jurnaliștilor însetați de senzațional: „Regretând scandalurile provocate de proști și cretini, eu, Cavalerul D'Éon, vă asigur solemn că nu am fost niciodată femeie și, prin urmare, nu intenționez să devin una în viitor!" Era prea mult pentru rege! Și „tânăra" încăpățânată, care nu voia să fie considerată ca atare, a fost trimisă în mănăstirea de femei Saint-Cyr. Apoi într-o altă mănăstire – tot de femei! Și nu a rămas în Franța vreo mănăstire de mirese imaculate ale lui Hristos care să nu o adăpostească pe tânăra de Beaumont/Chevalier D'Éon, cel puțin pentru câte o săptămână! Într-un final, considerând că „încăpățânata femeie" fusese suficient pedepsită, Versailles-ul i-a permis să se reîntoarcă la Paris, unde a fost urmărit de o mulțime de curioși să-l vadă pe „cavalerul amfibian", cum îl porecliseră spiritualii parizieni. La prima întâlnire, a făcut o impresie jalnică asupra oamenilor. Frumusețea feminină a cavalerului se estompase, trăsăturile sale deveniseră mai aspre, fața îi era brăzdată de riduri.

Contele Charles de Vergennes, ministrul francez de Externe, a asistat adesea la Versailles la aparițiile enigmatice ale Cavalerului

Regele dă un decret prin care îl obligă să apară în regat „numai în haine potrivite femeilor". Pentru a-i aranja garderoba feminină, Maria Antoaneta îi pune la dispoziție o sumă frumușică de bani și îl trimite la propria modistă, celebra, la acea vreme, Rose Bertin. Se conformează și se prezintă la Curte într-o splendidă crinolină, cu o bogată perucă, o pălărie de damă și o pereche de pantofi cu toc cui. „Nu avea nimic din sexul nostru în afară de jupoanele și buclele care i se potriveau îngrozitor", a declarat o doamnă de la Curte.

În următorii 34 de ani, până la sfârșitul zilelor, Cavalerul D'Éon a purtat rochii de femeie: „După ce am fost bărbat toată viața mea, soldat, om de știință, diplomat, sunt încântat că sunt femeie!" Dar Cavalerul D'Éon s-a simțit la fel de relaxat și într-o fustă cu crinolină, și într-o uniformă militară: „el" a fost un spadasin strălucit, iar „ea" – o dansatoare mult mai bună decât multe doamne de la Curtea regală.

D'Éon l-a vizitat pe bătrânul Voltaire, cu care schimbase anterior mai multe scrisori. Filosoful l-a primit pe oaspetele exotic destul de rece, iar după această întâlnire l-a numit în scrierile sale un „om amfibiu", „creatură sexuală, care nu este nici bărbat, nici femeie".

Doi ani mai târziu, D'Éon recidivează: reîmbracă uniforma militară, declarându-și intenția de a participa, alături de Lafayette, la războiul de independență al Americii. Regele reacționează

Regina Maria Antoaneta (portret de Guatier-Dagoty) l-a ajutat pe Cavaler financiar și chiar oferindu-i serviciile vestimentare ale...

dur: ordonă arestarea lui D'Éon și exilarea în localitatea natală, Tonnerre.

... IAR GEORGE AL III-LEA ÎI ACORDĂ O PENSIE

În anul 1785 părăsește Franța și se stabilește la Londra, unde, timp de 25 de ani, Cavalerul D'Éon va duce viața unei doamne îmbătrânite și resemnate.

Entuziasmat inițial de ideile Revoluției franceze, s-a declarat ca fiind „La Citoyenne Geneviève Déon", abandonând atât prenumele masculin – Charles –, cât și particula numelui. Dar, după execuția lui Ludovic al XVI-lea (1793), și-a schimbat opinia privind idealurile revoluției. În plus, noul Guvern revoluționar, nutrind puțină simpatie pentru vechii aristocrați, pentru spionii fostului rege și, mai ales, pentru travestiți, îi taie pensia viageră, îi confiscă toate proprietățile din Franța, iar mobila din casa sa de la Tonnerre este vândută. Se vede, departe de țară, lipsit de mijloace de trai, fiind nevoit să își vândă prețioasa bibliotecă (8.000 de volume), păstrând doar o bogată și prețioasă colecție de ediții rare ale operei lui Horațiu.

În virtutea unei vechi amiciții, regele George al III-lea îi acordă o mică pensie de 200 de lire sterline, neîndestulătoare, așa că, în ciuda vârstei și a supraponderalității sale, Cavalerul D'Éon a fost nevoit să predea lecții de scrimă sau să participe la dueluri demonstrative, în care se îmbrăca uneori în uniformă de dragon, alteori în fustă și, o dată, în Minerva.

La 9 aprilie 1787 la Carlton House, palatul Prințului de Wales, viitorul George al IV-lea (despre care se zvonea că ar fi fiul Cavalerului D'Éon!), a avut loc un duel care a rămas în istorie, între D'Éon și Cavalerul de Saint-George, un tânăr mulatru – fiul unui bogat plantator englez din Guadelupa –, poreclit „Don Juan cel Negru" și considerat cel mai bun spadasin din Europa.

... modistei proprii, Rose Bertin, ce deborda de creativitate

În ciuda diferenței de vârstă, 20 de ani, și a disconfortului provocat de îmbrăcămintea sa (o rochie cu trei jupoane și o bonetă de damă pe cap), D'Éon și-a lovit adversarul de șapte ori, victoria consolidându-i reputația de imbatabil scrimeur. În acea seară a câștigat 465 de lire sterline, colectate de Prințul de Wales. Pentru a imortaliza evenimentul, gazda a comandat unui pictor, Alexandre-Auguste Robineau, celebrul tablou „Meciul de scrimă dintre Cavalerul de Saint-George și Cavalerul D'Éon".

Se va duela până la vârsta de 69 de ani, când o fandare stângace a unui cursant i-a secționat mușchii brațului. Va trăi din modesta pensie și din ajutoare primite de la puținii prieteni rămași. Până la sfârșitul vieții va fi găzduit de Mary Cole, văduva unui inginer al Marinei regale britanice.

Săracă și imobilizată la pat după ce suferise un accident vascular cerebral, domnișoara Geneviève D'Éon și-a dat obștescul sfârșit la 21 mai 1810, la vârsta de 82 de ani, după ce a petrecut 49 de ani ca bărbat și 34 ca femeie.

NICI N-A CÂȘTIGAT, NICI N-A PIERDUT

Madame Cole, prietena și confidenta ei, a început toaleta de rigoare pentru o defunctă; când a dezbrăcat-o, a descoperit că buna ei prietenă era, de fapt, bărbat și i-au trebuit ore întregi ca să își revină din șoc.

Trei chirurgi vor efectua autopsia corpului, în prezența mai multor martori, iar doctorul Coperland va scrie: „Prin prezenta certific că am inspectat și disecat

Fascinanta istorie a Cavalerului este prezentată în Muzeul din localitatea natală (Tonnerre, în Burgundia)

corpul Cavalerului D'Éon de Beaumont și că am constatat că organele masculine sunt perfect formate din toate punctele de vedere." Cei prezenți la autopsie au mai notat: „Corpul prezenta o rotunjime neobișnuită în formarea membrelor; aparența unei bărbi era foarte subțire, iar părul de o culoare atât de deschisă, încât abia se percepea pe brațe, picioare și piept. Gâtul nu era nicidecum masculin; umerii pătrați și frumoși; pieptul remarcabil de plin; brațele, mâinile, degetele erau cele ale unei femei corpolente..."

Peste o jumătate de veac, medicul britanic Havelock Ellis a folosit termenul de *eonism* – „perversiune sexuală asociată cu o conștientizare incorectă a propriului gen, o schimbare a orientării psihosexuale față de sexul opus". Unii cercetători moderni au sugerat că D'Éon era transgender. În prezent, „Societatea Beaumont" din Anglia, care oferă sprijin comunității transgender, îi poartă numele.

El a lăsat un testament olograf, care începe cu: „Mors mihi lucrum" (moartea este câștigul meu) și se încheie cu un catren în care cavalerul face un bilanț al vieții sale: „Gol din cer m-am pogorât,/ Gol zac și sub această piatră,/ Trăind pe acest pământ,/ N-am câștigat și nici n-am pierdut."

Cimitirul londonez în care a fost înmormântat a fost dezafectat în 1865, făcând loc unei gări. Mai târziu, în acel loc a fost ridicat un obelisc în memoria celor care fuseseră înhumați în vechiul cimitir, iar numele a peste 70 dintre ei sunt gravate pe el, inclusiv cel al Cavalerului D'Éon.

Conacul părintesc de la Tonnerre găzduiește din 2015 muzeul Chevalier D'Éon, care expune o bogată colecție de 200 de piese – arme și jupoane care au aparținut Cavalerului D'Éon. În oraș i s-a ridicat o statuie, iar Liceul general din localitate îi poartă numele. ■

CABINETUL DE MUZICĂ

(Urmare din p. 74)

O preocupare constantă în legătură cu dezvoltarea colecțiilor din cadrul Cabinetului de Muzică a fost depistarea unor compoziții sau autori români în bibliotecile din străinătate. Pornită din dorința de a întregi fondurile de muzică românească, între anii 1960 – 1980 au fost efectuate o serie de vizite cu caracter documentar în țară și străinătate pentru microfilmarea materialelor prețioase pentru fondul Cabinetului. Spre exemplu, demersurile pe lângă Österreichische Nationalbibliothek din Viena pentru microfilmarea manuscriselor originale ale lui Eusebie Mandicevschi, George Enescu și Ion Scărlătescu sau microfilmarea „Suitei Române", aparținând compozitorului danez Vagn Holmboe la Biblioteca Regală din Copenhaga.

Colecțiile Cabinetului de Muzică au fost studiate și valorificate de un public numeros, format din studenți, cercetători, reporteri de radio și televiziune, muzicologi și profesori de muzică de la Institutul de Artă, regizori de la teatrele muzicale din țară. Studiul manuscriselor și partiturilor se realiza în sala de lectură a Cabinetului. Dacă în anul 1962 numărul cititorilor care studiaseră colecțiile era de 221 cititori/an, cu 1.551 piese consultate, în anul 1963 numărul cititorilor se triplează, ajungând la 749 cititori/an, cu 2.210 piese cercetate, pentru ca, patru ani mai târziu, în 1967 Cabinetul de Muzică să atingă o cifră de peste 1.500 cititori/an, cu peste 6.000 piese accesate.

Ca o concluzie, putem spune că fondurile Cabinetului de Muzică al Bibliotecii Academiei Române s-au constituit ca un templu al culturii muzicale. Situat între dorința de a acumula și difuza cunoaștere muzicală și conservarea istoriei muzicale românești și universale, salvând-o de la o regretabilă uitare, el face vizibilă publicului și o fațetă importantă a istoriei colecționismului românesc din secolul XX prin donațiile și achizițiile ce au contribuit la dezvoltarea acestuia. ■

ISTORIE ȘI FILM

VIOLETTE NOZIÈRE

THEO STĂNESCU-STANCIU

Fotografii din arhiva poliției

● De la elevă eminentă, la tânără de moravuri ușoare ● A încercat de două ori să-și otrăvească părinții ● „Criminala cu fustă" – personajul care a ținut primele pagini ale tuturor ziarelor din Franța ● „Îngerul morții" a fost condamnat la moarte ● Trei președinți au avut intervenții legate de pedeapsa Violettei ● După eliberare, și-a schimbat numele și a devenit mama și soția perfecte ● O hotărâre excepțională în analele justiției franceze: reabilitarea unui condamnat la moarte ● Cei cinci copii i-au aflat trecutul doar după moarte

„M-am îndrăgostit de Violette Nozière cu mult înainte de a o înțelege" – a fost declarația făcută presei de regizorul Claude Chabrol în martie 1978, la momentul lansării filmului ce i-a purtat numele tinerei ale cărei fapte au scindat societatea franceză din anii '30 ai veacului trecut.

„Încercând să o readuc la viață, am resimțit o adevărată fascinație față de multiplele sale fațete cu care se prezenta lumii... Nu am vrut deloc să o judec, ci să o înțeleg."

Cu toate că Chabrol (născut în 1930, chiar în Parisul care a fost scena dramei din familia Nozière) era prea mic pentru a-și aminti faptele care au tulburat liniștea orașului, pentru mulți dintre cei care au mers să-i vadă filmul ele erau încă foarte vii. Fusese o poveste prea intensă, pentru a fi dată uitării atât de ușor...

La o primă privire, totul părea a fi fost o simplă crimă născută din depravare. Personajul central a fost o tânără, aparent obișnuită, din clasa mic-burgheză: Violette Nozière. Ajunsă la 18 ani, luptându-se cu părinți prea stricți, cu un mediu sumbru, singura-i dorință a fost să evadeze, să se reinventeze, să iasă din întuneric. Așa a ajuns să fie atrasă de Parisul decadent, de cafenele pline de studenți boemi, de alcool, de serate dansante, de sex și de modă. Pentru a-și obține libertatea atât de mult râvnită, Violette a decis că nu mai existau limite.

Șocul descoperirii că suferea de sifilis, iar starea i se degrada încetul cu încetul, a îndemnat-o la măsuri extreme. În martie 1933, tânăra a încercat pentru prima dată să-și otrăvească părinții: un mecanic de locomotivă de vârstă mijlocie, Jean-Baptiste, aparent destul de mulțumit

cu propria-i viață, și o casnică, Germaine, care trăia din regrete, suspinând după tinerețea și alegerile din trecut.

Violette se săturase de micul lor apartament sufocant, de regulile pe care i le impuneau. În dimineața zilei de 23, de la o farmacie din cartier, a cumpărat un somnifer puternic. Seara, și-a convins părinții să le înghită, sub pretextul că medicamentul reprezintă remediul pentru maladia pe care, după spusele unui doctor pe care l-ar fi vizitat, ar fi moștenit-o de la ei. Dozele, nefiind fatale, au lăsat în urmă doar dureri de cap și stări de moleșeală, care au fost puse pe seama incendiului iscat, peste noapte, în apartament. Incendiul a fost sesizat tocmai de fiică. A alertat vecinii. Tatăl și-a revenit destul de bine, dar mama a fost dusă la spital, pentru supraveghere.

În scurt timp, viața părea să reintre în normal... La sfârșitul lunii iunie, Violette a întâlnit un tânăr chipeș, Jean Dabin, de care s-a îndrăgostit nebunește. Pentru a-l ține aproape, tânăra a încercat orice. Banii s-au dovedit momeala perfectă. Mereu îndatorat, dar dorind să trăiască pe picior mare, Jean avea o permanentă nevoie de lichidități. Micile economii ale Violettei au dispărut pe dată. Părinții au devenit sursa ideală. Inițial, doar câteva bancnote șterpelite din portofele, apoi bijuterii, ca, într-un final, tânăra să pună la cale un plan odios cu ajutorul căruia să obțină toți banii familiei.

La 21 august a avut loc a doua tentativă de otrăvire, care s-a dovedit fatală pentru Jean-Baptiste. După ce și-a văzut părinții pierzându-și cunoștința, Violette a sustras toți banii care erau ascunși în apartament și s-a făcut nevăzută. A revenit pe 23, în miez de noapte, de astă dată cu un nou plan în minte. Pentru a ascunde crima, a pornit gazul. După câteva minute, interpretând rolul fiicei disperate, care s-a întors din oraș și a simțit mirosul, și-a alertat vecinii. Au sosit imediat pompierii și poliția; au descoperit corpul lipsit de viață al tatălui, într-un pat, iar al mamei pe jos, abia răsuflând. De la început, lucrurile nu au mai părut anchetatorilor atât de simple ca în martie. Comisarul care preluase investigația a decis să o conducă pe fiică la spital, pentru o confruntare cu Germaine, atunci când aceasta și-ar fi revenit. Violette, speriată de consecințe, a reușit să fugă, atunci când a fost lăsată să aștepte în camera infirmierelor. După câteva zile a fost prinsă, încarcerată și, după corelarea declarației doamnei Nozière și a dovezilor, acuzată de omor voluntar.

Fapta a șocat. Jurnaliștii și-au dat imediat seama de puterea subiectului și l-au preluat. Numele Violettei – „criminala sau monstrul cu fustă" – era pe prima pagină a oricărei gazete. Verdictul, în urma procesului care a avut loc între 10 și 12 octombrie 1934, după doar două ore de deliberare, a fost condamnarea la moarte, pentru paricid și otrăvire, fără circumstanțe atenuante.

Tatăl și mama

Un final logic, după o asemenea faptă, au fost convinși mulți... Dar, nu toți! Cazul Violettei Nozière a împărțit Franța.

Pentru a înțelege complexitatea poveștii, trebuie să ne întoarcem la acele vremuri. Franța nu era într-un moment prea bun: recesiunea economică era una evidentă, prăpastia dintre clasele sociale se adâncea, scandalurile politice și financiare erau la tot pasul.

Într-o carte publicată în 2011, Sarah Maza (*Violette Nozière: A Story of Murder in 1930s Paris*, Violette Nozière: istoria unei crime în Parisul anilor '30) relevă acea societate fracturată de luptele unei clase muncitoare, cu o populație urbană în creștere, cu acces limitat la locuințe adecvate.

Motivul invocat de acuzată pentru comiterea abominabilei fapte, cu toate că a fost cunoscut de mulți, nu a fost prezentat public niciodată în epocă. Deoarece tânăra mărturisise ceva ce burghezul de rând nu putea accepta: incestul.

După cum avea să demonstreze Anne-Emmanuelle Demartini, într-un studiu intitulat chiar „Afacerea Nozière. Incestul și recepția sa socială în Franța anilor '30" (2009), atât de monstruoasă era în acele vremuri acuzația, încât era considerată un tabu. Presa vremii a denumit-o în nenumărate forme: infamă, abominabilă,

teribilă sau imundă... A fost nevoie de peste cinci decenii ca Franța să îi accepte și, mai ales, să vorbească public despre existența lui – Eva Thomas a fost prima femeie care a avut curajul să mărturisească incestul părintelui.

La 28 august 1933, intervievată la sediul Poliției judiciare, Violette a declarat că tatăl o abuzase încă de când avea doar 12 ani, oferind descrieri precise atât ale actelor în sine, cât și asupra locurilor folosite de Jean-Baptiste pentru a întreține relațiile sexuale. Câteva zile mai târziu, pe măsură ce ancheta continua, tânăra le-a povestit polițiștilor și despre alte detalii ce îi incriminau părintele: reviste cu conținut pornografic, librete ale unor libertine, pe care bărbatul le avea ascunse în locuință.

Marcel Guillaume, sursa de inspirație pentru comisarul Maigret

Deoarece cazul devenise unul atât de urmărit, investigația fusese încredințată unui comisar renumit în epocă, Marcel Guillaume (1872 – 1963, cel care avea să devină, de altfel, și sursa de inspirație a personajului Maigret pentru Georges Simenon). Și judecătorul de instrucție, Edmond Lanoire, era recunoscut în afacerile ce aveau conexiuni cu prostituția și mediile depravate. În ceea ce o privea pe Violette, trei avocați de prestigiu au încercat să o apere: inițial, un membru de frunte al baroului, Henri Géraud (1872 – 1962), cel care fusese desemnat să îl apere din oficiu pe ucigașul președintelui Paul Doumer, Paul Gorgulov (1932); a fost urmat de René de Vésinne-Larue (1903 – 1976), un tânăr absolvent de Drept, Astronomie și Științe politice; lor li s-a alăturat și avocatul cu state vechi la Curtea de Apel din Paris, Jean Vincey (1903 – 1969).

Încă de la primele audieri ale acuzatei, comisarul Guillaume a simțit că exista ceva adevăr în spusele tinerei. După cum avea să se confeseze mai târziu, după pensionarea survenită în 1937, jurnaliștilor de la *Paris-Soir*, Guillaume credea că „oricât de vinovată ar fi fost Violette, merita cel puțin să obțină circumstanțele atenuante".

Dar marea majoritate a societății contemporane dăduse deja verdictul: Violette Nozière reprezenta chintesența răului.

A existat însă și un segment care i-a fost alături Violettei. Inițiatorii suprarealismului, curentul apărut cu aproximativ un deceniu în urmă, care punea accent pe spontaneitatea imaginației și iraționalitatea actului artistic, într-o lucrare care i-a purtat numele, dar sub o formă greșită – *Violette Nozières* – publicată în 1933, în afara țării, în Belgia (de teama unor repercusiuni judiciare!) au lansat o adevărată pledoarie în apărarea așa-numitului de ei „Înger negru" și pentru denunțarea tabuului asupra incestului. Printre semnatari se numărau nume importante ale elitei culturale a vremii: poetul și eseistul André Breton, așa-numitul „poet al eliberării" Paul Éluard, pictorul și poetul peruan César Moro (pseudonimul lui Alfredo Quíspez-Asín Mas). Desenele – în număr de opt, care însoțeau cele tot opt poeme – au fost realizate de unele dintre cele mai importante figuri ale epocii: Salvador Dali, sculptorul și pictorul german Max Ernst, elvețianul Alberto Giacometti sau românul Victor Brauner. Lor li s-a alăturat coperta spectaculoasă – o fotografie semnată Man Ray. În ochii acestora, după cum arăta Demartini, „crima comisă de Violette Nozière se confunda cu un act de revoltă individuală, suprarealiștii recunoscându-i tinerei o autentică dimensiune revoluționară".

Data începerii procesului în fața Curții cu juați (exclusiv bărbați!) – 10 octombrie 1934 – a rămas impregnată în memorie. Cu doar o zi în urmă, la Marsilia își pierduseră viața într-un atentat regele Iugoslaviei, Alexandru I, dar și ministrul Afacerilor Externe, Louis Barthou. În ciuda tragediei ce zguduise întreaga lume, parizienii s-au înghesuit să ajungă în sala de judecată. Nimeni nu a pronunțat clar

acuzația de incest, nici măcar în pledoaria avocatului apărării violul părintelui nu a reprezentat partea esențială. Mai mult, comisarul însărcinat nu a fost chemat să depună mărturie.

După o asemenea desfășurare, verdictul a căzut logic. Nu însă și pentru Violette, care s-a ridicat împotriva deciziei, împotriva juraților.

După ce unul dintre avocații apărării a solicitat clemență din partea președintelui, la 24 decembrie 1934, Albert Lebrun, șeful statului, a acordat comutarea pedepsei cu moartea în muncă silnică pe viață.

În perioada încarcerării – una, de altfel, foarte complicată în exterior, odată cu ascensiunea nazismului și debutul războiului mondial – Violette a avut un comportament exemplar, închisoarea făcând-o să se îndrepte spre religie. Pe acel fundal, a avut loc și reconcilierea cu mama. După intervenția Bisericii Catolice, următorul șef de stat, mareșalul Philippe Pétain, la 6 august 1942, i-a redus pedeapsa la 12 ani de muncă silnică. Trei ani mai târziu, la 29 august 1945, Violette Nozière a fost eliberată. Spre sfârșitul anului, la 17 noiembrie, noul președinte al Guvernului provizoriu, generalul de Gaulle, i-a ridicat interdicția de părăsire a teritoriului francez.

Pe sălile tribunalului

Câteva luni, Violette, sub nume fals (Germaine Hézard, numele înainte de căsătorie al mamei), și le-a petrecut la Paris, unde s-a reîntâlnit cu cel de care se apropiase în închisoare, Pierre Coquelet, fiul contabilului penitenciarului. După ce acesta a divorțat în mod legal, cei doi s-au căsătorit (16 decembrie 1946) și s-au mutat într-o comună micuță din periferia Parisului. Între 1947 și 1959, au venit pe lume cei cinci copii ai cuplului, o fată și cinci băieți, care au aflat trecutul mamei doar după decesul acesteia.

Dramele nu aveau însă să ocolească noua familie: în 1950, Pierre a avut un accident auto și a fost mobilizat la pat o perioadă. Doi ani mai târziu, s-a stins și socrul, tot într-un accident. Familia s-a tot mutat, schimbând afacere cu afacere: o cafenea și două pensiuni, ultima în apropiere de Rouen. În iulie 1960, Pierre Coquelet a suferit din nou un accident, răsturnându-se cu mașina. După luni de spitalizare și numeroase intervenții chirurgicale, a încetat din viață, la doar 42 de ani, la 30 iunie 1961. Împreună cu mama, soția a fost nevoită să preia grija casei.

Cu soțul, Pierre Coquelet

În tot acel timp, susținătorii nu i-au uitat cazul. Unii dintre cei mai vocali au fost avocatul René de Vésinne-Larue și André Breton. Cererile au fost, într-un final, încununate de succes: la 13 martie 1963, Violette Nozière a fost reabilitată de Curtea de Apel din Rouen, obținând un cazier judiciar imaculat. Măsura a intrat în istoria judiciară franceză ca una excepțională...

„Am vrut reabilitarea pentru copiii mei“ – a declarat

Violette. „Dacă ar fi fost vorba doar despre mine, nici nu mi-ar fi păsat să mă lupt!“ Dar, odată cu acea mare victorie, anul 1963 avea să lase și alte urme asupra eroinei. I-a fost descoperită o tumoare canceroasă la sânul stâng. Încetul cu încetul starea de sănătate i s-a agravat, medicii dând verdictul că boala s-a extins, la nivel osos. S-a stins, după o suferință îndelungată, la 26 noiembrie 1966.

Zece ani mai târziu, se lansa producția lui Chabrol. Se pare că prietenul actor Pierre Brasseur a fost cel care i-a sugerat că subiectul ar fi ideal pentru un film care să-i poarte semnătura. În ceea ce privește alegerea distribuției, Chabrol i-a vrut încă de la început pe Isabelle Huppert și pe Jean Carmet. Motivul ar fi fost unul simplu: cu toate că nu mai lucrase cu Huppert, aceasta interpretase, într-o producție anterioară, semnată de regizorul Yves Boisset, rolul unei tinere violate de personajul interpretat de Carmet. Chabrol a mizat pe o reacție inconștientă a publicului de a-și forma, încă din start, imaginea unui incest...

Pentru a realiza pelicula,

Afișul filmului

regizorul a avut nevoie de acordul copiilor. Inițial, aceștia nici nu au vrut să audă. Dar detaliile legate de scenariu și de viziune le-au schimbat opinia. Rezultatul a fost unul impresionant.

Încă din debut, atmosfera sumbră, culorile tenebroase pun stăpânire. Ni se prezintă o tânără cu dublă personalitate: inițial, în exterior, una rebelă, care vrea să șocheze cu orice preț, rol care, în interiorul căminului, prin ștergerea machiajului excesiv, dispare.

Balanța, pentru cel care urmărește pelicula lui Chabrol, nu se înclină evident în nicio parte. Însă personajul interpretat magistral de Isabelle Huppert (care, de altfel, obținea, la Festivalul de la Cannes, în 1978, Premiul pentru cea mai bună actriță în rol principal) naște în mintea spectatorului senzații și sentimente contradictorii.

În aprilie 2025, a avut loc și premiera celui mai recent documentar – *Le silence de Violette* (Tăcerea Violetei) –, realizat de cunoscuta producătoare Julie Biro. Filmul i-a avut ca protagoniști pe copiii familiei Coquelet. În opinia lui Biro, „această tânără nu a fost auzită, ascultată niciodată. Toată lumea a vorbit în numele ei, în numele urmașilor... Așa că am vrut să le dau și ei, dar și lor o voce...“ Din acea „căutare încărcată de emoție“ prin trecut, copiii Violettei par să-i înțeleagă gestul (și, mai ales, unul dintre fii, profesor, care a avut ocazia să lucreze de multe ori cu victime ale incestului). De astă dată, este o nouă epocă, diametral diferită, în care cuvântul victimei – fie ea minoră sau adultă – nu numai că este ascultat, ci și, de cele mai multe ori, crezut. ■

REVOLTĂ
(Biverb: 9, 7)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **DOMN ROMÂN (1632 – 1654),** din nr. 12/2025

MATEIBASARAB – ARA – SADOVA – U – INTREI – TIMUS – OAA – AHI – NNT – CT – RADU – MII – HAU – SERV – CRV – I – RAKAMAZ – EA – SVAB – RUSIA – S – EI – ABAZA – MOL – LEON – MARCUTA – ENE – PAK – ARIN – TALER – IORGA

Soluția jocului **DECLIN ECONOMIC**, din nr. 12/2025

ÎNCEPE MAREA RECESIUNE
(IN–CE–PE–M–A/RE–ARE–CE–SI–UN–E)

ÎN BUCUREŞTI ACUM 50 DE ANI

IANUARIE ■ FEBRUARIE 1976

Vremea capricioasă din ultimul timp din lume s-ar datora răcirii Arcticii, fenomen care se manifestă de două decenii și va mai dura până în anul 2000, aflăm din revista Săptămâna.

Un început de an sub semnul măreţelor realizări, al chemărilor la întrecere socialistă lansate de diferite colective. Tot mai greu să găseşti momente de viaţă adevărată în presa de acum 50 de ani. Pentru cel care a trăit în acei ani devine mult mai evident, recitind paginile publicaţiilor, cum se strângea chinga ideologică, decât a putut percepe fenomenul atunci.

Teatrul „Bulandra" debutează în noul an cu premiera piesei lui Eugen O'Neill „Lungul drum al zilei către noapte", tradusă de Dorin Dron, în regia lui Liviu Ciulei. În distribuţie: Clody Bertola, Toma Caragiu, Victor Rebengiuc, Mariana Mihuţ, Florian Pittiş. Un alt dublu debut marchează filmul „Patima": operatorul George Cornea debutează ca regizor, el fiind şi coautor al scenariului, alături de Draga Olteanu-Matei. Comentând filmul de debut al lui Mircea Daneliuc, „Cursa", Eugen Patriche se întreabă în *Flacăra*: „De ce a trebuit să treacă atâţia ani pentru ca să avem curajul să facem un film atât de simplu, fără ambiţia de a lansa afirmaţii categorice şi definitive asupra relaţiilor umane, fără pretenţia de a fixa în generalitate fiecare gest, fără tentaţia de a căuta în actualitate tot ceea ce pare sau trebuie să fie tipic."

La Operă are loc premiera baletului „Spartacus". Energie multă, eforturi maxime, dar în bună parte inutile. Un spectacol mamut, comercial, în care dansul este înecat în bătălii regizate ca la Hollywood. Sclavul loveşte cu spada şi se apără romanul, urmează o întoarcere de 180°, apoi loveşte romanul şi se apără sclavul. „Acest stil desuet – comentează cronicarul revistei *Flacăra* –, ce părea definitiv uitat în magazia Operei, nu e de natură să familiarizeze dansatorii şi spectatorii cu baletul contemporan."

Protagoniştii premierei de la Teatrul „Bulandra": aşezaţi, de la dreapta, Clody Bertola şi Toma Caragiu, în picioare Florian Pittiş şi Victor Rebengiuc

„Profeţii sumbre fac carieră pe capete în epoca noastră – scrie Ov. S. Crohmălniceanu. [...] Televizorul va înlocui curând cartea, trimiţând-o pe veci la lada de gunoi a istoriei. [...] Nu încape îndoială că multă lume preferă să stea cu gura căscată în faţa televizorului decât să citească o carte."

Cele două reviste mimează polemica – sunt singurele, de altfel, care o fac –, deşi Adrian Păunescu, redactor-şef *Flacăra*, are rubrică în *Săptămâna*, iar Eugen Barbu, redactor-şef *Săptămâna*, în *Flacăra*. Prima publicaţie anunţă drept cel mai bun disc al anului albumul formaţiei

„Sfinx“ intitulat „Lume albă“, pe baza voturilor primite de la cititori. Pe locul doi s-a situat dublul album al formației „Phoenix“, „Cantofabule“. *Flacăra* nu este de acord, considerând că discul celor de la „Phoenix“ nu poate avea rival, și aduce în sprijin mai multe opinii, între care pe cele ale lui Florian Pittiș și Anda Călugăreanu. *Săptămâna* răspunde criticilor privind topul discurilor: răspunsurile au început să fie strânse din 14 noiembrie și discul celor de la „Phoenix“ s-a lansat la 2 decembrie. Logic deci că nu a avut cum să mai recupereze și să ajungă pe primul loc.

Eugen Barbu

În *Flacăra*, Mircea Sântimbreanu răspunde afirmațiilor lui Eugen Barbu făcute într-un interviu: nu a citit manuscrisul romanului *Principele* la Editura Tineretului în 1968 și nu a purtat vreo discuție cu autorul pentru că nu a funcționat niciodată la acea editură. Barbu îl acuza că ar fi fost surprins de succesul romanului, la a cărui apariție s-ar fi opus. Sântimbreanu îi urează viață lungă și cât mai puține erate. Peste o săptămână, Eugen Barbu îi răspunde în aceeași publicație: „Vă rog să cercetați cartea dumneavoastră de muncă, unde probabil o să găsiți și datele angajării dumneavoastră la Editura Tineretului.“

„Un mare succes de librărie înscrie la începutul acestui an difuzarea în rândurile publicului cunoscător și iubitor de istorie a valoroasei lucrări a lui Mircea Mușat și Ion Ardeleanu intitulată *Viața politică a României 1918 – 1921*“, semnalează Gheorghe I. Ioniță în *Săptămâna*.

La 8 ianuarie, la Muzeul de istorie al municipiului, la ora 18.00, Panait I. Panait va prezenta „Cetățile Bucureștilor (secolele XIV – XVI)“. În cadrul Academiei Române, sub auspiciile Secției de Științe Istorice, are loc miercuri, 11 februarie, la ora 18.00, o ședință publică de comunicări, în cadrul căreia Ion Barnea prezintă „Rezultatele ultimelor cercetări arheologice privind epoca romană în Dobrogea“. Se află în pregătire la Editura Academiei: *Vlad Țepeș*, de Nicolae Stoicescu, și volumul IV din *Documente privind Unirea Principatelor*, sub redacția lui Dan Berindei.

La 24 ianuarie moare Emil Bodnăraș, lider comunist, fost ministru al Forțelor Armate, prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, vicepreședinte al Consiliului de Stat. La 30 ianuarie moare și Teohari Georgescu, fost ministru de Interne în perioada 1945 – 1952. În februarie 1952 a fost acuzat, alături de Ana Pauker și Vasile Luca, de „deviere de dreapta“.

Eugen Barbu salută numirea lui Ștefan Covaci ca vicepreședinte al Federației Române de Fotbal pentru probleme tehnice și antrenor al echipei naționale. În prima decadă a lunii februarie fotbaliștii echipelor bucureștene din prima divizie dau testul de rezistență (3.200 m alergare), pe o vreme cu -16° C. La Dinamo, Dumitrache (glezna umflată) și Sandu Gabriel nu reușesc să parcurgă toată distanța, în schimb Cornel Dinu ține să se desprindă de pluton pe ultima sută de metri. La Steaua, fruntași sunt Iordănescu, Marcel Răducanu și Vigu, în vreme ce Dumitriu IV, recunoscut pentru capacitatea lui de efort, dorind să îl ajute pe Sameș (care oricum s-a oprit după 3.080 m), ajunge printre ultimii.

Stațiile C.F.R. Băneasa și Cotroceni au fost dotate cu aparate telex, care le vor permite o mai bună comunicare.

Un afiș dintr-o brutărie te anunță: „Staționarea în incinta unității este cu desăvârșire

Academicienii Alexandru Balaci și Alexandru Rosetti

interzisă". Un afiș similar există și la magazinul „Căminul" din Piața Amzei. Tot acolo poți citi: „În caz de incendiu păstrați liniștea". În fața magazinului pot fi văzuți mereu 30 – 40 de bărbați cu frânghii pe umăr, care acostează trecătorii și îi întreabă dacă nu au nevoie de ajutor să transporte mobila. Magazinul dispune de propriii angajați pentru acest serviciu, dar sunt puțini și în bună înțelegere cu cei de afară. La prima negociere ți se cere un pol. Când ajung cu mobila la etajul 2 te anunță că fără 500 de lei te lasă acolo. Sau dispare unul cu un cuier sau o noptieră și nu o primești înapoi dacă nu dai suma cerută. Sunt greu de găsit și taxifurgonetele. La Obor, de exemplu, între 06.00 și 09.00 nu a apărut niciuna. Întrebat, șeful autobazei răspunde că trebuie sunat la 23.23.93 și se pot face programări cu două sau trei zile înainte. Reporterul sună și dispecera îi răspunde că nu există un asemenea serviciu. Revenind cu întrebarea la șeful autobazei, reporterul află că dispecera este nou încadrată și încă nu a aflat despre această prestație.

Fosta gară Cotroceni; era situată în apropiere de Plaza România

Ceasurile publice sunt o prezență extrem de utilă. Dar cel de pe turnul clădirii care adăpostește magazinul „Electro-Lux" din Calea Victoriei, colț cu strada 13 Decembrie, a întepenit de multă vreme la 09.05.

În repetate rânduri, inclusiv de poetul Gheorghe Tomozei, a fost criticat modul cum se vând cărțile la raionul de beletristică al Librăriei „Mihai Eminescu". Și anterior, când accesul la raft era liber, și acum, când s-a revenit la sistemul cu vânzătoare, toate cererile cititorilor sunt onorate doar de o vânzătoare, ceea ce înseamnă minute bune de așteptare.

A intrat în circuitul comercial prima unitate „Gospodina", pe bază de autoservire. Funcționează pe strada Academiei 3-5 și pune la dispoziția cumpărătorilor peste 60 de sortimente de preparate și semipreparate, pe bază de legume, carne de pasăre și vacă. Produsele porționate sunt prezentate în diverse tipuri de ambalaje (coșulețe, pahare, pungi), în vitrine frigorifice. Un raion prezintă produse de carmangerie (lebăr, tobă, pastramă, mititei, cârnați afumați).

Un produs nou la dispoziția gospodinelor: „Luculus". Este un amestec de mirodenii: piper negru măcinat, boia de ardei iute, enibahar, coriandru, chimion, muștar, cimbru, fructe de ienupăr și maghiran și se poate folosi la fripturi, tocături, ciorbe.

În stația liniei 31 de pe Căderea Bastiliei lume multă așteaptă mașina. Sosește într-un târziu. Înghesuială mare, se înaintează cu greu. Pornește și șoferul țipă la călători: „Avansați mai repede! Nu vreți?! Lasă că vă așez eu!" Și pune o frână bruscă, urmată de o învălmășeală de nedescris.

Un cititor se plânge în ziarul *Informația Bucureștiului* că deși iubește muzica, nu o suportă totuși revărsându-se la maxim din tranzistoare sau casetofoane în mijloacele de transport, după o zi de muncă.

Pe Șoseaua Mihai Bravu din București s-a deschis un „atelier de încadrat rame". Pe când și unul de încadrat tablouri?

Au apărut în vitrinele unor magazine de bijuterii cu pretenții tot felul de obiecte de gust îndoielnic: mărgele din lemn cât un ou de bibilică, brățări parcă făcute pentru un boxer, coliere din sârmă și lemn ce par destinate sectorului zootehnic.

La începutul lunii februarie, *Informația Bucureștiului* anunță: la magazinul „Victoria" a început vânzarea mărțișoarelor. ■

Rubrică realizată cu sprijinul Bibliotecii Academiei Române

IANUARIE ■ FEBRUARIE 1976

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

SCRISORI DIN EXIL

Iată un nou document păstrat în Fondul Constantin Vișoianu, la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a-l prezenta cititorilor noștri.

No. 341/58

26 septembrie 1958

Sire,

Activitatea Comitetului Național Român, în ultima vreme, s-a desfășurat, ca de obicei, pe trei căi: activitatea colectivă a Comitetului Național Român; activitatea individuală a membrilor Comitetului; participarea Comitetului Național Român și a Delegației române la lucrările Adunării Națiunilor Europene Captive.

Comitetul Național Român a continuat studierea situațiunei din țară în diferitele domenii, iar membrii Comitetului au făcut pe rând în ședințele săptămânale ale Comitetului dări de seamă asupra schimbărilor survenite în situațiunea din țară în diferitele domenii care le sunt atribuite. Concluzia generală a acestor lucrări este că, în ultimul timp, situațiunea economică nu pare a se fi îmbunătățit, în timp ce apăsarea politică și teroarea polițistă s-au mărit. După o scurtă perioadă în care poporul român a putut constata o ușoară atenuare a prigoanei polițiste, așa-zisul guvern de la București a început o serie de arestări pentru mai multe motive sau pretexte. În primul rând, se pare că așa-zisul guvern de la București a fost alarmat de corupția aparatului de stat comunist, despre care ziariștii străini ce au călătorit în țară au vorbit fără înconjur. Vrând probabil să lase să se creadă că situațiunea economică este proastă din cauza corupției funcționarilor comuniști de stat, ci nu din cauza sistemului comunist, așa-zisul guvern a căutat, ca totdeauna, țapi ispășitori. În orice caz, arestări numeroase au fost operate printre funcționarii aparatului de stat din pricina corupției. Avem, de asemenea, informațiuni sigure că arestări au fost operate printre studenți și câțiva intelectuali, care au fost acuzați de activitate împotriva statului și a regimului comunist și, pentru prima oară, de „intelectualism". Această nouă expresie inventată de comuniștii de la București pare să fie îndreptată împotriva activității intelectuale ce nu servește în mod direct propaganda comunistă și noua organizare a statului. Orișice intelectual care este preocupat de probleme mai abstracte și mai subiective și își îndreaptă gândirea către domenii dezinteresate este acum acuzat de intelectualism.

O altă categorie care a fost lovită prin ultimele arestări este aceea a preoților, dintre care mulți, ortodocși sau catolici, sunt prigoniți și arestați, sub motiv că nu se supun directivelor politice ale regimului și că activitatea lor nu este destul de supusă propagandei comuniste, tinzând să slujească prea mult ideea creștină.

În sfârșit, după ce comuniștii de la București au anunțat, pe vremea revoluției ungare, că în țara noastră nu ar fi fost nicio tulburare printre studenți, acum de curând au avut loc câteva procese secrete în care au condamnat la moarte sau la lungă închisoare mai mulți studenți de la Universitățile din Cluj și Timișoara.

Deși aceste noi măsuri de prigoană au înfricoșat populațiunea, totuși mica libertate dată acuma câtăva vreme are urme care se manifestă printr-o mai mare îndrăzneală de a vorbi a românilor. Străini veniți de curând din țară au observat această fericită schimbare.

Ziarul *România* a continuat să apară cu regularitate, având printre românii refugiați un succes din ce în ce mai mare.

(Va urma)

EPOCA VIKINGILOR

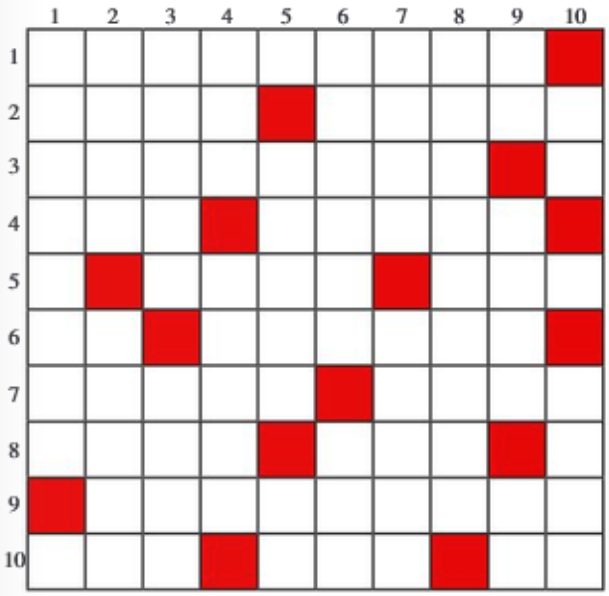

ORIZONTAL: 1) Teritoriu, ulterior ducat, din nordul Franciei Occidentale (viitoarea Franță), acordat de regele Carol al III-lea în 911 unui lider viking, în schimbul creștinării acestuia și promisiunii că va apăra teritoriul de alți vikingi. 2) Conte de Paris, care a apărat eroic orașul împotriva vikingilor în 885 – 886, motiv pentru care a fost ales regele Franciei Occidentale în 888 – Preponderent anonimi erau cei ai saga islandeze, povestiri în proză cu caracter istoric, surse importante pentru istoria vikingilor (sg.). 3) Cetate în Estonia, aflată pe o rută comercială ce lega Marea Baltică de Lacul Peipsi, în apropiere fiind descoperite un tezaur viking de argint și urme ale comerțului cu blănuri. 4) Codul ISO al limbii gangulu – Așezare din Islanda, îngropată de erupția vulcanului Hekla în anul 1104. 5) Materiale de origine animală din care nordicii își făceau ornamente, recipiente pentru lichide și jucării – *English Historical Documents*, o culegere de documente istorice engleze, primele două volume acoperind și perioada vikingă (abr.). 6) Rorik de Dorestad – Piticul care, în mitologia scandinavă, susține bolta cerească dinspre Vest. 7) Cognomenul eroului legendar Oddr, ce înseamnă „săgeată", primit după ce tatăl său, Grimr Lodrinkinni, i-a dăruit mai multe săgeți fermecate – Ginnungagap, abisul primordial în mitologia scandinavă (art.). 8) Numai – Insulă daneză unde, în orașul Odense, a fost ucis de răsculați regele Knud al IV-lea (1080 – 1086), ultimul monarh danez care a încercat să cucerească Anglia, moartea sa fiind considerată sfârșitul epocii vikinge. 9) Diviziune în trei, adunările triburilor scandinave (*thing*) fiind împărțite astfel, la nivel de comitat, jumătate de comitat și sfert de comitat. 10) Soția vikingului Turges, o preoteasă păgână pe care soțul a instalat-o să prorocească la Mănăstirea Clonmacnoise, prădată de el – Unitate de măsură a timpului, istoricii fiind de părere că, pentru a construi o corabie, vikingilor le trebuia în jur de 40.000 – Harald Hardrada.

VERTICAL: 1) Importantă așezare comercială din Rusia, ai cărei locuitori l-au invitat pe vikingul Rurik să le fie principe, urmașul lui, Oleg, întemeind Statul Kievean Rus'. 2) Regele zeilor în mitologia scandinavă, asociat cu înțelepciunea, moartea, regalitatea și războiul – Denumire scandinavă pentru un conducător militar în primele secole d.H., termenul desemnându-i în epoca vikingă pe războinicii apropiați unui rege. 3) Conducător viking care a cucerit Rouen în 876 și a prădat zeci de ani Francia Occidentală, strămoșul familiei regale britanice de astăzi – Anotimp favorabil navigației, în care vikingii realizau preponderent activități comerciale și de pradă. 4) Codul ISO al limbii munji – Popor nomad care stăpânea Bazinul Panonic, al cărui stat a căzut sub loviturile francilor. 5) Cronicar galez care, aflat la Curtea primului rege englez, Alfred cel Mare (886 – 899), a scris o biografie a acestuia și a luptelor sale cu vikingii ce cuceriseră nord-estul Angliei – Începutul poeziei! 6) Important centru comercial situat pe râul Loara, cucerit în 919 de vikingul Rognvald, de unde dinastia sa a condus Bretania până în 937 – Construcție pentru ghidat ambarcațiuni. 7) Autorul cronicii *Historia Normannorum*, scrisă la finalul secolului al X-lea – Soția regelui Gorm cel Bătrân al Danemarcei, o femeie înțeleaptă care a poruncit fortificarea graniței sudice a țării. 8) Precum vikingul care se deplasează din loc în loc în scopuri comerciale sau pentru pradă. 9) Andrei Oțetea – Bară de lemn sau metal de care se leagă marginea de jos a velei, cea inventată de vikingi fiind denumită *beitass* – Ivar Haraldsson. 10) Ragnar Lodbrok – Vechi instrument muzical cu coarde, existând dovezi că se comercializa sau chiar se folosea de către nordici.

Dicționar: GNL, MNJ, LUTH.

Andrei OPREA

SUMARUL SUMARELOR, 2025

Istoria României

Veche

Cultul lui Mithras în Dacia romană	– Szabó C.T.	6(699)	33

Medie

Ruxandra Lupu un tragic destin	– Bistreanu I.	1(694) 2(695)	21 41
Arme și veșminte arnăuțești în epoca fanariotă	– Drăghici C., Neagoe C.-I.	5(698)	59
Mănăstirea Vieroși, un vechi monument istoric	– Dumitru S.	4(697)	58
Orașul Roman în vremea războiului austro-ruso-otoman (1787 – 1792)	– Grumuș S.	10(703)	46
Iarmaroc și negoț, în București de odinioară	– Iordache S., Constantin G.	8(701)	66
Frații Lazaru din Ioannina la București (1776 – 1789)	– Lupu D.	3(696)	66
Biserica de lemn din satul Jupânești, Argeș	– Marinescu C.	1(694)	62
Laleaua, motiv decorativ în portretistica lui Mihai Viteazul	– Nicolae M.A.	1(694)	57
Locotenentul suedez von Weismantel cunoaște „marțipanul“ moldovenesc: mămăliga de mei	– O.A.	4(697)	65
Giacinto din Osimo, cel mai ticălos vicar	– O.A.	9(702)	65
Unirea românilor transilvăneni cu Biserica Romei	– Pop I.-A.	6(699)	5
Românii în secolul al XIII-lea	– Pop I.-A.	9(702)	5
Sibiu. Povestea unui oraș transilvan	– Pop R.C.	1(694) 3(696) 5(698)	50 38 24
Bucureștiul fanariot și arhitectura brâncovenească	– Solcan Ș.	5(698)	38
Arhivele mereu surprinzătoare dezvăluie un document al lui Matei (Mathias) Corvinul	– Vlasin C.	9(702)	14

Modernă

1860. Călătoria unui gravor francez de la București la Timișoara	– Bădilă N.	6(699)	59
Eminescu și perceperea filosofică a istoriei	– Cimpoi M.	1(694)	5
„Rodica – La secerat“, capodopera lui Nicolae Grigorescu din sala de Consiliu a Băncii Naționale a României	– Constantin A.	12(705)	73
Ionel Brătianu, omul de stat cu suflet de artist	– Firănescu M.	8(701)	42
Obiceiuri și superstiții ale femeilor din Bucovina în perioada ocupației austriece	– Florea I.	11(704)	51
Gheorghe Tattarescu: lecția italiană	– Ion R.	7(700)	30
Școli de gândire în politica externă a României	– Ionescu M. E.	1(694) 2(695) 3(696) 4(697) 5(698) 6(699) 7(700) 8(701) 9(702) 10(703) 11(704) 12(705)	66 11 33 33 33 66 33 33 33 33 33 33
Fotografia canină în colecții și arhive fotografice din România	– Irian A.-C.	9(702)	30
175 de ani de la nașterea Jandarmeriei române	– Jugănaru M.-B.	10(703)	68
Rugăciune pentru Băile Slănic	– Kotzebue W. de	7(700)	76
O istorie climatică a răscoalei din 1784 – 1785	– Lemny Șt.	8(701)	5
Dincolo de Dunăre. O călătorie imaginară prin hărțile sufletești ale exilului bulgar	– Majuru A.	1(694)	38
Francisc Iosif Rainer	– Majuru A.	5(698)	29
Bulevardul „Pardon“ din Câmpulung Muscel	– Marinescu C.	9(702)	43
Despre iatroistorie și iatroistorici	– Mihailide M.	3(696)	45
Hotelul „Caracaș-Victoria“ o istorie recuperată	– Moței R.-I., Gavrilă E.	9(702)	70
Cu Mocănița pe Valea Vaserului	– Nicolae V.-A.	11(704)	30
Ardealul romantic. Povestea de dragoste dintre Ioan Centea și Nadejda Pisareva	– Nicolau M.	6(699)	11
Alfons Oscar Saligny	– Noica N.	10(703)	15
Pe scena și în culisele aducerii principelui Carol I	– Noveanu D.	3(696) 4(697) 5(698)	16 26 5
Petrache Poenaru, spirit înnoitor	– Novicov O.	4(697)	76
Alexandru Socec despre principesa Maria	– Otu P.	10(703)	43

Primele spitale și infirmerii rurale din județul Dolj	– Popescu Vava L.	1(694) 2(695)	53 54
Negocieri sub semnul memoriei istorice, pentru intrarea României în Primul Război Mondial	– Rădulescu S., Preda D.	3(696) 4(697)	21 47
Crimele din Pădurea Cehal	– Rusu G.-V.	4(697)	22
Lupta din Dealul Spirii (1848)	– Sorescu R.-A.	6(699)	62
Presa de ieri, sub ochii cititorilor de azi	– Stanciu D.	5(698)	56
Victor Anestin. Un astronom fără licență și doctorat	– Stavinschi M.	8(701)	28
Medalie conferită în 1916 lui Constantin I. Băicoianu	– Szemkovics L.- Șt.	8(701)	63
Mari pianiști în România: Arthur Rubinstein	– Teodorescu E.	3(696)	75
Moștenirea culturală a unui mare filantrop și donator: Vasile Adamachi	– Volcu I.	7(700)	57
Victor Hugo în colecțiile Bibliotecii Academiei Române	– Volcu I.	12(705)	79

Contemporană

Descifrarea enigmei telegramei de la Stockholm, ce ar fi conținut condițiile de pace pentru Ion Antonescu	– Buga V.	12(705)	8
Brâncuși și muzele dansului	– Caraiani Z.	12(705)	58
Alegerile din 1948 și realitatea din județul Teleorman	– Chefani-Pătrașcu S.	2(695)	76
Reforma agrară din 1921 în comuna Pârlita	– Chefani-Pătrașcu S.	10(703)	49
Ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de patriarhie	– Chițulescu P.	4(697)	66
Expediție etnografică la Facultatea de Istorie din București	– Chivărean N.	2(695)	25
Celebrul chirurg Ferdinand Sauerbruch l-a operat pe regele Mihai la Castelul Foișor	– Corduneanu V.	8(701)	44
Doi germani, un pictor și un poet, pe frontul românesc în Primul Război Mondial	– Corduneanu V.	10(703)	29
Septembrie 1944. Un raport B.N.R. despre situația din Moldova	– Costache B., Manea N.	1(694)	17
Tentative de arestare a mareșalului Antonescu	– Dămăceanu D., Burcea M., Vișan-Miu T.	12(705)	11
Operațiunea Agabekov	– Dumitrache A.-T.	11(704) 12(705)	20 54
Academia Română și programul nuclear comunist	– Dumitrescu G.	8(701) 9(702)	70 89
Moșii de Sânziene	– Gorneanu I.	6(699)	38
Rezoluția Parlamentului European privind returnarea Tezaurului național al României însușit ilegal de Rusia, semnificația istorică	– Gribincea M.	2(695)	5
Barajul de la Cornet	– Hann H.P.	9(702)	17
Marele filantrop Constantin Vasiliu-Bolnavu, o ctitorie la Suceveni (jud. Galați), o mărturie	– Hoisescu I.I.	10(703) 11(704)	20 55
Un duel „colegial" la Institutul de Istoria Artei între Radu Bogdan, Remus Niculescu și Vasile Drăguț	– Ionescu A.-S.	7(700)	5
O dispariție discretă, tristă Vladimir Socor (1945 – 2025)	– Ionescu M.E.	10(703)	63
Constantin Iulian, un rezistent anticomunist	– Ionescu N.	1(694)	71
Amintiri despre Theodor Niculescu „Magnificențius"	– Ionescu S., Ionescu A.-S.	9(702)	26
Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române și învățământul primar	– Ioniță M.	4(697) 5(698) 6(699)	38 41 78
Unitarienii americani și Transilvania	– Latham E.H., Jr.	7(700) 8(701) 9(702)	11 38 50
Lenin Mănescu, o biografie sub vremi	– Lazăr T.D.	4(697)	42
Bătălia de la Mărășești văzută de la București, în notele lui Alexandru Marghiloman	– M.D.	8(701)	65
O sindrofie searbădă la aniversarea de 60 de ani a reginei Maria	– M.D.	10(703)	65
Pinacoteca Municipiului București în jocul intereselor și așteptarea priorităților	– Majuru A.	11(704)	47
Este nevoie de istorie în școala românească	– Manea M.	4(697)	10
Soarta evreilor din lagărul din Obodovca, administrat de autoritățile române	– Masis J.	10(703)	25
Despre Tezaurul B.N.R. de la Moscova, la Pitești	– Matei D.	6(699)	32
Povestea unei medalii de argint primite de Virgil I. Nițulescu	– Mihailide M.	7(700)	25
Cum s-a instaurat statul național-legionar	– Müller Fl.	1(694)	33
Constanța sub ocupație sovietică, prin ochii unui copil	– Negrilă M.	10(703) 11(704)	10 42
Lupta pentru petrolul românesc, dorit de Germania nazistă	– Neubacher H., Florian C.M.	11(704) 12(705)	15 70
Memoria unei curți vandalizate de pe strada Cuțitul de Argint, București	– Nicolau M.	12(705)	25
Istoricul Dan Berindei și al său „buletin de naștere"	– Nițulescu C.	8(701)	53
Salvați Băile Herculane!	– Noica N.	12(705)	5

Epoca comunistă și personajele sale în două reviste pentru copii și tineret	– Novicov O.	11(704)	59
Gheorghe I. Brătianu din nou pe front	– Otu A.	12(705)	15
Sovieticii distrug ultimele vestigii ale aliniamentului Focșani – Nămoloasa – Brăila	– Otu P.	4(697)	18
De ce s-a dus Ceaușescu în Iran?	– Păcuraru T.	1(694)	9
Misiunea maiorului Ilie	– Păcuraru T.	3(696)	11
André Lavrillier, un medalist francez la Iași în anii Marelui Război	– Păiușan C., Obreja D.-C.	6(699)	71
Maiorul Marcel Vasile Botez, un ofițer român la Mauthausen	– Pițigoi Al.	2(695)	81
Noua ofensivă contra istoriei și geografiei	– Pop I.-A.	3(696)	5
Chiriași impuși de regimul comunist	– Popescu Kitchener P.	3(696)	43
Stabilirea relațiilor diplomatice între România și Coreea de Sud. Un proiect din 1974	– Preutu C.	6(699)	18
Mănăstirea „Sf. Ana“, ctitoria publicistului Pamfil Șeicaru, bar și sală de dans în timpul regimului comunist	– Pricope M.A.	1(694)	31
Dinu Lipatti, un destin muzical	– Radu E.	4(697)	55
Prințul Charles vizitează biserica ortodoxă română din Londra	– Rădoi M., Tănase Al.M.	6(699)	47
Un muzeu al călărașenilor	– Rădulescu Fl.	6(699) 7(700)	49 47
Vizita Kaiserului Wilhelm II în România	– Reneti C.	2(695)	38
Mituri și documente arhivistice rusești despre Tezaurul României	– Schipor I.	1(694)	12
Tezaurul identitar al României în expoziții la Moscova și București	– Schipor I.	10(703) 11(704) 12(705)	5 25 66
Ultimatumul sovietic din iunie 1940	– Sonnleithner F. von, Florian C.M.	7(700)	15
Adolf Hitler: Fără petrolul românesc am pierdut războiul	– Sonnleithner F. von, Florian C.M.	8(701)	10
Reverberații: Soarta lui Lenin C. Mănescu	– Spătaru E.-D.	10(703)	48
Manifestații în Transilvania contra Dictatului de la Viena	– Spânu A.	8(701)	15
Istoria Bibliotecii Academiei Române 1948 – 1989	– Stanciu D.	9(702)	86
Repertoriul Arheologic Național	– Streinu M.	9(702)	66
Misiune sub acoperire pe Valea Prahovei	– Süss G., Florian C.M.	4(697) 5(698) 6(699)	14 15 27
cimec.ro – Portalul patrimoniului cultural din România	– Șandric B.	7(700)	42
Relațiile culturale ceho-române la centenar	– Valentová L.	2(695)	33
Organizația paramilitară Arcășia sau „Cămășile galbene“	– Vasile L.	2(695)	71
La Cotul Donului	– Welz H., Florian C.M.	9(702) 10(703)	10 56
Institutul Național al Patrimoniului	– Zidaru R.	3(696)	54
Ziua Diversității Culturale	– Zidaru R.	5(698)	71
Multiculturalitate și gastronomie tradițională în Dobrogea	– Zidaru R.	8(701)	88
Educație prin patrimoniu: „Puterea Firului“ la Electric Castle	– Zidaru R.	10(703)	75
Ovidiu Maitec, sculptorul care a introdus lumina în material	– Zidaru R.	11(704)	61
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	– Filitti G.	1(694) 3(696) 5(698) 7(700) 9(702) 11(704)	46 50 66 66 38 66
A fost odată ca niciodată	– Roșu G.	4(697) 12(705)	61 30
În București, acum 50 ani	–	1(694) 3(696) 5(698) 7(700) 9(702) 11(704)	83 83 81 71 79 89
România, acum 100 de ani	–	2(695) 4(697) 6(699) 8(701) 10(703) 12(705)	85 87 75 83 85 89
Documente românești la Hoover Institution	–	1(694) 2(695) 3(696) 4(697) 5(698) 6(699) 7(700) 8(701) 9(702) 10(703) 11(704) 12(705)	93 93 93 93 93 93 79 93 93 93 93 93

Simpozionul anual de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu": „Din elita Băncii Naționale a României: Constantin I. Băicoianu"	– Isărescu M., Murgescu B., Costache Br., Ciornei C., Manea N., Păunescu C.	7(700)	82

Istorie universală

Veche

Taxele și impozitele de-a lungul vremii	– Bistreanu I.	5(698)	51
Pedepsirea cadavrelor. Între supliciu și damnare	– Botiș I.	8(701) 9(702) 10(703) 11(704)	78 82 88 84
Portretul. Imagine și oglindire	– Măciucă-Pufu A.M.	2(695)	51
Biletul primit de Caesar în timpul conspirației lui Catilina	– O.A.	12(705)	65
Călătoria în lumea de dincolo alături de cel mai vechi aur prelucrat din lume	– Opriș V.	12(705)	76
Expoziția „Grecii de peste mări. Vase cu figuri roșii din Etruria și Magna Grecia"	– Popescu M.-C.	10(703)	82
Rolul scribului în societatea faraonică	– Teutsch M.W.	8(701)	82

Medie

Flandra se revoltă contra ducelui Filip al III-lea cel Bun de Burgundia	– Baca M.	4(697)	82
Creșterea și descreșterea eunucilor în Imperiul Otoman	– Barbagli M.	6(699)	87
Carol IX face calendarul	– D.F.	1(694)	65
Nicio femeie pe tronul Franței! Succesiunea după moartea lui Ludovic X	– D.F.	6(699)	65
Planul asasinării Papei Leon al X-lea, dejucat	– Darie A.	3(696)	70
La masă, cu prinții	– Dolghin F.	5(698)	46
Bătălia de la Taillebourg (1242) și tabloul lui Eugène Delacroix	– Dolghin F.	7(700)	38
Femeile războinice în scrierile epice otomane	– Johnson T.	11(704)	38
12 zile de sărbătoare a Crăciunului la Curtea lui Henry VIII	– Mihalcea D.	12(705)	38
Primii cruciați în sursele armenești	– Neagu D.L.	11(704)	80
Marginali în perioada medievală	– Nemethi N.	8(701)	49
Viața plină de aventuri a dogelui venețian Andrea Gritti	– O'Connell M.	12(705)	49
Celestin al V-lea, un Papă cu inimă de pustnic	– Oprea A.	7(700)	52
Expediția engleză împotriva Cadizului din 1625	– Oprea A.	9(702)	74

Modernă

Enigmaticul cavaler D'Éon	– Bistreanu I.	12(705)	20
Tineri alegători la alegerile britanice de la începutul secolului XX	– D.F.	2(695)	65
Mandrin, un Robin Hood francez	– Darie A.	1(694)	73
Copiii dofferi	– Darie A.	7(700)	74
Daniel Iffla: Când cei iubiți i-au pierit, și-a dedicat viața celorlalți	– Darie A.	10(703)	38
Povestea doamnei Sarah Lockwood Winchester	– Darie A.	12(705)	84
Jurnalul de călătorie al negustorului Kleemann (1768 – 1770)	– Denndorf R.	4(697) 5(698) 6(699)	71 76 82
Friedrich II și Maria Tereza își dispută Silezia	– Dolghin F.	2(695)	59
Elisabeth Vigée-Lebrun scapă de ghilotină	– Dolghin F.	4(697)	50
Garibaldi, pustnicul de pe insula Caprera	– Dolghin F.	8(701)	23
Jules Alphonse René Poret baron de Blosseville, pierdut între ghețurile Groenlandei	– Dolghin F.	10(703)	59
Crăciun fericit! Povestea de Crăciun a lui Charles Dickens	– Dolghin F.	12(705)	42
Francezii și Republica Helvetică	– Engelberts D.C.E.	3(696)	25
Cum am cucerit Vestul imaginației	– Ionescu A.-S.	11(704)	76
Cazurile Insulelor Virgine și Insulei Apei	– Mătieș M.	6(699)	22
Cazul Rochette	– Mihalcea D.	5(698)	84
„Afacerea Wahrmund"	– Mihalcea D.	8(701)	54
Soldații lui Napoleon nu se lasă impresionați de un proverb despre vin în zăpușeala deșertului egiptean	– O.A.	7(700)	65
Vicepreședintele Andrew Johnson și o inaugurare cu peripeții	– Oprea A.	3(696)	77
Abdul Hamid al II-lea în exil la Salonic	– Patelakis A.	1(694)	26
Controversa pentru patentul aspirinei	– S.-S.T.	3(696)	65
Evrei la curtea țarului	– Shafrir A.	8(701)	59
Când spadele s-au duelat pentru supremație:			
Duelul dintre Athos di San Malato și Louis Damotte	– Stănescu-Stanciu T.	1(694)	86
Stendhal. O viață de dandy	– Stănescu-Stanciu T.	2(695)	88
Pălăriile Panama	– Stănescu-Stanciu T.	4(697)	90
Corabia în derivă „Mary Celeste"	– Stănescu-Stanciu T.	5(698)	89
Kintaro Hayakawa	– Stănescu-Stanciu T.	6(699)	42
Charles Frederick Worth, englezul care a revoluționat moda… francezilor	– Stănescu-Stanciu T.	9(702)	54

Robert Clive. Controverse care dăinuie	– Tănase Al.M., Rădoi M.	2(695)	29
În Surrey pe urmele lui Émile Zola	– Tănase Al.M., Rădoi M.	10(703)	54
Imaginea mumiei în epoca modernă și contemporană	– Teutsch M.W.	1(694)	81
Pistoalele de cavalerie austriece	– Tudosă M.	8(701)	73

Contemporană

De la radioul lui Goebbels la TikTok	– Alexandrescu R.-M.	11(704) 12(705)	10 45
Dimitrie Ljotici și mișcarea „Zbor“	– Andrei I.G.	2(695)	66
Securitatea lui Tito și emigrația	– Andrei I.G.	5(698) 6(699)	20 54
Avertismentele colonelului Vauhnik referitoare la primejdia nazistă asupra Iugoslaviei	– Andrei I.G.	8(701) 9(702)	18 45
Expoziție dedicată serviciului secret britanic MI5	– Brad Chisacof L.	7(700)	62
Adunarea anuală a Asociației Europene de Istorie Bancară și Financiară	– Costache B.	10(703)	66
Misterele parfumului „Chanel Nº 5“	– D.F.	5(698)	65
Ultimul duel pentru onoare în patria cavalerilor	– Darie A.	4(697)	78
Austriacul Karl Renner îi cere ajutor lui Stalin	– Dolghin F.	1(694)	42
Generalul Dietrich von Choltitz. Amintiri de pe Frontul de Est	– Florian C.M.	2(695) 3(696)	46 59
Ofensiva Brusilov din 1916... la Blosdorf	– Ionescu A.-S.	3(696)	86
Tratative de pace în timpul Primului Război Mondial	– Manea M.	1(694)	78
O nuntă la Hollywood între actorii Charles Boyer și Pat Paterson	– Mihalcea D.	10(703)	70
Care sunt „cele două turnuri“ din *Stăpânul inelelor*?	– O.A.	11(704)	65
Corespondență încrucișată Hitler – Stalin – Churchill	– Păcuraru T.	5(698)	10
1979. Kremlinul, între pace și război	– Păcuraru T.	7(700)	20
Planificarea genocidului: Directiva Operativă 00447	– Păcuraru T.	9(702)	21
Demagogia – armă strategică?	– Păcuraru T.	11(704)	5
Relațiile sovieto-israeliene. Scurt compediu	– Shafrir A.	2(695)	20
Vera Rubin sau fascinația stelelor	– Stavinschi M.	11(704)	71
Agatha Christie și eroul ei preferat, Hercule Poirot, doi gurmanzi	– Stănescu-Stanciu T.	10(703)	77
7 octombrie 2023. O dimineață însângerată	– Tibon A.	9(702)	59

Cuvinte din bătrâni

Avem prea mulți parlamentari	– Vraciu L.	1(694)	4
Presa din Moscova și Tezaurul României	–	2(695)	4
Un moft	– Colan I.	3(696)	4
Datinele noastre: Pasca	– Gorovei A.	4(697)	4
„Am devenit român“	– Giurescu C.C.	5(698)	4
Jucăriile copilului modern	–	6(699)	4
București între ieri și azi	–	7(700)	4
Homo valachicus	– Creția P.	8(701)	4
Septembrie începe școala!	–	9(702)	4
Ispitele Micului Nimic	– Nicolau I.	10(703)	4
De ce suntem contra Rusiei	– Bacalbașa C.	11(704)	4
Cărți pentru copii	– Petrescu C.	12(705)	4

Interviurile noastre

David Simon și Jocurile Olimpice din 1984	– Constantin P.-N.	2(695)	16
Ioan-Aurel Pop: Șerban Papacostea avea în suflet o dragoste genuină și caldă față de țară și față de români	– Mizgan I.A.	4(697)	5

Eveniment

A doua conferință sino-balcanică	– Budura A.E., Toma P.-S.	3(696)	30
Comorile Marelui Muzeu Egiptean din Cairo	– Stan-Țurcanu N.	6(699)	15
Premiile Fundației Culturale Magazin istoric	–	8(701)	86

Traista cu povești

Techirghiol	– Eliade M.	6(699)	91
Telegrafia imaginilor	– Grigoratu Gh.	8(701)	91
Controlul calității produselor alimentare, acum un secol	– Șumuleanu C.	4(697)	31
Ce mai așteptăm de la electricitate	–	1(694)	89
Va trece moda tatuajelor Atlanticul?!	–	12(705)	63

Telex

		1(694) 3(696) 4(697) 9(702) 11(704) 12(705)	91 91 86 63 92 92

DIALOG CU CITITORII

Dorim să le adresăm sincere mulțumiri corespondenților noștri pentru aprecierile și urările pe care le-am primit în ultimele luni:

ANDREI CIPRIAN BANU **ne-a scris:** Revistele pe care le realizați sunt foarte interesante! Aveți tot respectul unui tânăr pasionat de istorie!

NICOLAE IONESCU, **din** Vaslui, **jud.** Vaslui, **ne transmite aproape lună de lună, alături de răspunsul la** Blitz… concurs, **aprecieri despre revistă, pe care o consideră:** Cea mai îndrăgită și longevivă publicație a muzei Clio.

MIHAIL PRINDII, **din** Moldovița, **jud.** Suceava, **ne-a scris:** Sunt un admirator al revistei pe care dumneavoastră cu pasiune, trudă și sacrificiu o redactați și o editați pentru ca publicul larg să intre în contact cu fascinanta lume a istoriei.

Le mulțumim de asemenea următorilor corespondenți pentru aprecieri: PETRU GALIȘ, ALEXANDRU MARTIN, CONSTANTIN MUNTEANU.

La rândul nostru, reînnoim urările pentru un An Nou fericit cu multă sănătate și pace!

AMINTIRI DIN CONSTANȚA POSTBELICĂ

Doamna MARINA NEGRILĂ, **autoarea articolului** Constanța sub ocupație sovietică, prin ochii unui copil, **apărut în numerele 10 – 11/2025 al revistei, ne-a transmis această istorioară, pe care a dorit să o adauge relatării sale:** Construcția care adăpostea ecranul cinematografului în aer liber Maxim Gorki era amplasată adiacent vechiului zid al cetății Tomis. Cum locuința noastră se găsea vis-à-vis, vedeam venind, din vreme în vreme, una sau două tătăroaice îmbrăcate cu șalvarii lor caracteristici, care accesau o ușă existentă în zidul cetății, coborând câteva trepte de la nivelul străzii. Aveau cheie, intrau și stăteau înăuntru câtva timp. Apoi ieșeau, încuiau și plecau. Eu văzusem de curând filmul „Ali Baba și cei 40 de hoți" și-mi închipuiam că sub zidul cetății trebuie să fie o peșteră misterioasă, similară cu cea din film. Nu am aflat niciodată ce se găsea acolo.

CEREREI ȘI OFERTE

Domnul MIHAIL PRINDII, **din** Moldovița, **jud.** Suceava, **oferă spre vânzare colecția parțială a revistei, cuprinzând 635 de numere și numărul special pentru Municipiul București. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon: 0744.82.36.27.**

Acestea sunt numerele care lipsesc din colecția corespondentului nostru: 5/1973; 1 – 9, 11 – 12/2008; 1 – 12/2009; 2 – 5, 7 – 12/2010; 1 – 12/2011; 1 – 12/2015; 1 – 6, 8 – 9, 12/2016. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric **prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista** Magazin istoric **figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html.**

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online **găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica** Arhiva **de pe website.**

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENT (Romanian History) **N. Iorga** Prince Cuza ● **P. Otu** The officers who dethroned Alexandru Ioan Cuza ● **T. Păcuraru** Romania refuses to be integrated in the nuclear plans of the Warsaw Pact ● **G. Dumitrescu** Yvette Cauchois, the French physicist forever bound to Romania ● **I. Schipor** What happened to the cultural treasures returned by the Soviets in 1956 ● **I. Tue** The Goia Skete, a place of spirituality and history in Argeş county ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXXIV) ● **A. Shafrir** Romanian Jews who distinguished themselves in the Zionist movement ● **A. Majuru** Stories of Bucharest: Baptiste Gaiser and his son, Rudolf, German industrialists who tried their luck in Romania ● **H. Neubacher, C.M. Florian** Ion Antonescu and the Legionnaires' Rebellion ● **N. Macovei** The story of an automotive designer in the Communist period ● **V. Corduneanu** The Dane Vagn Holmboe, the Romanian Meta May, and their passion for Romanian music ● **M.-D. Suciu** The Romanian translation of the national Finnish epic, "Kalevala", hailed by Marshal Mannerheim ● **C. Borangic** Male-line succession among the Dacians ● **L.-A. Bunbănac** An invitation to the Academy Library: The Music Cabinet ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXXVII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Н. Йорга** Куза Водэ ● **П. Оту** Военные, которые свергнули Александру Иоан Кузу с престола ● **Т. Пэкурару** Румыния отказывается интегрироваться в ядерные планы Варшавского договора ● **Дж. Думитреску** Иветт Кошоа, французская учёная-физик, навсегда связанная с Румынией ● **И. Скипор** Что случилось с культурными ценностями, возвращёнными Советским Союзом в 1956 г.? ● **И. Туе** Скит Гойя – уголок духовности и истории в жудеце Арджеш ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXXIV) ● **А. Шафрир** Румынские евреи, личности сионистского движения ● **А. Мажуру** Истории Бухареста: Батист Гайзер и его сын Рудольф – немецкие промышленники, которые испытали удачу в Румынии ● **Г. Нойбахер, К.М. Флориан** Ион Антонеску и мятеж «Железной гвардии» ● **Н. Маковей** Автомобильный дизайнер коммунистического периода ● **В. Кордуняну** Датский композитор Вагн Холмбо, румынка Мета Мэй и их страсть к румынской музыке ● **М.-Д. Сучу** Маршал Маннергейм приветствует перевод на румынском языке финского национального эпоса «Калевала» ● **К. Боранджик** Престолонаследие по мужской линии в Дакийском царстве ● **Л.-А. Бунбэнак** Приглашение в Библиотеку Академии: Музыкальные коллекции ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXXVII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X **Lei 15,50**

magazin istoric

5 948384 040081 26001